

Almanach

Aktuálne otázky svetovej ekonomiky a politiky

Vedecký časopis
Ročník XIII.
3/2018

ALMANACH

Actual Issues in World Economics and Politics

Scientific journal

Faculty of International Relations

University of Economics in Bratislava

Volume XIII

Almanach

Aktuálne otázky svetovej ekonomiky a politiky

Vedecký časopis
Ročník XIII.
3/2018

ALMANACH

Actual Issues in World Economics and Politics

Scientific journal

Faculty of International Relations

University of Economics in Bratislava

Volume XIII

ALMANACH

Redakcia/Editorial Office

Fakulta medzinárodných vzťahov Ekonomickej univerzity v Bratislave
Dolnozemska cesta 1/b, 852 35 Bratislava, Slovak Republic
phone: +421 2 6729 5456, e-mail: eva.vlkova@euba.sk

Hlavný redaktor/Editor-in-chief

Rudolf KUCHARČÍK University of Economics in Bratislava, Slovak Republic

Redakčná rada/Editorial Board

Lubomír ČECH	University of Economics in Bratislava, Slovak Republic
Samuel ČELOVSKÝ	University in Novi Sad, Serbia
Lenka FOJTÍKOVÁ	Technical University of Ostrava, Czech Republic
Tomáš GONGOL	Silesian University in Opava, Czech Republic
Jana ILIEVA	University of Tourism and Management in Skopje, Republic of Macedonia
Karol JANAS	Alexander Dubcek University in Trencin, Slovak Republic
Eva JANČÍKOVÁ	University of Economics in Bratislava, Slovak Republic
Larisa KAPUSTINA	Ural State University of Economics, Russia
Kiyoshi KASAHARA	Rikkyo University, Japan
Olyana KINDIBALIK	University of European Studies of Moldova, Republic of Moldova
Helena KOŠCIELNIAK	Technical University in Częstochowa, Poland
Milan KURUCZ	University of Economics in Bratislava, Slovak Republic
Zuzana LEHMANNOVÁ	University of Economics, Prague, Czech Republic
Ludmila LIPKOVÁ	University of Economics in Bratislava, Slovak Republic
Ludmila MALÍKOVÁ	Comenius University in Bratislava, Slovak Republic
Stanislav MRÁZ	University of Economics in Bratislava, Slovak Republic
POGÁTSA Zoltán	University of West Hungary, Hungary
Jozef SABOL	The Police Academy of the Czech Republic in Prague, Czech Republic
František ŠKVRNDA	University of Economics in Bratislava, Slovak Republic
René PAWERA	Comenius University in Bratislava, Slovak Republic
Dalibor VLČEK	Matej Bel University, Slovak Republic

Výkonný redaktor/Managing Editor

Eva VLKOVÁ

Recenzenti/ Reviewers

Katarína Brocková, Lubomír Čech, Tomáš Dudáš, Gilbert Futó, Samuel Goda, Martin Grešš, Milan Kurucz, Leonid Raneta, František Škvrnda st.

Jazyková redakcia/Language editing: bez korektúry/no language editing

Vydavateľ/Publisher

Vydavateľstvo EKONÓM, Ekonomická univerzita v Bratislave
© Ekonomická univerzita v Bratislave, Fakulta medzinárodných vzťahov, 2018
IČO 00 399 957
ISSN 1339-3502

Issues in 2018

MARCH

JUNE

SEPTEMBER

DECEMBER

Obsah/Contents

Priame zahraničné investície v kontexte cenovej konkurencieschopnosti a rozvoja Čínskej ľudovej republiky <i>Foreign Direct Investment in the Context of Price Competitiveness and Development of the People's Republic of China</i> <i>Juraj Bronček</i>	5
Vplyv médií počas predvolebných kampaní v USA <i>The Influence of the Media During the Presidential pre-Election Campaign in the USA</i> <i>Natália Goda</i>	13
Ekonomické a politické súvislosti islamu v súčasných medzinárodných vzťahoch <i>The Economic and Political Context of Islam in Current International Relations</i> <i>Kristína Krupová</i>	22
Vybrané otázky francúzsko-sovietskych vzťahov v 30. rokoch 20. storočia <i>Selected Issues of French-Soviet Relations in the 1930s</i> <i>Eva Vlková</i>	29
Pokrok v plnení cieľov udržateľného rozvoja v Afrike <i>Progress in Achieving Sustainable Development Goals in Africa</i> <i>Natália Zagoršeková</i>	35
Stála štruktúrovaná spolupráca ako cesta k spoločnej armáde EÚ <i>Permanent Structured Cooperation as the Way to the Common EU Army</i> <i>Andrej Zrak</i>	44

PRIAME ZAHRANIČNÉ INVESTÍCIE V KONTEXTE CENOVEJ KONKURENCIESCHOPNOSTI A ROZVOJA ČÍNSKEJ ĽUDOVEJ REPUBLIKY

FOREIGN DIRECT INVESTMENT IN THE CONTEXT OF PRICE COMPETITIVENESS AND DEVELOPMENT OF THE PEOPLE'S REPUBLIC OF CHINA

Juraj Bronček

Obchodná fakulta, Ekonomická univerzita v Bratislave, Dolnozemska cesta 1/a,
852 35 Bratislava 5, Slovenská republika, e-mail: juraj.broncek@euba.sk

Cieľom príspevku bolo vyhodnotiť vývoj priamych zahraničných investícií a ich dopad na ekonomiku Čínskej ľudovej republiky. Investície zo zahraničia stáli za jej vysokým rastom na začiatku transformácie ekonomiky a dajú sa zhodnotiť ako priaznivý faktor rozvoja. Oba toky PZI majú pozitívny vzťah s reálnym efektívnym výmenným kurzom (REER), čiže pri klesajúcej cenovej konkurencieschopnosti Číny rastie objem tokov PZI. Je možné predpokladať, že čím bližšie bude Čína ku kompletne liberalizovanému investičnému trhu, tým menší bude marginálny prírastok investícií ako následok zvýšenia REER. Ďalším zistením bolo, že čínski investori prejavujú nízku averziu voči riziku, čo sa prejavilo najmä počas globálnej finančnej krízy. Je možné pozorovať tendenciu akvizície firiem v progresívnejších odvetviach s nižšou mierou konkurencie, čo kladie tlak na regulátorov z vyspelých, trhových ekonomík.

Kľúčové slová: priame zahraničné investície, konkurencieschopnosť, výmenný kurz

JEL klasifikácia: F21, F40

The aim of the paper was to evaluate the development of foreign direct investment and their impact on the economy of the People's Republic of China. Investment from abroad stood behind its high growth at the beginning of the transformation of the economy and can be considered as a favourable development factor. Both directions of FDI flows have a positive relationship with real effective exchange rate (REER), hence with decreasing price competitiveness of China, the volume of FDI flows increases. It can be assumed that the closer China is to a fully liberalized investment market, the smaller the marginal increase in investment as a result of the REER increase. Another finding was that Chinese investors show a low aversion to risk, especially during the global financial crisis. There is a clear tendency of acquisition of companies in more progressive sectors with lower competition, putting pressure on regulators from advanced, market economies

Key words: foreign direct investment, competitiveness, exchange rate

JEL Classification: F21, F40

Úvod

Nástup čínskej ekonomiky bol vyústením viacerých procesov prebiehajúcich na prelome 70. a 80. rokov vo svetovom hospodárstve, ktoré túto krajinu taktiež zasiahli, a na ktoré reagovala rozsiahlou vnútornou reformou a hlbokou reštrukturalizáciou. Ako zásadné procesy v celom algoritme jeho napredovania možno zvýrazniť vplyv zmien vyplývajúcich z prijatia tzv. Kingstonských dohôd MMF (najmä floating, uvoľnenie fixácie amerického dolára na zlato a následné zmeny na komoditných trhoch). Erupcia ropných šokov, ktorú podľa názoru autora ekonomické i politické konzekvencie týchto zmien vyvolali, mala zásadný vplyv na celkový

vývoj na svetových trhoch. Nové podmienky vo svetovom hospodárstve iniciovali industrializáciu viacerých, hlavne ázijských krajín, a v konečnom dôsledku priniesli nové usporiadanie a prerozdelenie reálnej hospodárskej moci. Sprievodným javom bolo urýchlenie globalizácie svetového hospodárstva a nástup nadnárodných spoločností (TNK).

Transfer kapitálu do juhovýchodnej Ázie v sedemdesiatych rokoch spôsobil masívny rast exportnej produkcie tohto regiónu. Na ten nadviazala Čína, keď koncom 70. rokov prešla na hybridný model trhovej ekonomiky so značnými subvenciami štátu. Úspech tejto stratégie bol definitívne zabezpečený počas ázijskej krízy v roku 1997, kedy aj „štyri tigre“ stratili časť svojej exportnej sily v prospech Číny. Prílev zahraničného kapitálu využila na expanziu domácich podnikov, ktoré spôsobili obrovský nárast odlevu priamych zahraničných investícií (PZI) z Číny na počiatku nového tisícročia. Čínske PZI, ktoré smerovali von z krajiny sa zväčša sústreďovali do juhoázijského subkontinentu, no značný posun bolo možné vidieť v Južnej Amerike a Afrike, kde okrem PZI prúdili aj vládne úvery, bilaterálne menové swapy, a v niekoľkých prípadoch nastáva dokonca fixácia domácej meny na renminbi. Čína si tak vytvára sféru vplyvu v krajinách s vysokým podielom primárneho a sekundárneho sektora na domácej produkcii.

1. Priame zahraničné investície a význam ich expanzie pre čínsku ekonomiku

V 90. rokoch minulého storočia bol v Číne nesúlad medzi prílevom a odlevom PZI. Z dôvodu nízkej konkurencieschopnosti domácich firiem dominoval prílev zahraničného kapitálu. Navyše boli domáce podniky znevýhodnené zákonmi, ktoré boli prínosné najmä pre zahraničné firmy. Daňové podmienky boli miernejšie pri exporte v spracovateľskom sektore a uplatňované boli napríklad aj obmedzenia pre vstupy do výrobného sektora, ktoré museli pochádzať najmä z Číny. Po vstupe do WTO sa však mnohé zákony liberalizovali a daňové zvýhodnenie exportu sa začalo týkať aj domácich firiem. Ako následok týchto opatrení, no aj ďalších vnútorných predpokladov čínskej ekonomiky (napr. posun rozvojového modelu krajiny smerom k modelu rastu spotreby, vládne úsilie o hľadanie externých zdrojov energií a surovín, prirodzená expanzia čínskeho priemyslu a obchodu na svetovú úroveň, a i.), dramaticky vzrástol celkový odlev PZI (Li a Zhang, 2017). Zahraničné investície Číny vyskočili z 26. na 3. miesto v roku 2017. Čínsky kapitál a obchodná a rozvojová spolupráca uľahčili technologický pokrok investičných destinácií, zlepšili miestne ekonomiky a vytvorili početné pracovné miesta.

Okrem toho Čína pritiahla obrovské množstvo zahraničných investícií, a s nimi aj hospodársky rozvoj. V príleve PZI sa zaraďuje na prvé miesto spomedzi rozvojových krajín, a to už 26 po sebe nasledujúcich rokov. V roku 2017 Čína získala priame zahraničné investície vo výške 136,32 miliárd USD, čo predstavuje nárast o 46,88 miliárd dolárov od roku 2001, odkedy stúpali v priemere o 6,9 % ročne. Zatiaľ čo zahraničné podniky zlepšili ekonomickú kvalitu a upevnili konkurenčné výhody Číny, tá ich spätne odmenila prostredníctvom vlastného hospodárskeho rozvoja. Napriek tomu, že Čína má komparatívnu výhodu produktívnej pracovnej sily, začala sa reorientovať na kapitálovo a technologicky náročné aktivity. V posledných rokoch sa mnoho svetových korporácií presunulo formou samostatných entít alebo joint venture spoločností do Čínskej ľudovej republiky už nie len za účelom výroby a spracovania produktov, ale aj samotného predaja na čínskom trhu. Zatiaľ čo do roku 2008 boli dve odlišné sadzby pre daň z príjmu právnických osôb pre domácich a zahraničných investorov, existuje už zjednotená sadzba, ktorá je vo výške 25 % a zvýšila tak reálne daňové zaťaženie zahraničných podnikov.

Štrukturálne zmeny investičnej politiky Číny po vstupe do WTO môžu byť demonštrované na prípade EÚ, kde bolo od začiatku tisícročia do roku 2014 zaznamenaných viac ako tisíc čínskych projektov a akvizícií na zelenej lúke v hodnote viac ako 46 miliárd dolárov. Tým, že tempo ich rastu stúpa, väčšina z ich hodnoty prišla v posledných piatich

rokoch tohto obdobia. Investujú v odvetviach ako energetika, automotive, potravinárstvo a trh nehnuteľností. Väčšina čínskych akvizícií v ich druhom najväčšom európskom príjemcovi, Nemecku, už nie sú orientované na obrovské, štátom vlastnené fúzie, ale skôr malé a stredné súkromné podniky, čoraz viac v IT, financiách a službách. Stále však existuje znepokojenie pochádzajúce najmä z autoritatívneho politického systému a subvencií. Podľa nemeckých autorov (Ch. Dreger, Y. Zhou, M. Schuller, 2015) čínske podniky preferujú regióny s nižšou konkurenciou v odvetví. Investície na zelenej lúke sú v porovnaní s fúziami a akvizíciami v EÚ citlivejšie na jednotkové náklady práce (reálna mzda delená produktivitou), pri fúziách tento faktor nezohráva úlohu. Disperzia v odvetviach PZI sa od krízového roku 2008 nemenila. S. Filippov (2008) vytvoril koncept „europeizácie“ čínskych spoločností, ktorá je identifikovaná ako „sústavná snaha na vstup na konkurenčné európske trhy kvôli posilneniu ich prítomnosti v Európe s cieľom sprístupniť nadradené technológie, know-how a kompetencie“. Prístup k technológiám, know-how a podiel na trhu s vysokou kúpyschopnosťou je vyvážený vysokými výrobnými nákladmi v západnej Európe, ktoré sú pre čínske spoločnosti spolu so značnými bariérami vstupu na trh veľmi náročné na prekonanie. Podľa neho príchod politicky a finančne štátom podporovaných podnikov na trhové prostredie Európy môže predstavovať hrozbu pre domáce firmy, avšak odlev čínskych PZI má významnú rolu, na ktorú majú reagovať európski regulátori.

A. Di Minin a J. Zhang (2008) identifikujú štyri základné vzory procesu učenia vedecko-výskumných dcérskych firiem z Číny snažiacich sa o internacionalizáciu:

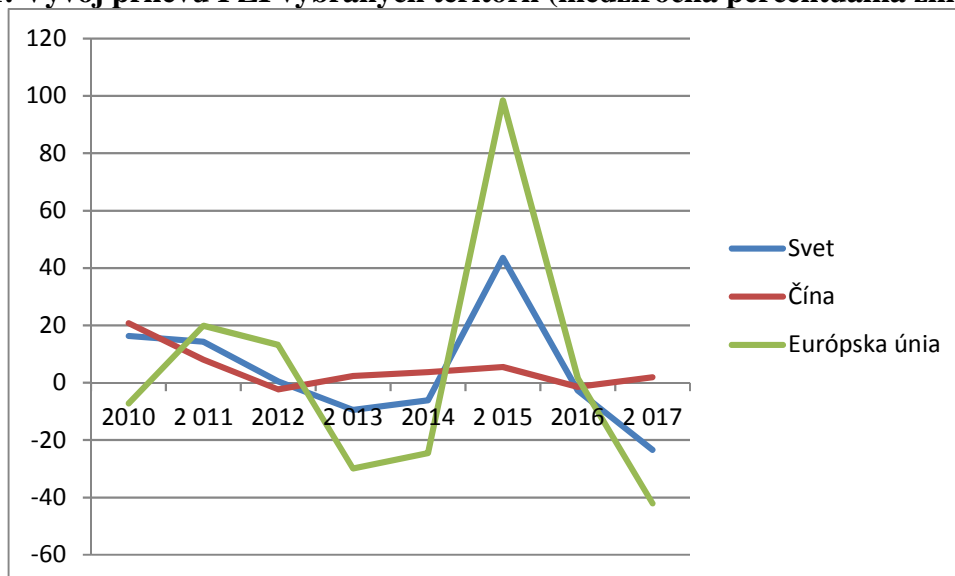
- Kooperačno-exploračné.
- Empiricko-exploračné.
- Kooperačno-exploatačné.
- Empiricko-exploatačné.

Exploatacia má ťažisko v aplikovaní zahraničných technológií na domácich trhoch za účelom prieniku na zahraničné trhy. Na opačnej strane exploračia sa snaží sprístupniť zámorské technológie a know-how výskumom podnikov. Tie autori delia na kooperačné a empirické, podľa toho, či firma získané know-how absorbuje prostredníctvom spojenectva alebo ich získa systémom vlastnej akumulácie.

2. Priame zahraničné investície v kontexte meniacej sa konkurencieschopnosti Číny

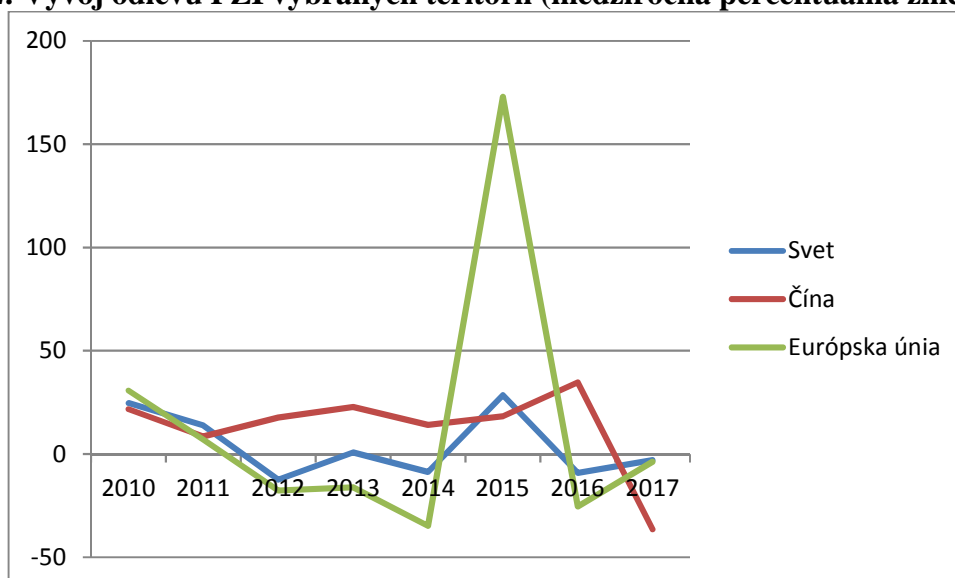
Dynamický rast záujmu Číny o investície na vyspelých trhoch v zahraničí odborníci vysvetľujú tým, že táto ekonomika ukončila jednu etapu svojej industrializácie a prostredníctvom hospodárskych reforiem prechádza do etapy intenzifikácie, t. j. prípravy produkčnej základne s vysokou pridanou hodnotou. K tomu potrebuje získať nielen zahraničné know-how, patenty a licencie, ale aj nové trhy. Uplatnením svojich komparatívnych výhod by tak mohla podporiť vlastnú konkurencieschopnosť na medzinárodných trhoch, pokryť domáci dopyt sofistikovanou produkciou, a tým znižovať vlastnú dovoznú náročnosť. Prevažná časť nadobudnutých zahraničných aktív Číny je denominovaná v menách, voči ktorým renminbi dlhodobo posilňuje, čo v prípade trhového úspechu daných fúzií a akvizícií podporí rozhodovanie o ich ďalšej dislokácii. Okrem toho však apreciácia renminbi zapadá do strategických ambícií Číny, ktorá takto čoraz lacnejšie importuje zahraničné produkty s vysokou technologickou sofistikovanosťou. Aj samotné teritoriálne smerovanie čínskych PZI potvrdzuje, že táto ekonomika uplatňuje veľmi prepracovanú dlhodobú stratégiu s cieľom presadiť sa ako svetová ekonomická veľmoc číslo jeden.

Graf 1: Vývoj prílevu PZI vybraných teritórií (medziročná percentuálna zmena)

Prameň: UNCTAD (vlastné spracovanie autora).

Graf 2: Vývoj odlevu PZI vybraných teritórií (medziročná percentuálna zmena)

Prameň: UNCTAD (vlastné spracovanie autora).

V uplynulých desaťročiach je výraznou črtou zvýšenej medzinárodnej ekonomickej integrácie rast priamych zahraničných investícií. Ich dynamika od roku 2010 je znázornená na grafoch 1 a 2. V roku 2015 svetový prílev PZI medziročne narástol o 28,5 %. Nárast cezhraničných fúzií a akvizícií na 721 miliárd dolárov z 432 miliárd dolárov v roku 2014 bol hlavným faktorom globálneho oživenia investičnej aktivity. Tieto akvizície boli spôsobené rozsiahlymi reorganizáciami nadnárodných korporácií vrátane presunu ich centrálneho úradu zo strategických dôvodov a na účely daňovej inverzie.

Otvorenosť obchodu je v prípade Číny od konca 70. rokov priamo prepojená s otvorenosťou voči prílevu investícií. Celkový prílev PZI do ČLR bol v roku 2016 vyšší ako 133 mld. USD, oproti predkrízovému (2005 – 2007) ročnému priemeru vo výške 76 mld. USD. Prílev PZI Číny v roku 2016 predstavoval viac ako polovicu celkového prílevu PZI do všetkých krajín východnej Ázie. Odlev PZI predstavoval 183 mld. USD a tvoril až viac ako 62 % z odlevu PZI vo východnej Ázii. Čína sa zároveň stala čistým poskytovateľom priamych

zahraničných investícií. Prílev PZI hrali pre Čínu mimoriadne dôležitú úlohu hlavne na začiatku domácej hospodárskej reformy, kedy táto krajina nedisponovala dostatočnou vlastnou kapitálovou vybavenosťou. Investície zo zahraničia preto stáli za jej vysokým rastom na začiatku transformácie ekonomiky. Dominantným názorom na poli odbornej literatúry je, že PZI sú pre Čínu priaznivým rozvojovým faktorom.

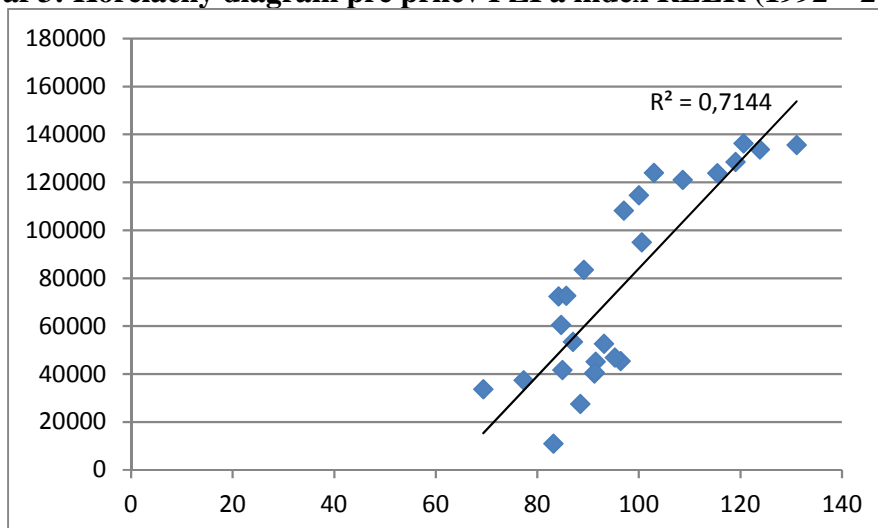
Existuje široká škála konzekvencií, na základe ktorých môže mať domáci trh prospech z prítomnosti zahraničných subjektov: zvýšenie konkurencie podporuje efektívne využívanie zdrojov v miestnych spoločnostiach, zahraničný dopyt po tovaroch a pracovnej sile je dobrý pre miestnych dodávateľov a pracovníkov, vývoz zo zahraničných TNK popularizuje čínske výrobky na svetových trhoch, technológie a manažérske zručnosti uplatňované v zahraničných podnikoch poskytujú dôležité referenčné kritériá pre miestne firmy a tak ďalej. Chen (2003) a Pan (2003) zistili, že prítomnosť zahraničných TNK prispieva k technologickým spilloverom a ku zvýšenej produktivite domácich firiem. Ma a Zhang (2008) však nenašli dostatočne významnú prítomnosť spilloverov prameniáciach z PZI. Je nutné poznamenať, že o miere spilloverov v krajine nerozhoduje len objem PZI, ide aj o schopnosť domácich podnikov absorbovať nové know-how a veľkosť technologickej „medzery“ medzi zahraničnými a domácimi podnikmi (Kokko a kol., 2011).

Rast PZI bol sprevádzaný rastom počtu teórií, ktoré vysvetľujú tento trend. Jedna línia výskumu skúma vzťah medzi výmennými kurzami a PZI. Táto línia sa čiastočne vynorila z perspektívy európskej menovej únie a čiastočne zo skúseností Spojených štátov v 80. rokoch kedy došlo k významnému prílevu PZI, pričom americký dolár zaznamenal dlhotrvajúce obdobie depreciaácie.

Empirické výsledky skúmajúce dlhodobé trendy ukazujú, že investície a export, ako aj politika výmenných kurzov boli významnými faktormi pri vysvetľovaní dlhodobého hospodárskeho rastu Číny. Yao (2006) skúmal vzťah medzi vývozom, priamymi zahraničnými investíciami a hospodárskym rastom v období rokov 1978-2000. Zistil, že vývoz aj PZI majú silný a pozitívny vplyv na jej hospodársky rast. Podobne Liu, Burridge a Sinclair (2010) skúmali príčinné súvislosti medzi obchodom, hospodárskym rastom a priamymi zahraničnými investíciami v Číne na agregovanej úrovni. Bola identifikovaná dlhodobá obojsmerná kauzalita medzi týmito premennými. Podľa nich sa zdajú byť hospodársky rast, vývoz a priame zahraničné investície vzájomne posilňujúce v rámci politiky otvorených dverí.

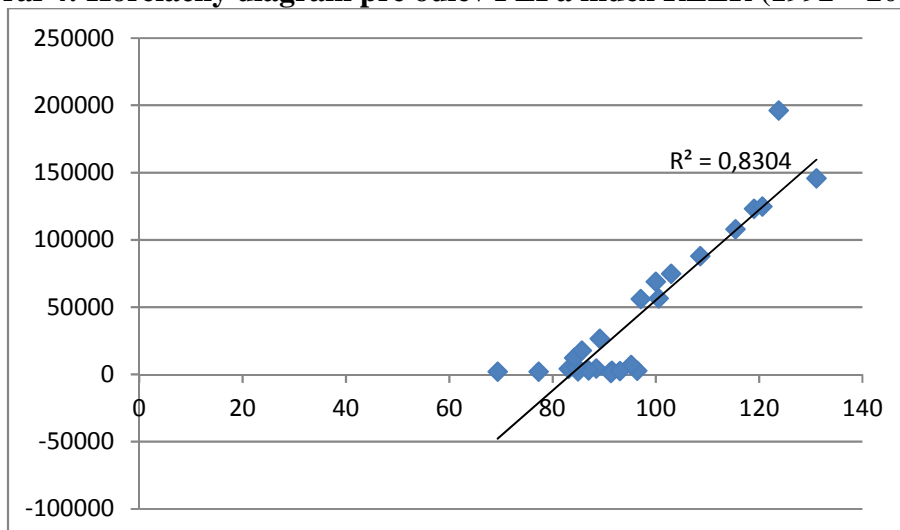
Prílev PZI výrazne ovplyvnil celkovú kapacitu čínskeho exportu. Táto exportná expanzia zahŕňa rast vývozu zahraničných TNK, ako aj vývozu domácich firiem, ktoré profitovali z vonkajších vplyvov spojených s činnosťou zahraničných podnikov na domácom trhu. Ich vplyv na čínsky vývoz je silnejší pre tovary s vysokým podielom ľudskej práce ako pre kapitálovo náročné tovary. Dominantným názorom odborníkov v minulosti bolo to, že západné TNK, ktoré investujú do Číny, sú predovšetkým orientované na svoj domáci trh (na rozdiel od zahraničných čínskych PZI), a majú malý záujem vyvážať túto produkciu na trhy tretích krajín. Najnovšie údaje však naznačujú, že sa to zmenilo. Prílev PZI má výraznejší vplyv na vývoz tovarov náročných na prácu ako na vývoz kapitálovo náročného tovaru. Toto odzrkadľuje súčasnú komparatívnu výhodu Číny a signalizuje potenciál rozvoja čínskeho vývozu v kapitálovo náročnejších aktivitách. TNK však stupňujú difúziu výskumu a vývoja v Číne. To vedie k postupnému zvyšovaniu ich vplyvu na vývoz tovaru v tejto kategórii. Nízky alebo podhodnotený výmenný kurz podporuje export, ale očakávaná depreciaácia domácej meny oproti mene prijímateľa investícií motivuje investovať v zahraničí (Liu a Desatnicov, 2016). Keď sa posilní výmenný kurz domácej krajiny, vzniknú výhodnejšie príležitosti pre priame zahraničné investície, pretože aktíva denominované v cudzej mene sa stávajú lacnejšími. Teoretickým predpokladom je, že zhodnotenie výmenného kurzu renminbi plynúce z jeho internacionalizácie bude viac než proporcionálne zvyšovať PZI.

Graf 3: Korelačný diagram pre prílev PZI a index REER (1992 – 2017)

Prameň: Svetová banka a UNCTAD (vlastné spracovanie autora).

Graf 4: Korelačný diagram pre odlev PZI a index REER (1992 – 2017)

Prameň: Svetová banka a UNCTAD (vlastné spracovanie autora).

Grafy 3 a 4 znázorňujú závislosť odlevu a prílevu priamych zahraničných investícií Číny od indexu reálneho efektívneho výmenného kurzu. Oba toky PZI majú pozitívny vzťah s REER, čiže pri klesajúcej cenovej konkurencieschopnosti Číny rastie objem tokov PZI. Na základe veľkosti regresného koeficienta vieme usúdiť, že odlev PZI Číny je viac náchylný na zmeny výmenného kurzu a relatívnu cenovú hladinu Číny. Podľa existujúcej empirickej literatúry je možným vysvetlením to, že čínski investori so stúpajúcou kúpnu silou viac investujú na zahraničných trhoch, ktoré sú pre nich lacnejšie. Vzťah medzi prílevom PZI a REER je síce najlepšie vysvetlený lineárnou funkciou, avšak po prekročení hranice 100 indexu REER je vidno jasný trend spomalenia prílevu PZI, a preto sa čoraz viac podobá na logaritmickú funkciu. Rast prílevu PZI napriek klesajúcej cenovej konkurencieschopnosti Číny sa dá vysvetliť najmä kontinuálnou liberalizáciou domáceho trhu, ktorý bol ešte pred pár desaťročiami takmer „hermeticky“ uzavretý. Je možné preto predpokladať, že čím bližšie bude Čína ku kompletne liberalizovanému investičnému trhu, tým menší bude marginálny prírastok investícií ako následok zvýšenia REER. Preto pre prognostické účely vidí autor ako vhodnejšiu logaritmickú funkciu.

Ďalším zistením je, že globálna finančná kríza mala vplyv najmä na prílev PZI, ktorý klesal. Obdivuhodne, odlev PZI v tomto období nezaznamenal pokles. Čínski investori sa tak prejavili ako „risk-seekeri“ (vyhľadávači rizika, pozn. autora), a boli schopní zachytiť klesajúcu cenu zahraničných aktív a využiť ju vo svoj budúci prospech.

Záver

Príspevok sa pokúsil vyhodnotiť dopad priamych zahraničných investícií na ekonomiku Čínskej ľudovej republiky, a ich súvislosť s cenovou konkurencieschopnosťou krajiny. Investície zo zahraničia boli strategickým záujmom tejto krajiny a vďaka priaznivej investičnej politike stáli za jej vysokým rastom na začiatku transformácie ekonomiky a dajú sa zhodnotiť ako priaznivý faktor rozvoja. Oba toky PZI majú pozitívny vzťah s reálnym efektívnym výmenným kurzom (REER), čiže pri klesajúcej cenovej konkurencieschopnosti Číny rastie objem tokov PZI. Je možné predpokladať, že čím bližšie bude Čína ku kompletne liberalizovanému investičnému trhu, tým menší bude marginálny prírastok investícií ako následok zvýšenia REER. Ďalším zistením bolo, že čínski investori prejavujú nízku averziu voči riziku, čo sa prejavilo najmä počas globálnej finančnej krízy. Je možné pozorovať tendenciu akvizície firiem v progresívnejších odvetviach s nižšou mierou konkurencie, čo kladie tlak na regulátorov z vyspelých, trhových ekonomík. Čína sa od svojho vstupu do WTO pričinila ako motor svetového ekonomického rastu, no s klesajúcim marginálnym rastom investícií bude čoraz ťažšie ťažiť z tohto ázijského ekonomického úspechu. Čínske investície sú priaznivým, no nie nevyhnutným faktorom rastu vo vyspelých krajinách, a preto je nutné zohľadniť aj dlhodobé strategické ambície týchto krajín v otázke ich investičnej politiky.

Použitá literatúra:

1. DI MININ A. – ZHANG J. (2008): *Preliminary Evidence on the International R&D Strategies of Chinese Companies in Europe*. [Citované 11.10.2018] Dostupné na internete: <http://gdex.dk/ofdi/21%20Minin%20Alberto.pdf>
2. DREGER CH., et al. (2015): *Determinants of Chinese Direct Investments in the European Union*. [Citované 11.10.2018] Dostupné na internete: http://www.diw.de/documents/publikationen/73/diw_01.c.504240.de/dp1480.pdf
3. FILIPPOV S. – SAEBI T. (2008): *Europeanisation Strategy of Chinese Companies: Its Perils and Promises*. [Citované 11.10.2018] Dostupné na internete: <http://collections.unu.edu/eserv/UNU:356/wp2008-055.pdf>
4. CHEN, T. (2003): Network Resources for Internationalization: The Case of Taiwan's Electronics Firms. In: *Journal of Management Studies*, roč. 40 č. 5, s. 1107-1130.
5. KOKKO, A. – TINGVALL. P. G. (2011): FDI and spillovers in China: non-linearity and absorptive capacity. In: *Journal of Chinese Economic and Business Studies*, roč. 9, č. 1, s. 1-22.
6. LI CH. – ZHANG X. (2017): China as a Global Investor Recent Trends and Implications for Canada. In: *China Institute University of Alberta: Occasional Paper Series*, roč. 3, č. 1/2017.
7. LIU, X. – BURRIDGE, P. – SINCLAIR, P. J. N. (2010): Relationships between economic growth, foreign direct investment and trade: evidence from China. In: *Applied Economics*, roč. 34, č. 11, s. 1433-1440.
8. MA, L. – ZHANG, K. (2008): The classification test research on foreign direct investment to China's technology spillover. In: *The Journal of World Economy*, roč. 7, s. 78-87.
9. PAN, Y. (2003): The inflow of foreign direct investment to China: the impact of country-specific factors. In: *Journal of Business Research*, roč. 56, č. 10, s. 829-833.

10. LIU H. Y. – DESEATNICOV I. (2016): Exchange rate and Chinese outward FDI. In: *Applied Economics*, roč. 48, č. 51, s. 4961-4976.
11. UNCTAD (2018): Foreign direct investment: Inward and outward flows and stock, annual. [online]. In: UNCTAD, [Citované 11.10.2018] Dostupné na internete: <http://unctadstat.unctad.org/wds/TableViewer/tableView.aspx?ReportId=96740>
12. WORLD BANK (2018): Real effective exchange rate index. [online]. In: The World Bank, [Citované 11.10.2018] Dostupné na internete: <https://data.worldbank.org/indicator/PX.REX.REER?locations=CN>
13. YAO, S. (2006): On economic growth, FDI and exports in China. In: *Applied Economics*, roč. 38, č. 3, s. 339-351.

Kontakt:

Ing. Juraj Bronček

Obchodná fakulta

Ekonomická univerzita v Bratislave

Dolnozemska cesta 1/b

852 35 Bratislava 5

Slovenská republika

e-mail: juraj.broncek@euba.sk

VPLYV MÉDIÍ POČAS PREDVOLEBNÝCH KAMPAŇÍ V USA

THE INFLUENCE OF THE MEDIA DURING THE PRESIDENTIAL PRE-ELECTION CAMPAIGN IN THE USA

Natália Goda

^a Fakulta medzinárodných vzťahov, Ekonomická univerzita v Bratislave, Dolnozemska cesta 1/b,
852 35 Bratislava, Slovenská republika, e-mail: natalia.goda@euba.sk

Abstrakt Vplyv predvolebnej prezidentskej kampane na verejnosť v USA sa rokmi menil. V dobe, kedy rádio a televízia neboli samozrejmosťou, kandidáti využívali na svoju kampaň iný druh prezentácie. Vplyvom televízie a neskôr aj internetu, sa celková podstata kampane menila. Stala sa najdôležitejším a rozhodujúcim obdobím pred voľbami. Cieľom tohto článku je bližšie charakterizovať úlohu médií, internetu a sociálnych sietí v predvolebnej kampani. Článok sa ďalej zaoberá vplyvom médií na voličské preferencie a samotný výsledok volieb. Bližšie špecifikujeme predvolebné kampane z doby pred internetom a počas internetu v Spojených štátoch amerických.

Kľúčové slová: voľby, kampaň, Internet, média

JEL klasifikácia: M30, N43,

Abstract The influence of pre-election campaign in USA has changed with years. At a time when radio and television hadn't existed, the candidates used a different kind of presentation for their campaign. By the influence of television and the Internet, the overall nature of the campaign has changed. It has become the most important and decisive period before the elections. The aim of this article is to characterize the role of media, internet and social media in the political campaign. The article tackles upon the influence of media on voter preferences and the result of elections itself. We will specify political campaigns before and during the Internet in the United States of America.

Key words: election, campaign, Internet, media

JEL Classification: M30, N43

Úvod

Pokiaľ ide o politiku, jednou z hlavných funkcií médií je informovať verejnosť. Média majú schopnosť formovať verejnú mienku a vplyv v otázkach, ktoré verejnosť považuje za najdôležitejšie. Médiá, či už ide o noviny, rozhlas, televíziu alebo internet, poskytujú informácie a identifikujú problémy tak, aby sa ľudia mohli zapojiť do politiky. Počas kampaní zohrávajú médiá kľúčovú úlohu pri formovaní verejnej mienky, a tým pomáhajú voličom pri rozhodovaní. V histórii zohrávali tlačové médiá najdôležitejšiu úlohu pri zostavovaní agendy, avšak dnes už nie sú hlavným zdrojom informácií. S príchodom televízie sa viac ľudí začalo spoliehať na televíziu ako hlavný zdroj správ. Dnes, hlavne u mladých voličov nahrádza televíziu internet, ktorý sa stáva hlavným zdrojom ich informácií.

Článok si za základ kladie dve otázky: Ovplyvňujú média verejnú mienku v Spojených štátoch amerických? Akú úlohu zohrávajú počas predvolebných kampaní? V tomto článku sú bližšie špecifikované predvolebné kampane pred a počas internetového obdobia. V podkapitole bližšie charakterizujeme predvolebnú kampaň Baracka Obamu, kandidáta, ktorý ako prvý využíval sociálne siete vo svojej kampani.

Porovnali sme informácie o predvolebných kampaniach v dobe vplyvu rádia a televízie s informáciami o predvolebných kampaniach Baracka Obamu v dobe vplyvu internetu. Pomocou metódy komparácie, sme zodpovedali na hlavnú otázku: „Ako predvolebná kampaň a vplyv médií ovplyvňujú výsledky volieb v USA?“

Cieľom článku je bližšie charakterizovať akú rolu zohráva v predvolebnej kampani faktor médií, internetu a sociálnych sietí. Stanovili sme si dve výskumné otázky. Aký vplyv mala predvolebná kampaň v pred-internetovom období, na čo sa kandidáti sústredili? Pre zodpovedanie otázok sme si vybrali kampaň Baracka Obamu. Na tieto otázky sme hľadali odpoveď na základe špecifickej analýzy predvolebných kampaní, ktoré sa uskutočnili pred a počas doby internetu.

Z histórie vieme, že vplyv volebnej kampane sa rokmi menil. V dobe, kedy rádio a televízia neboli samozrejmosťou, kandidáti využívali na svoju kampaň iný druh prezentácie. Vplyvom televízie a neskôr aj internetu, sa celková podstata kampane menila. Stala sa najdôležitejším a rozhodujúcim obdobím pred voľbami.

V článku sa venujeme aj dôležitosti prezidentských debát. Ich vplyv na výsledok volieb opísali autori Jamieson, Birdsell a Mason vo svojich knihách a štúdiách. V týchto dielach porovnávali prezidentské debaty kandidátov na prezidenta v 20. storočí v čase vplyvu rádia a televízie s prezidentskými debatami v 21. storočí v čase sociálnych sietí.

Ďalším autorom ktorého v článku spomíname je Monte Lutz, americký marketér a autor viacerých štúdií. Vo svojom diele *The Social Pulpit: Barack Obama's Social Media Toolkit* predkladá čitateľovi bližšie informácie o stratégii digitálnej kampane Baracka Obamu. Autor opisuje začiatky vplyvu sociálnych médií a ich šikovné využitie počas kampane prezidenta Obamu.

Pomocou metódy dedukcie a analýzy vyššie uvedenej literatúry sme dokázali zodpovedať na hlavné otázky predkladaného článku.

1 Využitie rádia a televízie v predvolebnej kampani v USA

Metódy oslovovania ľudí sa od prvotných politických kampaní výrazne zmenili. V priebehu rokov sa rozvíjala nová komunikačná technológia, ktorá takmer okamžite poskytla politikom nové príležitosti osloviť široké publikum. 20. storočie prinieslo vynález rádia a televízie, ktorý umožnil politikom priamo a ihneď podať svoje názory a rozšíriť ich dosah na viac voličov.

Prvé politické prejavy vysielané rozhlasom si vyskúšali úradujúci prezident Calvin Coolidge a jeho demokratický oponent v prezidentskej kampani v roku 1924.¹ Prvý prezident, ktorý skutočne zvládol rádio ako nástroj svojej politickej kampane, bol Franklin Delano Roosevelt v tridsiatych a štyridsiatych rokoch minulého storočia. Pochopením toho, že môže použiť rádio, aby sa priamo obrátil na národ a odovzdal svoj odkaz hlasujúcej verejnosti, sa stal prvým politikom, ktorý realizoval modernú, elektronickú politickú kampaň.² Počas dvanástich rokov vo funkcii prezidenta si Franklin Delano Roosevelt vyskúšal v rozhlase množstvo prezidentských prejavov. Jeden z najznámejších politických prejavov v americkej histórii bol vysielaný v decembri 1941, deň po tom, ako Japonci zaútočili na Pearl Harbor. Tento prejav, známy ako "Pearl Harbor Speech" alebo „deň ohavnosti,“³ poskytuje „dramatický dôkaz Rooseveltových schopností prejavu.“⁴ Cieľom tohto prejavu bolo upokojiť verejnosť a

¹ Cogan, B. and Kelso, T. (2009). *Encyclopedia of politics, the media, and popular culture*. Santa Barbara, Calif.: Greenwood Press. s.62

² Yu, L. (2005). *The Great Communicator: How FDR's Radio Speeches Shaped American History*. The History Teacher, 39(1), s.89.

³ Day of Infamy

⁴ Yu, L. (2005). *The Great Communicator: How FDR's Radio Speeches Shaped American History*. The History Teacher, 39(1), s. 90.

vybudovať dôveru, čo sa podarilo vďaka presnému jazyku, starostlivo naplánovaným dramatickým prestávkam a emóciám, ktoré dal do doručenia posolstva.⁵

Autor Yu argumentuje, že Rooseveltovo používanie rádia formovalo USA ako ho poznáme dnes. Vynález televízie priniesol prezidentským kandidátom viaceré výzvy a príležitosti – samotný obsah prejavu už nebol postačujúci. Rovnako dôležitá bola aj reč tela, štýl a výzor kandidátov, pravdepodobne viac, ako obsah prejavu kandidátov.⁶

V 50. rokoch sa televízia stala bežným domácim spotrebičom v amerických domoch a začala revolúciu prezidentských volieb. V roku 1952 bol republikánsky kandidát na prezidenta Spojených štátov Dwight D. Eisenhower prvý, ktorý využil televíziu vo svojej politickej kampani. Eisenhowerov tím v predvolebnej kampani vytvoril sériu dvadsiatich dvoch televíznych reklám s názvom "Eisenhower Answers the Nation!", v ktorých Eisenhower odpovedá na otázky publika. Prezident neponúka riešenia, skôr poukazuje na problémy, ktorým čelí verejnosť. *Bol to „prvý úspešný pokus“ predat' „kandidáta na prezidenta tým, že použil rovnaké techniky, aké používala reklama na mydlo a zubnú kefku.“*⁷ Ďalší úspešný pokus o „predaj“ prezidentského kandidáta prišiel v roku 1968, keď Nixonov tím poradcov vytvoril podobné televízne reklamy, aby dostal svoje posolstvo čo najrýchlejšie k hlasujúcej verejnosti. Od tejto doby je hlavnou úlohou politickej kampane, predat' svojho kandidáta.⁸

V roku 1952 boli predvolebné zhromaždenia⁹ po prvýkrát vysielané po celom svete. Pred vynájdением televízie boli tieto zhromaždenia vnímané ako vrchol volebného roku, v ktorom strany vybrali svojich prezidentských a viceprezidentských kandidátov. S vynálezom televízie sa charakter týchto zhromaždení dramaticky zmenil. Politici v nich začali vidieť výbornú možnosť, ako sa predat' a prilákať voličov. Profesor Robert Mason z univerzity v Edinburghu poznamenáva, že v tom istom okamihu už nerozhodovali predvolebné zhromaždenia o výbere prezidentského kandidáta strany, ale táto úloha bola prenesená na miestny výbor strany (caucuses) a primárky a rozhodujúcim vyvrcholením kampane sa stali televízne prezidentské debaty.¹⁰

Prvé politické diskusie sa konali počas kandidatúry na senátora v americkom štáte Illinois v roku 1858 medzi Abrahamom Lincolnom a Stephenom Douglasom. Ako analytička kampane a expert na médiá poznamenáva autorka Kathleen Hall Jamiesonová: *„Kandidáti boli riadne a pozorne vnímaní poslucháčmi. Oba boli seriózní a zreteľne artikulovali. V debatách diskutovali o otázkach a politických oblastiach, v ktorých sa jasne zhodli alebo prejavili nesúhlas.“*¹¹ Predvolebná prezidentská debata medzi republikánmi Haroldom Stassenom a Thomasom Deweyom bola prvou, ktorá bola vysielaná na národnej úrovni prostredníctvom rozhlasového vysielania v roku 1948 niekoľko dní pred primárkami v americkom štáte Oregon.¹²

1.1 Prvé predvolebné prezidentské debaty

Prvá televízna debata sa uskutočnila v roku 1952 na výročnom zhromaždení Ligy žien. Vtedy boli všetci kandidáti z oboch strán súčasťou rozpravy a každý odpovedal na dve otázky. V roku 1956 bola vysielaná v primárkach debata medzi demokratmi Estesom Kefauverom a Adlai Stevensonom. Prvá televízna debata o všeobecných voľbách medzi dvoma kandidátmi sa

⁵ Tamtiež

⁶ Tamtiež s.93

⁷ Hollitz, John E. (1982) "Eisenhower and the Admen: The Television 'Spot' Campaign of 1952." *The Wisconsin Magazine of History* 66.1, s. 25

⁸ Szybillo, George J. and Ronald F. Hartenbaum. "Political Advertising and the Broadcast Media." *Journal of Advertising*, vol. 5, no. 4, Fall76, s. 42

⁹ national political convention

¹⁰ Mason, Robert. (2017) "The history of presidential debates." *Coursera*.

¹¹ Jamieson, K. and Birdsell, D. (1990). *Presidential Debates*. New York: Oxford University Press. s.56

¹² Tamtiež s.90

uskutočnila 26. septembra 1960 a to medzi demokratickým kandidátom, senátorom Johnom F. Kennedym a republikánskym kandidátom, viceprezidentom Richardom Nixonom. Podľa autora Masona „*existovala nádej, že debaty oživia demokratickú diskusiu a znova získajú inteligentnú výmenu názorov medzi serióznymi politikmi.*“¹³

Táto myšlienka, ktorú vyslovil autor, pochádza z debát medzi Lincolnom a Douglasom v roku 1858. Debata medzi Kennedym a Nixonom bola presným opakom. Ako poukazuje Mason, hoci boli diskutované vážne problémy, nebol pre divákov dôležitý obsah. Predvolebná debata v roku 1960 poskytla zaujímavý pohľad na to, ako voliči vnímajú kandidátov. Voliči, ktorí počúvali túto debatu v rádiu sa zamerali najmä na argumenty a riešenia problémov oboch kandidátov. Pre týchto voličov bol jasným víťazom republikán Nixon. Naopak, 70 miliónov Američanov, ktorí sledovali debatu v televízii, tvrdili, že Kennedy sa stal jasným víťazom tejto debaty. Zatiaľ čo Kennedy v deň debaty oddychoval, Nixon pokračoval celý deň v kampani a prišiel do štúdia unavený, spotený a neholený. Týždeň predtým si dokonca poranil nohu, cítil sa chorý a odmietol použiť televízny make-up, takže jeho tvár mala pri kamere šedú farbu a prekryvala sa s pozadím. Svojím vzhľadom a kúzlom vyzeral Kennedy vedľa Nixona mlado, energicky a prezidentsky. Mnohí experti tvrdia, že táto debata stála Nixona prezidentské kreslo, čo dokazuje silu celkového vzhľadu kandidáta na voličské preferencie.¹⁴ Alan Schroeder, historik médií a docent na Northeastern University, povedal pre časopis Time: „*Je to jedna z tých nezvyčajných udalostí na časovej osi histórie, kedy môžete povedať, že veci sa zmenili veľmi rýchlo – v tomto prípade v priebehu jednej noci.*“¹⁵

Aj keď osobnosť a vzhľad mali vždy veľký vplyv v prezidentských voľbách, predvolebné prezidentské debaty úplne zmenili charakter a vývoj kampane. Predtým ako začala éra televíznych debát, voliči často kandidátov ani nevideli. Po debate v roku 1960 sa dôležitou súčasťou kandidáta stal jeho výzor, prezentácia a schopnosť apelovať na verejnosť. Vďaka televízii môže verejnosť „posúdiť kandidátov na úplne inom základe.“ Keď dnes politické strany vyberajú svojich kandidátov do prezidentského úradu, hlavnou otázkou je, či kandidát vyzereá v televízii sympaticky a či má schopnosť diskutovať.¹⁶ Ako napísal Joe McGinnes o kampani Nixona v roku 1968: „*Štýl sa stáva podstatou. Médiom je masáž a masér dostane hlasy.*“¹⁷

Nasledujúca prezidentská debata sa konala v roku 1976 medzi republikánskym kandidátom Geraldom Fordom a demokratickým kandidátom Jimmom Carterom. Dovtedy uprednostnili kandidáti na prezidenta televízne reklamy pred prezidentskými diskusiami, pretože to bol „formát, ktorý mohli ovládať.“ Od roku 1976 prebiehajú prezidentské debaty na jeseň v danom volebnom roku a dnes sú považované za hlavnú udalosť prezidentskej kampane. Niet pochyb o tom, že prezidentské diskusie prinášajú veľa pamätných momentov, avšak vedci tvrdia, že nie len prezidentské diskusie môžu ovplyvniť výsledok volieb.¹⁸

2 Vplyv internetu na volebný proces v USA

Na prelome storočí ponúkol internet prezidentským kandidátom nové možnosti na ovládanie svojich správ a ovplyvňovanie väčšieho publika, rovnako ako rozhlas a televízia v 20. a 30. rokoch minulého storočia. V súčasnosti umožňujú kandidátom najnovšie pokroky v technológii okamžite doručiť svoje správy priamo verejnosti bez toho, aby museli čakať na tlač.

¹³ Mason, Robert. (2017) “The history of presidential debates.” *Coursera*.

¹⁴ Tamtiež

¹⁵ Webley, Kayla. (2010) “How the Nixon-Kennedy Debate Changed the World.” *Time*

¹⁶ Tamtiež

¹⁷ McGinness, Joe. *The Selling of the President 1968*. New York: Trident Press, (1969). Print.

¹⁸ Mason, Robert. (2017) “The history of presidential debates.” *Coursera*.

V roku 1996 malo iba 23 % dospelých Američanov prístup k internetu.¹⁹ Hoci väčšina Američanov nemala aktívny prístup k internetu, všetci hlavní kandidáti na prezidentské kreslo si v rámci predvolebnej kampane zriadili webové stránky už v roku 1996. Statické webové stránky sa používali na propagáciu kandidátov, zvýšenie ich viditeľnosti pre potenciálnych podporovateľov, poskytnutie podkladov o politických názoroch a biografii kandidáta pre novinárov. Webové stránky neboli súčasťou digitálnej mediálnej kampane ako ju poznáme dnes – webové stránky neboli interaktívne, nemali žiadne „bannery“,²⁰ ktoré by mohli viesť k návštevnosti webových stránok a neexistovali žiadne pokročilé vyhľadávacie nástroje, takže vyhľadávanie informácií o kampaniach bolo pomerne ťažké.²¹

Internet bol prvýkrát použitý ako nástroj pre prezidentskú kampaň vo voľbách v roku 2000, v ktorých obaja kandidáti Al Gore a George W. Bush vytvorili pre svoje kampane jednoduché webové stránky. Vtedy 52 % dospelých Američanov aktívne používalo internet.²² Medzi rokmi 1996 a 2000 sa objavilo mnoho nových vyhľadávacích nástrojov, a preto bolo oveľa jednoduchšie hľadať informácie o prezidentských kandidátoch na internete. V roku 2000 vznikli nové volebné zákony, ktoré umožňovali kandidátom získavať peniaze pre účely svojej predvolebnej kampane prostredníctvom internetu. Hlavnými cieľmi používania internetu ako nástroja predvolebnej kampane, boli okrem „*fundraisingu*“ aj mobilizácia dobrovoľníkov a samozrejme priame spojenie s voličmi, najmä s mladou generáciou. Metóda zacielenia voličov na základe „*big data*“ bola efektívne použitá na zacielenie voličov Barackom Obomom v jeho opätovnej volebnej kampani. Cieľom tejto metódy je zozbierať čo najväčšie množstvo údajov o voličovi, analyzovať ich a prispôbiť predvolebnú reklamu o kandidátovi podľa správania daného voliča.²³

Počas kampane v roku 2004 52 % dospelých Američanov, ktorí mali prístup na internet, uviedlo, že počas kampane online hľadali správy a informácie o prezidentských kandidátoch. Podľa Pew Research Center počet registrovaných voličov, ktorí hľadali novinky o online kampani, bol v porovnaní s rokom 2000 dvojnásobne vyšší.²⁴ Politická kampaň prvýkrát zažila inovatívne využívanie digitálnej kampane, ktoré priniesol politický radca Joea Trippiho počas kampane demokratického kandidáta Howarda Deana. Napriek tomu, že sa Dean stal neúspešným kandidátom, jeho digitálna kampaň dokázala efektívne využívať internet na získavanie peňazí na kampaň a spojiť všetkých podporovateľov bez použitia technológií, ktoré sa vyvinuli neskôr, napríklad Facebook, MySpace alebo YouTube. Trippi po ukončení kampane pre CBS zdôraznil: „*Myslím, že neexistuje nikto, kto by mohol poprieť skutočnosť, že sme pomocou internetu vytvorili sieť miestnych obyvateľov v celej krajine a vďaka tomu sme vyzbierali viac peňazí v malých darcoch ako hocijaká demokratická kampaň v histórii.*“²⁵ Tak ako televízia v roku 1960 zatienila noviny a rozhlas a stala sa kľúčovou súčasťou prezidentskej kampane, tak internet v roku 2004 zmenil celý pohľad na kampaň.

3 Predvolebná kampaň Baracka Obamu v roku 2008 a 2012

Rok 2008 priniesol významný posun v spôsobe uskutočňovania prezidentskej kampane. Výrazné zvýšenie užívateľov internetu a sociálnych sietí spôsobilo rast využitia týchto stránok pre účely volebnej kampane. Webové stránky a sociálne siete začali zastávať dôležitú funkciu. Internet a nové technológie zatienili úlohu tradičných médií ako rozhlas, televízia a noviny.

¹⁹ Fox

²⁰ banner je druh reklamy používaný na webových stránkach.

²¹ Stromer-Galley, Jennifer. *Presidential campaigning in the Internet age*. Oxford: Oxford U Press, 2014. Print.s.24

²² Perrin, Andrew, and Maeve Duggan. “Americans' Internet Access: 2000-2015.” *Pew Research Center: Internet, Science & Tech*, 26 June 2015.

²³ Stromer-Galley, Jennifer. *Presidential campaigning in the Internet age*. Oxford: Oxford U Press, 2014. Print.s.69

²⁴ Rainie, Lee, John B. Horrigan, and Michael Cornfield. “The Internet and Campaign 2004.” *Pew Research Center: Internet, Science & Tech*, 05 Mar. 2005

²⁵ Roberts, Joel. “The Rise And Fall Of Howard Dean.” *CBS News*, 18 Feb. 2004.

Podľa Pew Internet & American Life sa 55 % dospelých Američanov stalo používateľmi sociálnych sietí počas predvolebnej kampane. Všetci kandidáti na prezidenta mali svoj vlastný profil na sociálnej sieti Facebook, Twitter dokonca svoj YouTube kanál. Vážnosť sociálnych médií môžeme vidieť aj na skutočnosti, že siedmi kandidáti zo šestnástich, oznámili svoje kandidatúry aj prostredníctvom YouTube.²⁶

Barack Obama dokázal počas svojej predvolebnej kampane nájsť inovatívny spôsob využitia nových médií na získanie peňazí a oslovenia mladých voličov. Namiesto toho, aby rozširoval informácie iba o sebe, používal nové technológie na komunikáciu so svojimi voličmi a podporovateľmi. Vďaka druhej generácii internetu zaznamenala kampaň v roku 2008 vznik blogov a sociálnych sietí. Obamova kampaň bola postavená na priamom kontakte s voličmi prostredníctvom e-mailu, textových správ, ale aj Facebooku a mnohých iných sociálnych sietí ako MySpace, Youtube, Twitter alebo Flickr. Barack Obama bol tiež prvým kandidátom s profilom na sociálnych sieťach zameraných na ázijské, hispánske a afroamerické komunity ako AsianAve.com, MiGente.com a BlackPlanet.com.²⁷ Vďaka svojej prítomnosti na viacerých platformách sociálnych sietí dokázal Barack Obama osloviť rôznorodé spektrum potenciálnych voličov. Prostredníctvom efektívneho využívania sociálnych médií prilákal Barack Obama aj mladých voličov, ktorí vyhľadávajú informácie zväčša na internete.²⁸

Spoločnosť YouTube, ktorá bola založená v roku 2005, sa stala kľúčovým zdrojom prezidentskej kampane. Obama aj McCain používali službu YouTube na bezplatnú inzerciu a rozširovanie svojej volebnej základne pomocou online kampane. Namiesto drahých reklám v televízii zverejnili obidve kampane videá na stránkach YouTube a tým dosiahli efektívnejšiu kampaň za menej peňazí. Okrem toho, že videá odovzdané na YouTube ušetrili obom stranám milióny dolárov, videá v službe YouTube môžu byť sledované a zdieľané dlho po ich nahratí na rozdiel od tradičnej televíznej a tlačovej reklamy.²⁹

Obama bol nepochybne úspešnejší na YouTube a priťahoval väčšiu pozornosť ako McCain – do konca kampane dosiahol jeho kanál asi štyrikrát toľko divákov ako McCainov.³⁰ V deň volieb získali všetky videá YouTube súvisiace s Obamom celkovo 1,9 miliardy zobrazení, na rozdiel od 1,1 miliardy zobrazení McCaina. Steve Grove, šéf spravodajstva a politiky YouTube, tvrdí: „*Myslím, že jasne vidíme, že toto sú prvé voľby, v ktorých YouTube zohráva dôležitú úlohu, aby pomohol zvolenému prezidentovi osloviť voličov a dostať ich k voľbám.*“³¹ Predvolebná kampaň ušetrila 47 miliónov dolárov len nahrávaním videí na YouTube namiesto ich vysielania v televízii.

Obamova popularita na stránkach sociálnych sietí rástla vďaka jeho dobre vytvorenému obrazu mladého a progresívneho politika. Po tom, čo Barack Obama oznámil svoju kandidatúru, prepojil svoju kampaňovú stránku s osobným Facebookovým profilom a rozšíril svoju online prítomnosť. Obama uverejňoval fotky svojej rodiny, videá zo svojich pracovných ciest a vyzdvihoval svoje obľúbené aktivity, ako napríklad basketbal. Jeho snaha byť čo najviac prirodzený a autentický na stránkach sociálnych sietí, vyvolala väčší záujem mladých voličov vedieť o ňom viac, než o Hillary Clintonovej v primárkach a potom o Johnovi McCainovi vo všeobecných voľbách.³² Môžeme to vidieť aj na počte Obamových amerických fanúšikov na

²⁶ Schwab, Nikki. "In Obama-McCain Race, YouTube Became a Serious Battleground for Presidential Politics." U.S. News & World Report, 7 Nov. 2008.

²⁷ Lutz, Monte. "The Social Pulpit: Barack Obama's Social Media Toolkit." *Edelman*. N.p., 2009.s.8

²⁸ Schwab, Nikki. "In Obama-McCain Race, YouTube Became a Serious Battleground for Presidential Politics." U.S. News & World Report, 7 Nov. 2008.

²⁹ Tamtiež

³⁰ Lutz, Monte. "The Social Pulpit: Barack Obama's Social Media Toolkit." *Edelman*. N.p., 2009.s.3

³¹ Schwab, Nikki. "In Obama-McCain Race, YouTube Became a Serious Battleground for Presidential Politics." U.S. News & World Report, 7 Nov. 2008.

³² Stromer-Galley, Jennifer. *Presidential campaigning in the Internet age*. Oxford: Oxford U Press, 2014. Print.s.135

Facebooku, ktorých boli viac než 2 milióny, zatiaľ čo McCain mal len 600 000 fanúšikov. Na Twitteri mal Obama viac ako 111 000 nasledovníkov v porovnaní s McCainom, ktorý ich mal 4 942 do novembra 2008.³³

Jedným z vylepšení využitia internetu na predvolebnú kampaň boli darcovské linky. Na sociálnych médiách boli pridané donorské odkazy pre uľahčenie darovania peňazí kandidátovi, a tým aj zvýšenie jeho kapitálu predvolebnej kampane. Vedľa každého videa, ktoré Obama zdieľal cez YouTube, bolo tlačidlo "Donate". Na Facebookovom profile Obamu to fungovalo na podobnom princípe. Obamova kampaň bola v mnohých oblastiach revolučná, prijala techniky používané v minulosti a prispôsobila ich novým dostupným technológiám. V dôsledku toho sa Obamovi podarilo „zvýšiť“ množstvo peňazí, často v malých, opakovaných prírastkoch od mnohých ľudí.³⁴

Rozdiel v používaní internetu na účely predvolebnej kampane prichádza v druhej Obamovej kampani. Podľa výskumného centra Pew využívalo v roku 2012 internet až 79 % amerických dospelých a 59 % používateľov internetu malo minimálne jeden účet na sociálnych sieťach, na rozdiel od roku 2008, keď iba 34 % z nich bolo prítomných na sociálnych sieťach.³⁵ Hoci Facebook, YouTube a Twitter boli stále tri hlavné dominujúce platformy sociálnych médií, nové sa objavili vo voľbách v roku 2012. Obama bol aktívne prítomný na Google+, Instagram, Reddit AMA, Foursquare, Tumblr a Pinterest. V roku 2012 prezidentské kampane už nepokročili s digitálnymi technológiami, ale „pokračovali v prezentovaní trendov online stratégie a praxe, ktoré mali úspech v roku 2008.“³⁶

Facebook a Twitter, ktoré boli založené v roku 2006, boli relatívne nové počas kampane v roku 2008, ale do roku 2012 sa stali „životne dôležité pre online kampaň.“³⁷ Napriek tomu, že Twitter v roku 2012 používalo iba 8 % dospelých Američanov, používali ho najmä novinári a politici. Kampane ho využívali kvôli pozornosti novinárov, ktorá videla k mediálnemu príbehu a návštevnosti ich predvolebnej webovej stránky. Barack Obama mal veľkú výhodu v počte fanúšikov, ktorých zhromaždil počas predchádzajúcej kampane a túto databázu využil na kontaktovanie svojich fanúšikov znova. Obama mal významne viac fanúšikov na stránkach sociálnych sietí a jeho kampaň uverejnila takmer štvornásobný obsah ako kampaň kandidáta Romneyho.³⁸

Možnosti digitálnej kampane sa zväčšovali aj vďaka rastu vlastníkov smartfónov. Podľa výskumného centra Pew vlastnilo 46 % dospelých Američanov vo februári 2012 smartphone, čo viedlo prezidentských kandidátov k používaniu mobilných aplikácií. Barack Obama uviedol na trh vlastnú mobilnú aplikáciu s názvom „Obama pre Ameriku“, cez ktorú priamo oslovoval svojich voličov.³⁹

Záver

To, že predvolebná kampaň je kľúčovým obdobím pre každého prezidentského kandidáta v Spojených štátoch amerických, nie je potrebné bližšie spomínať. Môžeme to vidieť na príklade prezidentov Nixona či Kennedyho, ktorí síce žili v období pred internetom, ale pre

³³ Hampton, Keith, Lauren Sessions Goulet, Lee Raine, and Kristen Purecll. "Social networking sites and our lives." *Pew Research Center: Internet, Science & Tech*, 15 June 2011.

³⁴ Stromer-Galley, Jennifer. *Presidential campaigning in the Internet age*. Oxford: Oxford U Press, 2014. Print.s.110

³⁵ Hampton, Keith, Lauren Sessions Goulet, Lee Raine, and Kristen Purecll. "Social networking sites and our lives." *Pew Research Center: Internet, Science & Tech*, 15 June 2011.

³⁶ Stromer-Galley, Jennifer. *Presidential campaigning in the Internet age*. Oxford: Oxford U Press, 2014. Print.s.140

³⁷ Tamtiež

³⁸ Pew Research Center: Journalism & Media staff. "How the Presidential Candidates Use the Web and Social Media." *Pew Research Center's Journalism Project*, 14 Aug. 2012.

³⁹ Tamtiež

svoju kampaň využívali technologické inovácie daného obdobia. Internet a sociálne siete so sebou prinášajú ľuďom okrem bežných výhod a uľahčenia komunikácie aj nebezpečné psychologické a marketingové ovplyvňovanie pri dennom rozhodovaní sa, ale aj pri voľbe prezidenta Spojených štátov amerických. Facebook a Twittter, dnes základné sociálne siete, na ktorých majú účty milióny amerických občanov, slúžia prezidentským kandidátom nie len na priamu komunikáciu s ich užívateľmi, ale aj na získavanie informácií a dát o amerických voličoch.

Cieľom článku bolo bližšie charakterizovať akú rolu zohráva v predvolebnej kampani faktor médií, internetu a sociálnych sietí. Stanovili sme si výskumné otázky. Mala predvolebná kampaň v pred-internetovom období vplyv? Na čo sa kandidáti sústredili? Na tieto otázky sme našli odpoveď na základe špecifickej analýzy predvolebných kampaní, ktoré sa uskutočnili pred a počas doby internetu.

V článku sme zhodnotili, že vplyv rádia a televízie v dobe keď internet neexistoval bol menší ako vplyv dnešných médií po zavedení internetu. Z uvedeného článku sme pomocou zahraničných autorov zistili, že Facebook a Twitter sú najvplyvnejšími nástrojmi v predvolebnej kampani. Vznikom sociálnych médií začali využívať všetci kandidáti na amerického prezidenta sociálne siete ako nástroj na zmenu preferencií voliča. V článku sme bližšie charakterizovali predvolebné kampane Baracka Obamu v roku 2008 a 2012, zo zistení môžeme vyvodiť záver, že Barack Obama efektívne investoval financie do digitálnej kampane najmä pomocou sociálnych sietí ako Facebook, Twitter či dokonca Youtube. Pomocou sociálnych sietí a internetu už v roku 2008, kedy trend využitia sociálnych sietí nebol tak rozšírený dokázal vytvoriť silnú voličskú základňu. Využitie nových médií v predvolebnej kampani prezidenta Baracka Obamu hodnotíme ako úspešné. Ako prvému sa mu podarilo vytvoriť priamu komunikáciu s jeho voličmi, ktorej vplyv priniesol pozitívne výsledky.

Použitá literatúra:

1. COGAN, B. and KELSO, T. (2009). *Encyclopedia of politics, the media, and popular culture*. Santa Barbara, Calif.: Greenwood Press.
2. HAMPTON, K., L. S. GOULET, L. RAINE, and K. PURECLL. Social networking sites and our lives. *Pew Research Center: Internet, Science & Tech*, 15 June 2011. Web. 16 Feb 2018. Dostupné na internete: <<http://www.pewinternet.org/2011/06/16/social-networking-sites-and-our-lives/>>.
3. HOLLITZ, John E. Eisenhower and the Admen: The Television 'Spot' Campaign of 1952. *The Wisconsin Magazine of History* 66.1 (1982): 25-39. JSTOR.
4. JAMIESON, K. and BIRDSELL, D. (1990). *Presidential Debates*. New York: Oxford University Press.
5. LUTZ, M. The Social Pulpit: Barack Obama's Social Media Toolkit. *Edelman*. N.p., 2009. Web. 16 Feb. 2018. PDF.
6. MASON, R. The history of presidential debates. *Coursera*. Web. 30.November 2017. Dostupné na internete:
7. <<https://www.coursera.org/learn/making-us-president/lecture/UOT6z/the-history-of-presidential-debates>>.
8. MCGINNISS, J. *The Selling of the President 1968*. New York: Trident Press, 1969. Print.
9. PERRIN, A., and M. DUGAN. Americans' Internet Access: 2000-2015. *Pew Research Center: Internet, Science & Tech*, 26 June 2015. Dostupné na internete: <<http://www.pewinternet.org/2015/06/26/americans-internet-access-2000-2015>>.
10. Pew Research Center: Journalism & Media staff. "How the Presidential Candidates Use the Web and Social Media. *Pew Research Center's Journalism Project*, 14 Aug. 2012. Web. 16 Feb 2017. Dostupné na internete:

- <<http://www.journalism.org/2012/08/15/how-presidential-candidates-use-web-and-social-media>>.
11. RAINIE, L, J. B. HERRIGAN, and M. CORNFIELD. The Internet and Campaign 2004. *Pew Research Center: Internet, Science & Tech*, 05 Mar. 2005
 12. ROBERTS, J. The Rise And Fall Of Howard Dean. *CBS News*, 18 Feb. 2004. Web. Dostupné na internete: <<http://www.cbsnews.com/news/the-rise-and-fall-of-howard-dean-18-02-2004/>>.
 13. SCHWAB, N. In Obama-McCain Race, YouTube Became a Serious Battleground for Presidential Politics. *U.S. News & World Report*, 7 Nov. 2008. Web. Dostupné na internete: <<https://www.usnews.com/news/campaign-2008/articles/2008/11/07/in-obama-mccain-race-youtube-became-a-serious-battleground-for-presidential-politics>>.
 14. STROMER-GALLEY, J. Presidential campaigning in the Internet age. Oxford: Oxford U Press, 2014. Print.
 15. SZYBILLO, G. J. and R. F. Hartenbaum. Political Advertising and the Broadcast Media. *Journal of Advertising*, vol. 5, no. 4, Fall76, pp. 42-52. EBSCOhost.
 16. WEBLEY, K. How the Nixon-Kennedy Debate Changed the World. *Time*, 23 Sept. 2010. Dostupné na internete: <<http://content.time.com/time/nation/article/0,8599,2021078,00.html>>.
 17. YU, L. The Great Communicator: How FDR's Radio Speeches Shaped American History. *The History Teacher* 39.1 (2005): 89-106. JSTOR.

Kontakt:

Ing. Natália Goda

Fakulta medzinárodných vzťahov
Ekonomická univerzita v Bratislave
Dolnozemska cesta 1/b
852 35 Bratislava 5
Slovenská republika
e-mail: natalka.goda@gmail.com

EKONOMICKÉ A POLITICKÉ SÚVISLOSTI ISLAMU V SÚČASNÝCH MEDZINÁRODNÝCH VZŤAHOCH

THE ECONOMIC AND POLITICAL CONTEXT OF ISLAM IN CURRENT INTERNATIONAL RELATIONS

Kristína Krupová

Fakulta medzinárodných vzťahov, Ekonomická univerzita v Bratislave, Dolnozemska cesta 1/b,
852 35 Bratislava 5, Slovenská republika, e-mail: kristina.krupova@euba.sk

Abstrakt: Narastajúca úloha islamu vo svetovej politike patrí medzi najvýraznejšie fenomény súčasných medzinárodných vzťahov. Ústredným cieľom článku je skúmanie vplyvu islamského náboženstva vo svete na základe analýzy vývojových tendencií islamského faktora v súčasných medzinárodných vzťahoch s ohľadom najmä na politické a ekonomické súvislosti. Na základe historickej genézy a súčasného postavenia islamu vo svete môžeme reflektovať potenciál rastúceho signifikantného vplyvu islamského náboženstva v rámci budúceho medzinárodnopolitického diania. Cieľom príspevku je takisto bližšie ozrejmiť kľúčové pojmy spájané s problematikou rastúceho vplyvu islamu vo svete, nakoľko jasné definovanie používaných pojmov považujeme za kľúčové východisko pri vedeckom skúmaní problematiky.

Kľúčové slová: islam, medzinárodné vzťahy, politický islam, náboženský fundamentalizmus, ekonomika

JEL klasifikácia: F50, Z12

Abstract: The increasing role of Islam in world politics is one of the most striking phenomena of contemporary international relations. The main aim of this paper is to research the influence of Islamic religion in world politics based on the analysis of the developmental tendencies of the Islamic factor in contemporary international relations, especially with regard to the political and economic context. Based on the historical genesis and current position of Islam in the world indicated in this paper, we can reflect the potential of the growing significant impact of Islamic religion in the context of the future international political process. The aim of the paper is also to clarify the key concepts associated with the growing influence of Islam in the world, as a clear definition of the used terms is considered to be a key starting point for the scientific research of the issue.

Key words: Islam, international relations, political Islam, religious fundamentalism, economics

JEL Classification: F50, Z12

Úvod

Súčasnú prostredie multipolárneho usporiadania medzinárodných vzťahov vytvára priestor pre rozvoj rôznorodých aspektov medzinárodnopolitického diania. Ich podrobné skúmanie sa stalo predmetom štandardného vedeckého skúmania odborníkov po celom svete nevynímajúc slovenskú vedeckú obec. Rozhodne medzi ne patrí narastajúca úloha islamu vo svetovej politike, nakoľko predstavuje jeden z najvýraznejších fenoménov súčasných medzinárodných vzťahov.

V súčasnosti je islam najrýchlejšie rastúcim náboženstvom napr. v oblasti Strednej Ázie, keďže po rozpade Sovietskeho zväzu dostal islam omnoho viac priestoru pre svoj

rozmach v regióne.¹ Netýka sa to len absolútnych čísel nárastu prívržencov islamu deklarujúcich nepopierateľný rastúci záujem o toto náboženstvo. Prejavuje sa to aj v kultúrnej, politickej či ekonomickej oblasti krajín, ktorých obyvateľstvo za hlási k vyznávaniu islamského náboženstva. S rozpínavosťou islamu však súvisí viacero vedľajších fenoménov, ktoré ovplyvňujú jeho prezentáciu na medzinárodnopolitickej scéne a prispievajú k značnej kontroverzii pri interpretácii javov súvisiacich s týmto náboženstvom.

V dôsledku rastúcich populistických tendencií najmä v krajinách západnej Európy a Spojených štátov amerických sa s problematikou islamu spája predovšetkým terorizmus vo svete, občianske vojny, ekonomická a politická nestabilita dotknutých krajín, autoritárske režimy či korupcia. Koncept tzv. politického islamu, ktorý je v súčasnosti frekventovaným aspektom skúmania odborných príspevkov, je častokrát vnímaný ako hrozba Západu v zmysle narušania globálnej stability. Okrem aktivity najfrekventovanejších teroristických skupín, ako Taliban, Al-Káida, Islamský štát a Al-Shabaab, je rovnako problematické dlhodobé napätie medzi dvomi hlavnými prúdmi islamu – šiitmi a sunnitmi. To sa prejavuje najmä v geopolitickej rivalite medzi Iránom a Saudskou Arábiou.

Saudská Arábia je najvplyvnejším predstaviteľom sunnitského islamu, naopak, Iránska islamská republika stelesňuje záujmy šiitskeho prúdu islamu. Veľká väčšina (až 85 – 90 %) – viac ako 1,6 miliardy moslimov v celosvetovom meradle sú stúpenci sunnitského islamu. Šiitsky islam predstavuje približne 10 – 15 % z celkového počtu, čo v absolútnych číslach predstavuje menej ako 200 miliónov prívržencov tohto prúdu islamu.² Napriek značnej ideologickej, náboženskej a politickej odlišnosti možno v súčasnosti badať prvky obnovenia fungovania islamu v celosvetovom meradle.

Hlavným cieľom tohto článku je posúdiť relevantnosť narastajúcej úlohy islamu vo svetovom hospodárskom a politickom systéme. Historická genéza orientácie teoretikov medzinárodných vzťahov nám v prvej kapitole poskytuje ucelený obraz ohľadom dôležitosti náboženského faktora. Dotknutú problematiku však častokrát limitujú nejasnosti v terminologickom rámci, čo má negatívny dopad na vnímanie pôsobenia islamu v súčasných medzinárodných vzťahoch. Prínosom príspevku teda bude snaha o oprostie sa od akýchkoľvek ideologických aspektov s cieľom čo najpresnejšie analyzovať definičný rámec skúmanej problematiky. V našej geografickej oblasti sme totiž svedkami mnohokrát neopodstatnenej xenofóbie v súvislosti s islamom či populistickým výkladom mnohých novodobých fenoménov, najmä v súvislosti s migračnou krízou.

1 Aspekt náboženstva v súčasných medzinárodných vzťahoch

Významná skupina teoretikov 20. storočia sa domnievala, že náboženstvo nebude zohrávať dôležitú úlohu v spoločnosti a svetovej politike. Do popredia sa čoraz viac dostávala teória modernizácie a sekularizácie mysliteľov ako Marx, Mill, Weber, Freud či Durkheim, čo by viedlo k úpadku náboženského faktora ako hybnej politickej a spoločenskej sily vo svete. Veda a rozum mali nahradiť vplyv náboženstva vo všetkých sférach ľudskej spoločnosti. Tento aspekt sa však neprejavil napr. v regióne Blízkeho východu, kde bolo pôsobenie náboženstva ústrednou problematikou meniacich sa geopolitických procesov regiónu. Mnoho politológov a sociológov preto v 80. a 90. rokoch 20. storočia začali spochybňovať odmietanie náboženského faktora v rámci vývoja medzinárodných vzťahov.³

Teórie medzinárodných vzťahov však výrazne do svojich koncepcií náboženský prvok nezakomponovali a náboženstvo naďalej považovali za irelevantný faktor v rámci svojho

¹ SIMBAR, R. (2008): The Changing Role of Islam in International Relations.p. 55-68.

² HARNEY, J. (2016): How do Sunni and Shia Islam differ?

³ TURNER, B. S. (2013): Religion and contemporary sociological theories.

vedeckého skúmania. Ako uvádza Jonathan Fox vo svojej štúdií⁴ ohľadom vplyvu náboženstva na medzinárodné vzťahy, mnohé školy sa prvkom náboženstva zaoberali, zväčša však nie ako explicitne vyjadrenej kategórie. Vo svojej práci zdieľuje príklad publikácie Stret civilizácií Samuela Huntingtona, ktorá vo svojej podstate analyzovala možný budúci konflikt medzi niekoľkými civilizáciami, ktoré sú primárne definované náboženstvom.

Napriek tomu sa odborníci vyhýbali priamej diskusii o náboženstve samotnom. Sčasti je to zapríčinené orientáciou západných škôl skôr na teórie ohľadom národnej bezpečnosti, ktoré sa sústredili na problematiku studenej vojny – súperenia medzi dvoma sekulárnymi ideológiami. Vestfálsky mier z roku 1648 navyše ukončil éru medzinárodných náboženských vojen v kresťanských západných krajinách a posilnil postavenie európskych mocností proti moslimskej hrozbe z východu.⁵ Historické skúsenosti západných krajín tak iba podporili úvahu o irelevantnosti náboženského faktora v rámci skúmania interakcií medzi štátmi. Skloňované pojmy ohľadom národného štátu a sebaurčenia sa sústreďovali na etnické a historické súvislosti jednotlivých štátov, kde bolo náboženstvo síce zväčša zahrnuté, no nijakým spôsobom nepredstavovalo motivujúcu silu správania sa jednotlivých subjektov. Spomínaný jav zmenili až série teroristických útokov z 11. septembra 2001, kedy sa výrazne zvýšil podiel záujmu o náboženský faktor pri skúmaní súčasných medzinárodnopolitických procesov.

Pre moslimský svet súperenie so Západom pokračovalo aj napriek zriedkavému pozorovaniu náboženských javov medzinárodných vzťahov. Výraznejší mocenský rozmach európskych koloniálnych mocností v oblasti moslimskej južnej Ázie a severnej Afriky, ruský vplyv v Strednej Ázii a kreovanie moslimského Balkánu boli súčasťou tejto „náboženskej vojny“, vďaka čomu sa problematika náboženstva stala čoraz viac silnejším faktorom v prostredí súčasných medzinárodných vzťahov a svetovej ekonomiky.⁶ Impulzom bolo aj posilnenie tradičných hodnôt v mnohých častiach sveta ako reakcia na proces globalizácie svetového systému, čo zahŕňalo zvýšenie aktivizácie náboženských vzdelávacích inštitúcií. Moderné politické ideológie navyše nedokázali v niektorých regiónoch rozvojového sveta zabezpečiť prosperitu a sociálnu spravodlivosť, čo podnietilo návrat k náboženstvu ako základu spoločenskej a politickej legitimacy.

Jedným z dôsledkov týchto trendov je tzv. *náboženský fundamentalizmus*, ktorý sa usiloval o vytvorenie samostatného náboženského spoločenstva ako reakcia na súčasné moderné medzinárodné fenomény. Fundamentalizmus sa najčastejšie spája práve s náboženstvom, pričom označuje smery vyžadujúce doslovný výklad základných kníh a ich aplikácií do života. Býva spojený s presvedčením o absolútnosti vlastnej pravdy, sprevádzaným netoleranciou k odlišným názorom. Pôvodne bol označením pre určitú skupinu protestantského hnutia v USA na prelome 19. a 20. storočia; v 80. rokoch sa termín rozšíril v médiách a začal sa používať v zmysle „krajné alebo ultrakonzervatívne krídlo“ na najrôznejšie hnutia a myšlienkové smery.⁷ Vecná oprávnenosť používania tohto označenia však v odbornej literatúre a vedeckej obci býva spochybňovaná. Náboženský fundamentalizmus sa svojou ideológiou snaží rozšíriť svoj vplyv po celom svete. To je prípad aj politických konotácií vnímania islamu v súčasných medzinárodných vzťahoch. Politický islam sa totiž dostával do povedomia najmä v súvislosti s odporom voči autokratickým režimom na Blízkom východe.⁸ Nie všetky závery ohľadom pôsobenia politického islamu sú však v odborných kruhoch správne interpretované.

⁴ FOX, J. (2006): The Multiple Impacts of Religion on International Relations: Perceptions and Reality. p. 1059-1071..

⁵ KÖRBER STIFTUNG (2017): Reinventing 'Westphalia'. p. 3

⁶ FOX, J. (2006): The Multiple Impacts of Religion on International Relations: Perceptions and Reality. p. 1059-1071.

⁷ MAŘÍKOVÁ, H. – PETRUSEK, M. – VODÁKOVÁ, A. (1996): Velký sociologický slovník: II. svazek..

⁸ TAVAKOLI, J.: Fundamentalism Islam and the Roots of Terrorism.

2 Nejednoznačnosť definičného rámca islamskej problematiky

Z hľadiska objektívneho skúmania problematiky vo vedeckej obci sa častokrát vyskytujú rozdielnosti nielen čo sa týka interpretácie základných charakteristík a koncepcií islamu. Problematická je aj samotná nejednoznačne interpretovaná a používaná definičná základňa islamskej problematiky.

Používané pojmy *moslimský* a *islamský* sú v diskusiách o islame mnohokrát nesprávne zamieňané. Z pohľadu sociálnej a politickej analýzy skúmaných javov totiž nachádzame medzi týmito pojmi značné odlišnosti. Zatiaľ čo pomenovanie *moslimský* odkazuje skôr na náboženskú a kultúrnu podstatu, pojem *islamský* v sebe zahŕňa skôr politickú konotáciu. Krajinu môžeme považovať za *moslimskú*, pokiaľ sú *moslimovia* väčšinovým obyvateľstvom danej krajiny. Zatiaľ čo *islamský štát* zakladá svoju legitimitu na islame.⁹

Podstatu náboženského fundamentalizmu sme stručne charakterizovali v predošlej kapitole. Z pohľadu nejasnosti definícií jednotlivých pojmov súvisiacich s islamom môžeme sledovať rozdielnosti rovnako aj vo výklade pojmu náboženský fundamentalizmus.

Islamský náboženský fundamentalizmus znamená návrat k základom pravej viery a vo všeobecnosti môžeme konštatovať, že prívrženci akéhokoľvek náboženstva môžu byť v istom zmysle vnímaní ako fundamentalisti. Vo svojej snahe dodržiavať základné princípy viery radikálne požadujú návrat k pôvodnému významu daného náboženstva. Tento proces interpretácie náboženskej sféry v sebe v značnej miere zahŕňa politický aspekt. Okrem pomenovania *islamský fundamentalizmus* sa v odbornej najmä anglofónnej literatúre vyskytuje aj kategória *islamských obroditeľov*. Hlavný rozdiel medzi *islamskými fundamentalistami* vnímame z pohľadu rozdielnych cieľov a prístupov. Prvá skupina s vysoko politicky orientovanými cieľmi – taktiež označovaná ako „*islamisti*“ – využívajú aspekt *islamského náboženstva* v rozširovaní svojej politickej moci. Druhá skupina fundamentalistov kladie dôraz na dodržiavanie náboženských praktík a osobnú oddanosť jednotlivca abstrahujúc od politickej orientácie svojich aktivít v rámci spoločenstva, ale aj navonok.¹⁰

V odborných kruhoch pozorujeme značnú polemiku čo sa týka označenia samotnej *moslimskej entity*. Pomenovanie *moslimský svet* totiž v sebe zahŕňa množstvo nejasností, ktoré sú predmetom rôznorodých diskusií. Ktoré krajiny alebo regióny sveta môžeme jednoznačne identifikovať ako *moslimský svet*? Sú to krajiny s významným počtom obyvateľstva, ktoré sa hlási k *islamskému náboženstvu* alebo tie štáty, ktoré sú definované na báze islamu? Ak pri tomto pomenovaní prihliadame na náboženský faktor, potom by sme mali napr. o európskom a latinsko-americkom regióne hovoriť ako o „*kresťanskom svete*“. Tento pojem sa však v odbornej literatúre na označenie týchto regiónov nepoužíva a uprednostňuje sa skôr princíp na základe príslušnosti k regiónu, resp. štátu – nie náboženskej príslušnosti. Existujú totiž značné diskrepancie medzi ortodoxnými *moslimami* z Iránu a *moslimami* v európskom priestore alebo prívržencami islamu v juhovýchodnej Ázii. Pre potreby nášho skúmania sa snažíme vyhýbať nejednoznačnému pomenovaniu *moslimský svet* a uprednostňujeme špecifikáciu termínu, kde určíme, že väčšinovým obyvateľstvom sú práve *moslimovia*, resp. exaktne vyjadríme podstatu skúmaného javu pomenovaním *moslim*.

3 Islam a jeho ekonomické súvislosti

Deklarovaný náboženský vplyv v súčasnom medzinárodnopolitickom dianí potvrdzuje naše úvahy o silnejúcom vplyve islamu v rámci hospodárskeho a politického systému, nakoľko islam predstavuje najvýraznejšie sa rozširujúce monoteistické náboženstvo vo svete. Meniaca sa pozícia islamu v medzinárodných vzťahoch sa tak často spája s tým, že 21. storočie nebude len storočím vplyvu Ázie, ale aj storočím islamu.

⁹ RABASA, A. M. et al. (2004): The Muslim World after 9/11. p. 5.

¹⁰ Ibid. p. 6.

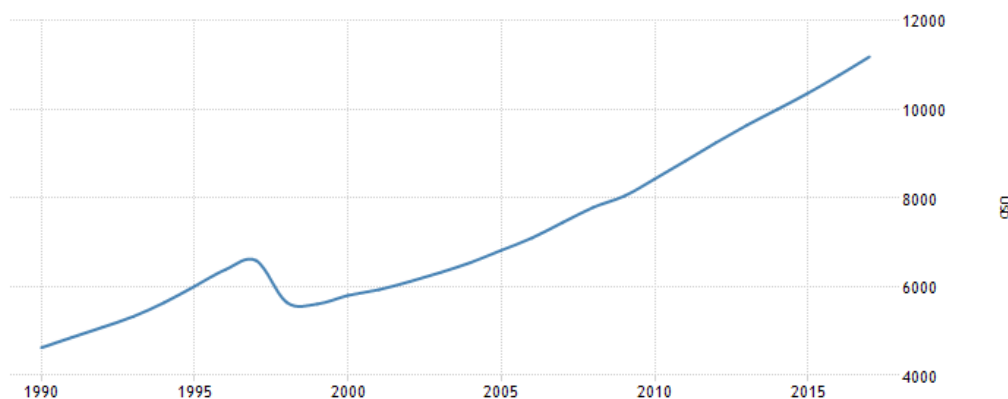
Vývoj tohto procesu má však dlhodobý a mnohokrát protirečivý charakter v závislosti od prístupu jednotlivých autorov venujúcich sa problematike pôsobenia islamu vo svetovom systéme. Nový charakter multipolárneho usporiadania moci v medzinárodných vzťahoch zahŕňa nového aktéra – krajiny s väčšinovým moslimským obyvateľstvom – ktoré budú v medzinárodnopolitických procesoch ako „nezápadný“ aktér zohrávať čoraz signifikantnejšiu rolu. Napriek jeho narastajúcemu vplyvu sú moslimské krajiny mnohokrát spájané s nedostatočným ekonomickým rozvojom, ktorého hlavnou príčinou je ich „demokratický deficit“.

Hlavná diskusia spočíva v problematike náboženstva ako limitujúceho faktora rastu moslimských krajín. Skupina ekonómov spája nedostatočný ekonomický rast s náboženským presvedčením a tvrdí, že práve islam je prekážkou rastu moslimského sveta.¹¹ Iní autori ako Noland a Charpa však v tejto súvislosti argumentujú tým, že existujú iné faktory ako vplyv náboženstva, ktoré sa významnejšou mierou podieľajú na slabom ekonomickom rozvoji moslimských krajín.

Môžeme uviesť príklad Malajzie, ktorá je síce etnicky heterogénna a moslimovia tvoria len niečo vyše polovicu celkovej populácie krajiny. Islam však predstavuje oficiálne štátne náboženstvo, s ktorým sa Malajzijčania stotožňujú. Vďaka reštrukturalizácii ekonomiky sa z Malajzie v 70. a 80. rokoch minulého storočia stala jedna z najrýchlejšie rastúcich ekonomík sveta. Táto skutočnosť bola silne ovplyvnená moslimskou správou územia, kedy bol islam začlenený do hospodárskeho rozvoja. Prosperita bola umocnená politickou stabilitou, plánovanými ekonomickými programami a pragmatickou interpretáciou islamu.

Pozoruhodný je aj príklad Indonézie, kde žije najpočetnejšia moslimská populácia zo všetkých krajín sveta, ktorá sa v súčasnosti odhaduje na 207 miliónov obyvateľov, väčšina hlásiaca sa k sunnitskému islamu.¹²

Graf 1: Vývoj HDP p.c. PPP Indonézie v období 1990 – 2018

Prameň: TRADING ECONOMICS (2018): *Indonesia GDP per capita PPP*

Napriek nesporenej väčšinovej moslimskej populácii krajina nepredstavuje moslimskú krajinu založenú na islamskom práve. Indonézia je sekulárna demokratická krajina so silným vplyvom islamu. Krajina zažíva silný makroekonomický rast vďaka rozširujúcej sa strednej triede obyvateľstva, čo je zrejme zo stále rastúceho hrubého domáceho produktu na obyvateľa (*Graf 1*). Indonézska spoločnosť prechádza procesom urbanizácie spojeného s modernizáciou

¹¹ KURAN, T. (1997): *Islam, Capitalism and Underdevelopment*. p. 371-390.

¹² V Indonézii žije až 13 % celkovej moslimskej populácie na svete.

a industrializáciou ekonomiky, čo odzrkadľuje významný potenciál rastu aj u moslimskej populácie a potvrdzuje tak naše úvahy o potenciáli rastu moslimského spektra v globálnej ekonomike.

Záver

Súčasná geopolitická a ekonomická situácia vo svetovom hospodárstve umožňuje rozvoj nových fenoménov, ktorých narastajúca dôležitosť sa stáva predmetom vedeckého bádania odbornej obce po celom svete. V našej geografickej oblasti je málo do hĺbky rozpracovaná problematika narastajúceho vplyvu islamu na svetový hospodársky a politický systém. Islamské súvislosti sa čoraz viac týkajú aj európskeho priestoru, no nie sú vždy korektne prezentované medzi akademikmi, ale aj širokou verejnosťou, čo vedie k negatívnym percepciám a neopodstatnenej xenofóbii voči islamu a jeho prívržencom.

Primárnym cieľom tohto článku bolo poukázať na narastajúci vplyv islamu v súčasných medzinárodných vzťahoch so zreteľom najmä na ekonomické a politické determinanty, ktoré najviac rezonujú na medzinárodnom poli. Dôležitou súčasťou bola taktiež stručná analýza tézy definičného rámca používaného v súvislosti s islamom, nakoľko jasné definovanie používaných pojmov považujeme za kľúčové východisko pri vedeckom skúmaní problematiky.

Zameranie príspevku bolo sčasti orientované aj na politické súvislosti spojené s rôznorodými extrémnymi formami islamského náboženstva, ktoré sa významnou mierou podieľajú na kreovaní celkového obrazu islamu v prostredí súčasných medzinárodných vzťahov. Je dôležité poznamenať, že nie všetky závery ohľadom pôsobenia politického islamu sú v odborných kruhoch správne interpretované.

Na základe vyššie spomenutých faktov môžeme konštatovať, že pozícia islamu v rámci súčasných medzinárodných vzťahov naberá na svojej intenzite, nakoľko práve islam je najrýchlejšie rastúcim náboženstvom vo viacerých oblastiach sveta. Musíme však citlivo operovať s jednotlivými pojmami spájanými s problematikou islamu.

Použitá literatúra:

1. COLAKOGLU, S. (2013): *The OIC: Difficulties, reform, and a way forward*. [online]. 2013. [cit. 2018-17-09]. Dostupné na internete: <<http://www.turkishweekly.net/columnist/3754/the-oic-difficulties-reform-and-a-way-forward.ht>>
2. FOX, J. (2006): The Multiple Impacts of Religion on International Relations: Perceptions and Reality. In: *Politique Étrangere*, 2006, vol. winter issue, no. 4, p. 1059-1071
3. HARNEY, J. (2016): *How do Sunni and Shia Islam differ?* [online]. [cit. 2018-18-09]. Dostupné na internete: <<https://www.nytimes.com/2016/01/04/world/middleeast/q-and-a-how-do-sunni-and-shia-islam-differ.html>>
4. INDONESIA INVESTMENTS (2018): *Islam in Indonesia*. [online]. [cit. 2018-15-09]. Dostupné na internete: <<https://www.indonesia-investments.com/culture/religion/islam/item248?>>
5. KÖRBER STIFTUNG (2017): *Reinventing 'Westphalia'*. [online]. [cit. 2018-17-09]. Dostupné na internete: <https://www.koerber-stiftung.de/fileadmin/user_upload/koerber-stiftung/redaktion/westfaelischer-frieden/pdf/2017/Broschuere_Reinventing-Westphalia_171127.pdf>
6. KROPÁČEK, L. (2002): *Islám a Západ*. Praha: Vyšehrad, 2002. 197 s. ISBN 80-7021-540-2
7. KURAN, T. (1997): *Islam, Capitalism and Underdevelopment*. [online]. [cit. 2018-18-09]. Dostupné na internete: <<http://citeseerx.ist.psu.edu/viewdoc/download?doi=10.1.1.858.1639&rep=rep1&type=pdf>>

8. ORGANIZATION OF ISLAMIC COOPERATION (2018): *About OIC*. [online]. [cit. 2018-22-09]. Dostupné na internete: <https://www.oic-oci.org/page/?p_id=52&p_ref=26&lan=en>
9. ORGANIZATION OF ISLAMIC COOPERATION (2018): Charter. [online]. [cit. 2018-24-09]. Dostupné na internete: <<http://ww1.oic-oci.org/english/charter/OIC%20Charter-new-en.pdf>>
10. OTTERMAN, S.: *Middle East: Islam and Democracy*. [online]. [cit. 2018-18-09]. Dostupné na internete: <<https://www.cfr.org/backgrounder/middle-east-islam-and-democracy>>
11. Peterson, M. J. (2015): International Muslim NGOs: 'Added Value' or An Echo of Western Principles and Donor Wishes? In: Z. Sezgin - D. Dijkzeul, *The New Humanitarians in International Practice* (pp. 259–281). London: Taylor and Francis.
12. PEW RESEARCH CENTRE (2015): The Future of World Religions: Population Growth Projections, 2010-2050. [online]. [cit. 2018-19-09]. Dostupné na internete: <<http://www.pewforum.org/2015/04/02/religious-projections-2010-2050/>>
13. RABASA, A. M. et al. (2004): *The Muslim World after 9/11*. California: RAND Corporation, 2004. 525 pp. ISBN 8330-3534-7
14. SCHMAH, L. (2013): *Political Islam: A Threat to the Political Stability of Current Regimes in the Middle East?* [online]. [cit. 2018-23-09]. Dostupné na internete: <<http://www.e-ir.info/2013/02/04/political-islam-a-threat-to-the-political-stability-of-current-regimes-in-the-middle-east/>>
15. SIMBAR, R.(2008): The Changing Role of Islam in International Relations. In: *Journal of international and area studies*, 2008, vol. 15, no. 2, p.55-68
16. TAVAKOLI, J.: *Fundamentalist Islam and the Roots of Terrorism*. [online]. [cit. 2018-22-09]. Dostupné na internete: <https://www.huffingtonpost.com/janet-tavakoli/fundamentalist-islam-and_b_6138084.html?guccounter=1>
17. TRADING ECONOMICS (2018): Indonesia GDP per capita PPP. [online]. [cit. 2018-24-09]. Dostupné na internete: <<https://tradingeconomics.com/indonesia/gdp-per-capita-ppp>>
18. TURNER, B. S. (2013): *Religion and contemporary sociological theories*. [online]. [cit. 2018-24-09]. Dostupné na internete: <<http://www.sagepub.net/isa/resources/pdf/Religion.pdf>>

Kontakt:

Ing. Kristína Krupová

Fakulta medzinárodných vzťahov

Ekonomická univerzita v Bratislave

Dolnozemska cesta 1/b

852 35 Bratislava 5

Slovenská republika

kristina.krupova@euba.sk

VYBRANÉ OTÁZKY FRANCÚZSKO-SOVIETSKYCH VZŤAHOV V 30. ROKOCH 20. STOROČIA

SELECTED ISSUES OF FRENCH-SOVIET RELATIONS IN THE 1930S

Eva Vlková

Fakulta medzinárodných vzťahov, Ekonomická univerzita v Bratislave, Dolnozemska cesta 1/b,
852 35 Bratislava, e-mail: eva.vlkova@euba.sk

Abstrakt: Komplikovanosť medzinárodnej situácie a diplomacie v medzivojnovom období ilustrujú aj kroky zahraničnej politiky Francúzska. Ako víťazná mocnosť po prvej svetovej vojne nebola zďaleka tak silná, ako by sa mohlo zdať. Svoje „slabiny“ sa usilovala odstrániť dohodami s Veľkou Britániou, okolitými štátmi, resp. na pôde Spoločnosti národov. Medzinárodná politika týmto aktivitám Francúzska nepriala. Hospodárska kríza, ktorá zasiahla aj Francúzsko a nástup Adolfa Hitlera k moci v Nemecku priviedli napokon francúzske diplomacie k rokovaniam a dohodám so ZSSR. Dohody z 20. a 30. rokov však nemali zásadný vplyv na vývoj v Európe – rozhodujúca bola politika appeasementu.

Kľúčové slová: Versaillská zmluva, Francúzsko, ZSSR, zahraničná politika, zmluvy

JEL klasifikácia: F51, I29

Abstract: The complexity of international situation and diplomacy in the inter-war period is also illustrated by the steps of France's foreign policy. As the winning power after the World War I, it was barely as strong as it could have seemed. It attempted to eliminate its "weaknesses" by means of agreements with the Great Britain, surrounding countries, or at the League of Nations. International politics did not favour these activities of France. The economic crisis, that hit France as well, and Hitler's coming to power in Germany, eventually resulted in French diplomacy negotiating treaties with the USSR. However, agreements from the 20's and the 30's did not influence the development in Europe significantly – the policy of appeasement was decisive.

Key Words: Treaty of Versailles, France, USSR, foreign policy, French-Soviet treaties

JEL Classification: F51, I29

Úvod

Výsledky prvej svetovej vojny premietnuté do Versaillskej zmluvy sa ukázali ako neuskutočniteľné. Versaillská zmluva nedoriešila ani jeden z rozporov, ktoré viedli k rozpútaniu vojnového konfliktu. Vojenské ustanovenia a diplomatická izolácia pre porazené štáty boli vzhľadom na dlhodobú platnosť Versaillského mieru nereálne. O teritoriálnom status quo v Európe a reparáciách platí to isté. Po skončení vojny sa v medzinárodnej politike stalo prvoradou otázkou odzbrojenie ako predpoklad udržania mieru. Trvalosť novovytvorených medzinárodných vzťahov, organizovanie a zabezpečenie mieru mala zaistiť novovzniknutá medzinárodná organizácia Spoločnosť národov (1919, ďalej aj SN). Pakt Spoločnosti národov prvýkrát v histórii obsahoval princípy kolektívnej bezpečnosti. Už samotné Stanovy Spoločnosti národov však obsahovali medzery, ktoré spôsobovali formálnosť jej činnosti (jasne sa to ukázalo v roku 1931, keď japonské jednotky okupovali Mandžusko, ale aj neskôr v súvislosti s Nemeckom). Na jednej strane diplomati a politici jednotlivých krajín na rôznych fórach diskutovali o zachovaní mieru, ale zároveň na všetkých rokovaníach prezentovali aj národné politické a hospodárske záujmy, ktoré spoločný postup pri odzbrojovaní a zachovaní mieru nielen narúšali, ale znemožňovali. „Kolektívna bezpečnosť prispieva k bezpečnosti iba

vtedy, keď všetky štáty – alebo prinajmenšom všetky, ktoré majú pre kolektívnu obranu význam – majú temer totožné názory na povahu hrozby a sú ochotné použiť silu, či uplatniť sankcie podľa „podstaty“ prípadu, bez ohľadu na konkrétny národný záujem, ktorý by mohli v danom prípade mať.“¹ Kolektívna bezpečnosť nebola možná a ako ukázali nasledujúce roky, nepodarilo sa vytvoriť ani multilaterálne alebo bilaterálne bloky, ktoré by mier zabezpečili.

1 Obdobie po prvej svetovej (veľkej) vojne

Francúzsko napriek optickému víťazstvu z Versailles zostalo oslabené. Usilovalo o vojenskú alianciu s Veľkou Britániou, tá však považovala Francúzsko za príliš silné, a tak akúkoľvek dohodu odmietala. Postoj Veľkej Británie zotrval na názore, že Francúzsko je nebezpečím a že treba udržiavať rovnováhu medzi Francúzskom a Nemeckom.² Veľká Británia pokračovala v tendencii spreď vojny – byť arbitrom v Európe. Ani pokus Francúzska, aby sa na pôde Spoločnosti národov podpísala zmluva o vzájomnej pomoci nevyšiel. Francúzsku nepomohol ani vojenský akt – obsadenie Porúria, skončil fiaskom v roku 1923. Dohoda s Nemeckom v druhej polovici 20. rokov bola ministrami zahraničných vecí Aristidom Briandom a Gustavom Stresemannom preddiskutovaná v Thoiry neďaleko Ženevy, avšak vlády dohodu nepodpísali. Rýnsky garančný pakt z roku 1925 (podpísaný v Locarne) dával nádej na ochranu hraníc Francúzska a Belgicka v susedstve s Nemeckom (aj trvalú demilitarizáciu Porýnia). Zdalo sa, že západné hranice Nemecka sú zabezpečené. Malé štáty na východ od Nemecka márne usilovali o „východné“ Locarno, ku ktorému nielen pre nesúhlas Nemecka neprišlo. Edvard Beneš, minister zahraničných vecí ČSR, to v memorande francúzskej vláde v marci 1925 jasne povedal: „V žiadnom prípade nesmie byť garančná zmluva chápaná, resp. vysvetľovaná ako nezáujem o nemecké východné hranice.“³ Realita však bola iná. Osľabené Francúzsko v období po Locarne ustupovalo od versaillského usporiadania, nedokázalo aktívne vystúpiť proti neplateniu reparácií Nemeckom a proti kapitálu zo zahraničia (najmä z USA), ktorý napomáhal modernizácii nemeckého priemyslu. Parížsky pakt (Briand-Kellogov pakt) z augusta 1928 taktiež poukázal na neschopnosť alebo nechotu rozhodujúcich európskych politikov reálne zhodnotiť medzinárodnú situáciu.⁴ Veľká Británia z počiatočného zotrávania na pozícii, že jedine odzbrojenie (čiže vyrovnanie síl rozhodujúcich krajín) zachová mier, prešla k vyššej forme (v podstate) podpory Nemecka – chcela ukončenie diskriminácie Nemecka. V tomto smere vplývala na Francúzsko s argumentáciou, že ak Francúzsko neustúpi zo svojich požiadaviek, posilnia sa v Nemecku nacionalistické kruhy. V 20. rokoch vnímali európske veľmoci dianie v Nemecku ako riešenie si vnútorných záležitostí a akoby prijímali nemecké argumenty, že versaillská zmluva je k Nemecku nespravodlivá a príliš „krutá“. Európske demokracie sa dostali do komplikovanej situácie, ale predpokladali, že Nemecko bude paritou uspokojené. Ako veľmi sa mýlili ukázali 30. roky, keď sa v Nemecku stal ríšskym kancelárom Adolf Hitler.

Francúzsko sa usilovalo nájsť spojenca, najmä v oblasti obrany štátu. V roku 1924 nadviazalo so ZSSR diplomatické styky. Bolo po Nemecku ďalšou krajinou, ktorá pomohla ZSSR z medzinárodnej izolácie, do ktorej sa Sovietsky zväz dostal po veľkej vojne a najmä po socialistickej revolúcii. Po uznaní ZSSR de iure nenasledovalo uznanie de facto. Prípravy konferencie, ktorá sa mala zaoberať hospodárskou, ekonomickou a kultúrnou spoluprácou, boli zdĺhavé a keď sa napokon vo februári 1925 konala, francúzska strana opätovne nastolila otázku

¹ KISSINGER, H.: *Umění diplomacie. Od Richelieua k pádu Berlínske zdi*. Praha : Prostor, 1997, s. 260.

² Bolo to pokračovanie politiky „udržať na kontinente rovnováhu síl“, ktorú dlhodobo Veľká Británia uplatňovala.

³ NÁLEVKA, V.: *Světová politika ve 20. století*. I. Praha : Nakladatelství Aleš Skřivan ml., 2000, s. 61.

⁴ Ale tieto rokovania, resp. Všeobecná zmluva o odmietnutí vojny, poslúžila na rozvoj teórie medzinárodného práva, stala sa právnym základom pre vznik pojmu zločin proti mieru.

cárskych dlhov. V marci 1928 skončili rokovania na mŕtvom bode.⁵ Na jednej strane bolo úsilie Francúzska nadviazať na kontakty pred sovietskej revolúcie a zabezpečiť sa v prípade agresie, na druhej strane brzdila toto úsilie obava z bolševizmu a tlak kontinentálnej diplomacie.

Francúzsko zostalo osamotené – Veľká Británia nesúhlasila so žiadnymi spoločnými postupmi pri vytváraní kolektívnej bezpečnosti alebo aspoň zárukami pomoci, ak by došlo k agresii, resp. kládla také podmienky, ktoré francúzska strana nechcela prijať. Nemecko neplatilo reparácie a postupne sa usilovalo o zmiernenie, resp. zrušenie Versaillskej zmluvy. Francúzsko sa síce obklopilo malými štátmi – vznikla Malá dohoda (1921), čo však nevyriešilo jeho ohrozenie, skôr išlo o záruky vzájomnej pomoci výhodné pre Česko-Slovensko, Rumunsko a Kráľovstvo Srbov, Chorvátov a Slovincov.⁶

K politickej stabilite a schopnosti viesť jednoznačnú zahraničnú politiku vo Francúzsku neprispelo ani to, že sa v dvadsiatych a tridsiatych rokoch vystriedalo 35 predsedov vlád zo širšieho spektra politických strán. Nevyhnutne sa to muselo odraziť aj na zahraničnej politike.

2 Tridsiate roky 20. storočia a francúzsko-sovietske rokovania

Nástojčivé zotrúvanie Francúzska na dodržiavaní záverov Versaillskej zmluvy oslabovalo francúzske pozície a poskytovalo nemeckému vedeniu argumenty pre jeho ciele – úplne zrušiť reparácie a znovu vyzbrojiť Nemecko.

V októbri 1933 Nemecko opustilo odzbrojovaciu konferenciu, o týždeň neskôr vystúpilo zo Spoločnosti národov, začiatkom roka 1934 vyhlásil Hitler program vyzbrojovania, v roku 1935 zaviedol povinnú vojenskú službu a pripojil Sársko k Nemecku a v marci 1936 vstúpilo Nemecko do demilitarizovaného Porýnia.

A ako reagovali Veľká Británia a Francúzsko? Henry Kissinger to charakterizoval takto: „Veľká Británia a Francúzsko sa rozhodli dovoliť nemecké znovuvyzbrojenie, pretože naozaj nevedeli, čo iné by mohli robiť. Veľká Británia stále nebola ochotná vzdať sa kolektívnej bezpečnosti a Spoločnosti národov... Francúzsko si nedovolilo jednať samostatne...“⁷

Samotní nemeckí politici priznali, že, keby Francúzsko, prípadne aj Veľká Británia vystúpili aktívne proti nemeckým aktivitám a expanzii, boli by nútení ustúpiť – nemecké vojsko, ktoré vstúpilo do Porýnia malo približne 20 000 vojakov, Francúzi aj bez mobilizácie disponovali 500 000 vojakmi. Rozhodujúcou sa však stala politika appeasementu.⁸ A v tomto kontexte treba vidieť aj ďalšie kroky predovšetkým Veľkej Británie, ale už aj Francúzska.

Francúzsko zmenilo jednostranné záruky Česko-Slovensku, Poľsku a Rumunsku z 20. rokov na zmluvy o vzájomnej pomoci. Ťažko predpokladať, že by v prípade agresie Nemecka pomohlo Francúzsku vytvorenie východného frontu menovanými krajinami najmä preto, že takýto krok súvisel aj s postojom ostatných krajín.

Veľká Británia sa začiatkom 30. rokov už zotavovala z hospodárskej krízy, ale vo Francúzsku sa kríza ešte prehlbovala. Niektorí francúzski predstavitelia (Edouard Herriot, Joseph Paul-Boncour atď.) presadzovali spoluprácu so ZSSR, proti boli pravicoví politici (ako napríklad Pierre Laval a André Tardieu).

Od začiatku roka 1931 sa sovietski a francúzski diplomati pri vzájomných stretnutiach zaoberali aktuálnymi otázkami medzinárodnej politiky. Boli to nielen otázky okolo prípravy celosvetovej odzbrojovacej konferencie, ale aj otázky obchodného charakteru. Ľudový komisár zahraničných vecí ZSSR Maxim Litvinov pri stretnutí s ministrom zahraničných vecí

⁵ BORISOV, J. V.: Savetsko-francuzskie otnošenja 1924 – 1945. Moskva, Meždunarodnoje otnošenja, 1964, s. 47, 53.

⁶ Od 3. 10. 1929 Juhoslovanské kráľovstvo.

⁷ KISSINGER, H.: *Umění diplomacie. Od Richelieua k pádu Berlínske zdi*. Praha : Prostor, 1997, s. 309.

⁸ Politika appeasementu je politicko-vojenská stratégia ústupkov, zmiernovania a tolerance, s cieľom nevyprovokovať vojenský alebo politický konflikt.

Francúzsko Herbetom spomenul, že by mohlo prísť k bližším vzťahom medzi Francúzskom a ZSSR.⁹

V apríli 1931 odovzdal francúzsky minister zahraničných vecí Philip Berthelot vyslancovi ZSSR Valerijánovi S. Dvoglevskému návrh francúzskej vlády podpísať pakt o neútočení s konvenciou a obchodnou dohodou. Ruský návrh paktu a súhlasné stanovisko sovietskej vlády bolo Francúzsku doručené ešte v tom istom mesiaci.¹⁰ V júni predložil Berthelot Dvoglevskému francúzsky návrh.¹¹ Pokiaľ išlo o návrhy, boli v auguste 1931 postupne zosúladené a pripravené na podpis. Francúzsko v zmysle doterajších postupov zahraničnej politiky prišlo s požiadavkou, aby poľsko-sovietska zmluva bola podpísaná pred alebo aspoň zároveň s francúzsko-sovietskou zmluvou a navrhovala, aby Sovietsky zväz podpísal aj ďalšie zmluvy, napríklad s Rumunskom. Viazanie francúzsko-ruskej zmluvy na zmluvy ZSSR s ďalšími krajinami odďaľovali podpísanie už pripraveného dokumentu. Pakt o neútočení bol napokon podpísaný 29. 11. 1932 a ratifikovaný v Moskve 15. 2. 1933.

Pre diplomaciu Sovietskeho zväzu išlo o významný krok nielen v súvislosti s článkom 1 a 2, v ktorých sa zmluvné strany zaviazali navzájom neútočiť, resp. nezúčastniť sa agresie voči sebe v spojení s tretími stranami. Významný bol aj 5. článok, ktorý hovoril o suverinite oboch krajín, o nezasahovaní do vnútorných vecí druhej strany a zdržania sa akejkoľvek propagandy proti druhej strane. V 6. článku sa zmluvné strany dohodli, že všetky konflikty alebo spory, nezávisle od ich charakteru, budú riešiť mierovými prostriedkami. Konvencia mala 8 častí a zaoberala sa praktickými otázkami, ako aj úlohami komisie, ktorá mala diplomatickou cestou riešiť sporné otázky medzi Francúzskom a ZSSR.¹²

Vo Francúzsku bola zmluva o neútočení prijatá na jednej strane pozitívne, na druhej strane s ňou nesúhlasili predovšetkým predstavitelia finančno-priemyselnej oligarchie.

Po neúspechu odzbrojovacej komisie SN, keď sa nedospelo k vytvoreniu kolektívnej bezpečnosti a najmä po októbri 1933, pristúpila francúzska diplomacia k rokovaniam so ZSSR, ktoré mali vyústiť do dohovoru o vzájomnej pomoci v prípade agresie, ako doplnenia paktu o neútočení. Prosovietski politici si uvedomovali, že, ak by prišlo ku konfliktu s Nemeckom, „zväzok na Východe je nevyhnutný.“¹³ Pronemecké kruhy zas proklamovali, že: „.... ak si chce Francúzsko pridržať Nemcov, musí sa striasť Rusov.“¹⁴

Politika appeasementu voči fašizmu, frankizmu a nacizmu spomaľovala rokovania a najmä ich rozsah. Dohovor o vzájomnej pomoci medzi Francúzskom a ZSSR bol podpísaný 13. mája 1935. Navonok pôsobil ako významný krok k zabezpečeniu kolektívnej bezpečnosti – v preambule obe vlády skonštatovali, že pristúpili k podpísaniu paktu v úsilí upevniť mier v Európe a zachovať bezpečnosť, teritoriálnu celistvosť a politickú nezávislosť štátov. Pakt sa skladal z preambuly, 5 článkov a protokolu (obsahoval 4 časti).¹⁵ Dohovor však mohol mať význam iba v prípade, že by nasledovali rokovania medzi generálnymi štápmi, ktoré síce začali, ale až v roku 1939. Oklieštením paktu bolo aj jeho do značnej miery podriadenie sa rozhodnutiam Spoločnosti národov. Nehovoriac o vzájomnej nedôvere oboch zmluvných strán.

⁹ *Dokumenty vnešnej politiky SSSR*. Moskva : Ministerstvo inostrannyh del, 1968, Tome 14, dok. 78, s. 172-175.

¹⁰ *Dokumenty vnešnej politiky SSSR*. Moskva : Ministerstvo inostrannyh del, 1968, Tome 14, dok. 144, s. 298-299, dok. 145, s. 299-301.

¹¹ Tamtiež, pozn. č. 136, s. 802-803.

¹² *Documents diplomatiques français (1932 – 1939)*. Paris : Imprimerie nationale, 1966, 1er série, Tome 2, dok. 48, s. 91-95. *Dokumenty vnešnej politiky SSSR*. Moskva : Ministerstvo inostrannyh del, 1968, Tome 15, dok. 456, 457, s. 637-647.

¹³ ČERNIKOV, G. P. – ČERNIKOVA, D. A.: *Storoniki i protivniki franko-sovetskogo sotrudničestva*. Moskva : Meždunarodnyje otnošenia, 1971, s. 17.

¹⁴ *Meždunarodnaja žizň*, roč. 1963, č. 6, s. 153.

¹⁵ *Dokumenty vnešnej politiky SSSR*. Moskva : Ministerstvo inostrannyh del, 1968, Tome 18, dok. 205, s. 309-312; AZEAU, H.: *Le pacte franco-soviétique (2. 5. 1935)*. Paris : Presses de la Cité, 1969, s. 239-244.

Záver

Z dnešného pohľadu sa niektoré kroky diplomacie viacerých štátov Európy javia ako samodeštruktívne. Ale v 20. a 30. rokoch 20. storočia to nebolo také jednoznačné. Po veľkej vojne pretrvávala nielen vo verejnosti predstava mierového spolužitia a predovšetkým predstava, že sa jednotlivý štát „neodváži“ porušiť zásady Spoločenosti národov. Spoločenosť národov však nemala žiadne možnosti zabrániť agresii, neprijala žiadne ustanovenia, ktoré by agresiu znemožnili a komplikovaný bol aj proces zjednotenia postupu proti agresorovi, predpokladal totiž súhlas všetkých členov SN. A tak jednotlivé štáty si svoju národnú bezpečnosť začali chrániť podpisovaním dvoj- a viacstranných zmlúv. Konglomerát problémov, ktoré si medzivojnová Európa niesla z prvej svetovej vojny nesúvisel iba s povojnovým usporiadaním a hospodárskou krízou na prelome 20. a 30. rokov, ale súvisel predovšetkým s nástupom fašizmu v Taliansku, nacizmu v Nemecku a frankizmu v Španielsku. Tu sa ukázala neschopnosť alebo nechota politikov predvídať. Ako podotkol Henri Kissinger: „Štátnici vždy stoja pred problémom, že v momente, keď majú najväčší priestor na akciu, majú k dispozícii len minimálne poznatky. A keď nazhromaždia dostatok poznatkov, priestor k rozhodujúcej akcii už nemajú.“¹⁶

Rokovania medzi Francúzskom a ZSSR z 30. rokov sú toho dôkazom. Francúzska strana nedokázala robiť rozhodnutia bez ohľadu na Veľkú Britániu a v konečnom dôsledku aj na Nemecko. Sovietsky zväz nechcel zostať osamotený, bez väzby buď na francúzsko-anglické alebo na nemecko-talianske spojenectvo. Josif V. Stalin neveril demokratickým krajinám, ale predpokladal, že podpísaním zmlúv si zabezpečí, keď nie nenapadnutie, tak aspoň jeho oddialenie. V tomto duchu boli podpísané zmluvy s Francúzskom a Československom, a preto nemohli mať významnejší vplyv na vývoj v Európe a nemohli zabrániť ďalšiemu tak nepriaznivému vývoju nielen v Európe.

Použitá literatúra:

1. AZEAU, H.: *Le Pacte franco-soviétique* (2. 5. 1935). Paris : Presses de la Cité, 1969.
2. BORISOV, J. V.: *Savetsko-francuzskie otnošenia 1924 – 1945*. Moskva, Meždunarodnoje otnošenia, 1964
3. BORODIN, I. V.: *Pervaja mirovaja vojna*. Kniga 1. *Narody rossijskoj imperii. Istoriofatičeskije mify i istoričeskaja pamjat'*. Moskva : Rossijskij institut strategičeskich issledovanij, 2014. ISBN 78-5-7893-0192-0.
4. BORODIN, I. V.: *Pervaja mirovaja vojna*. Kniga 2. *Strany Antanty i četvertogo sojuza. Istoriofatičeskije mify i istoričeskaja pamjat'* Moskva : Rossijskij institut strategičeskich issledovanij, 2014. ISBN 78-5-7893-0194-4.
5. BORODIN, I. V.: *Pervaja mirovaja vojna*. Kniga 3. *Vtoraja otečestvennaja vojna Rossii. 1914-1917. Istoriofatičeskije mify i istoričeskaja pamjat'* Moskva : Rossijskij institut strategičeskich issledovanij, 2014. ISBN 978-5-7893-0196-8.
6. BYSTRICKÝ, V. – DEÁK, L.: *Európa na prelome. Diplomatičké a politické vzťahy v rokoch 1932-1933*. Bratislava : Pravda, 1974.
7. BYSTRICKÝ, V.: Organizovanie bezpečnosti v rokoch 1918 – 1939. *História*, 6/2001, príloha.
8. ČERNIKOV, G. P. – ČERNIKOVA, D. A.: *Storoniki i protivniki franko-sovetskogo sotrudničestva*. Moskva : Meždunarodnyje otnošenia, 1971.
9. Documents *diplomatiques français (1932 – 1939)*. 1er série, Tome 2. Paris : Imprimerie nationale, 1966.

¹⁶ KISSINGER, H.: *Umění diplomacie. Od Richelieua k pádu Berlínske zdi*. Praha : Prostor, 1997, s. 310.

10. *Dokumenty vnešnej politiky SSSR*. Tome 14, 15. Moskva : Ministerstvo inostrannykh del, 1968.
11. FERENČUHOVÁ, B.: Európske integračné plány v medzivojnovom období. In: *História : revue o dejinách spoločnosti*, 2001, roč. 1, č. 6, s. IV-VII. ISSN 1335-8316. Dostupné na: <http://www.historiarevue.sk/historia-2001-06/nato/ferencuhova.htm> citované 19. 7. 2018, navštívené 29. 8. 2018.
12. FRANÇOIS-PONCET, A.: *Berlín 1913 – 1938. Vzpomínky diplomata*. Praha : Universum, 1947.
13. GERWARTH, R.: *Poraženi. Světová válka byla jen jedna*. Praha : Paseka, 2018. 431 s. ISBN 978-80-7432-895-4.
14. KISSINGER, H.: *Umění diplomacie. Od Richelieua k pádu Berlínske zdi*. Praha : Prostor, 1997. ISBN 80-85190-59-1.
15. KRÁL, V.: *Spojenectví československo-sovětské v evropské politice 1935 – 1939*. Praha : Academia, 1970.
16. MANFRED, A. Z.: *Tradicii družby i sotrudničestva. Iz Istorii rusko francuzskih i sovetko-francuzskih svazjej*. Moskva : Nauka, 1967.
17. NÁLEVKA, V.: *Světová politika ve 20. století*. I. Praha : Nakladatelství Aleš Skřivan ml., 2000. ISBN 80-902261-4-0.
18. PAUL-BONCOUR, J.: *Entre deux guerre*. Paris: Librairie Plon, 1945.

Kontakt:

Mgr. Eva Vlková

Fakulta medzinárodných vzťahov
Ekonomická univerzita v Bratislave
Dolnozemska cesta 1/b
852 35 Bratislava 5
Slovenská republika
e-mail: eva.vlkova@euba.sk

POKROK V PLNENÍ CÍŤOV UDRŽATELNÉHO ROZVOJA V AFRIKE

PROGRESS IN ACHIEVING SUSTAINABLE DEVELOPMENT GOALS IN AFRICA

Natália Zagoršeková

Fakulta medzinárodných vzťahov, Ekonomická univerzita v Bratislave, Dolnozemska cesta 1/b,
852 35 Bratislava, e-mail: natalia.zagorsekova@euba.sk

Abstrakt

Cieľom príspevku je porovnať súčasnú pozíciu afrických krajín vo finálnom hodnotení Miléniových rozvojových cieľov a východiskový stav v nových ukazovateľoch Cieľov udržateľného rozvoja. Príspevok sa v prvej časti venuje opisu rozvojovej agendy OSN a jej hodnoteniu zo strany odborníkov, a tiež stavu v Afrike v roku 2015. V druhej časti príspevku skúmame nový set cieľov a východiskové ukazovatele v Afrike. Vo väčšine nových ukazovateľov africké krajiny zaostávajú, avšak v environmentálnych ukazovateľoch je ich pozícia pomerne priaznivá.

Kľúčové slová: Afrika, Miléniové rozvojové ciele, Ciele udržateľného rozvoja

JEL klasifikácia: O55, Q01

Abstract

The aim of the paper is to compare the current position of African countries in the Millennium Development Goals final assessment and the starting point in the new indicators of Sustainable Development Goals. In the first part, the paper is devoted to a description of the UN development agenda and its evaluation by experts, as well as to the situation in Africa in 2015. In the second part, we examine the new set of goals and current values of their indicators in Africa. In most of the new indicators African countries are lagging behind, but in environmental indicators their position is relatively favourable.

Key words: Africa, Millennium Development Goals, Sustainable Development Goals

JEL Classification: O55, Q01

1 Úvod

Príspevok „Pokrok v plnení Cieľov udržateľného rozvoja v Afrike“ sa zaoberá nielen aktuálnym stavom plnenia 17 Cieľov udržateľného rozvoja, ale tiež oblastami, v ktorých bol v rámci rozvojovej agendy Organizácie Spojených národov dosiahnutý najvýznamnejší pokrok počas osemnástich rokov jej existencie. Okrem výsledkov je však nutné tiež upriamiť pozornosť na nedostatočné štatistické zdroje v tejto časti sveta, čo výrazne sťažuje hodnotenie pokroku aj v súčasnosti.

V prvej časti práce sa po stručnom predstavení rozvojovej agendy OSN venujeme hodnoteniu pokroku, ktorý bol v Afrike dosiahnutý v rámci Miléniových rozvojových cieľov, a to na základe hodnotenia jednotlivých agentúr OSN, ale tiež na základe vedeckých prác ekonómov, politológov a ďalších autorov zaoberajúcich sa problematikou súvisiacou s Miléniovými rozvojovými cieľmi.

Druhá časť príspevku sa zaoberá súčasným stavom plnenia Cieľov udržateľného rozvoja na africkom kontinente. Hlavnými zdrojmi údajov o plnení Cieľov udržateľného rozvoja sú

Štatistická divízia OSN¹ a publikácia *2017 Africa Sustainable Development Report*² Štatistická divízia OSN v databáze údajov o Ciel'och udržateľného rozvoja nesleduje osobitne všetky štáty Afriky, preto sú údaje použité v tomto príspevku uvádzané za dve časti Afriky, a to severnú Afriku a subsaharskú Afriku.

2 Miléniové rozvojové ciele

Na Miléniovom samite OSN sa vrcholní predstavitelia 189 členských štátov Organizácie Spojených národov v roku 2000 uzniesli na potrebe spoločného rozvojového úsilia, a to na podnet vtedajšieho generálneho tajomníka OSN Kofiho Annana.³ Na samite došlo k prijatiu Miléniovej deklarácie,⁴ ktorá je základom pre rozvojovú agendu známu ako Miléniové rozvojové ciele. Miléniové rozvojové ciele (MDGs – *Millennium Development Goals*) tvorí 8 cieľov 21 zámerov a 60 merateľných indikátorov.⁵ Ciele stanovené v roku 2000 mali byť dosiahnuté do roku 2015.

Už počas 15 rokov, počas ktorých mali byť ciele dosiahnuté, boli viacerí odborníci skeptickí. Napríklad Addison, Mavrotas a McGillivray⁶ v roku 2005 varovali, že ambiciózne stanovené ciele si budú vyžadovať významné navýšenie objemu poskytovanej rozvojovej pomoci, a to predovšetkým pre africké krajiny. Podobne Anderson a Waddington⁷ na základe ekonometrickej analýzy odporúčali navýšiť objem pomoci pre krajiny subsaharskej Afriky, kde by bola rozvojová pomoc najefektívnejšia a najviac by prispela dosiahnutiu cieľov týkajúcich sa zníženia chudoby.

Kritika a varovania o nenaplnení Miléniových rozvojových cieľov sa netýkali iba objemu poskytovanej pomoci, ale aj jej sektorového rozdelenia. Autori Thiele, Nunnenkamp a Dreher⁸ konštatujú, že niektoré ciele, napríklad boj proti HIV/AIDS, prilákali pozornosť donorov a objem poskytovaných prostriedkov sa zvýšil. Naopak objem prostriedkov smerovaný do oblasti primárneho vzdelávania aj po prijatí Miléniovej deklarácie stagnoval.

Obdobie dosahovania Miléniových rozvojových cieľov sa skončilo s koncom roka 2015 a 8 cieľov bolo nahradených novou skupinou 17 Cieľov udržateľného rozvoja. Je teda možné hodnotiť, ako úspešná bola globálna rozvojová agenda vo svojej prvej fáze, a to na základe porovnania ukazovateľov v roku 1990 a 2015, keďže rok 1990 bol zvolený ako základ pre posudzovanie pokroku. Hodnotenie jednotlivých regiónov v dosahovaní Miléniových rozvojových cieľov uskutočňujú jednotlivé agentúry OSN a vykazovanie je v súlade so zvyklosťami OSN rozdelené na regióny. V tomto hodnotení sú africké štáty rozdelené do dvoch regiónov, severnej Afriky a subsaharskej Afriky. V prípade niektorých ukazovateľov sú dostupné aj údaje za africké subregióny Afriky: severná, západná, stredná, východná a južná. V tomto príspevku vykazujeme výsledky na základe rozdelenia na severnú Afriku a subsaharskú Afriku.⁹

Región severná Afrika pozostáva z 5 štátov: Alžírsko, Egypt, Líbya, Maroko a Tunisko. V regióne subsaharská Afrika sú vykazované údaje za 49 štátov: Angola, Benin, Botswana, Burkina Faso, Burundi, Čad, Džibutsko, Eritrea, Eswatini, Etiópia, Gabon, Gambia, Ghana,

¹ United Nations Statistics Division. (2018): *SDG Indicators*.

² African Union et al. (2017): *2017 Africa Sustainable Development Report: Tracking Progress on Agenda 2063 and the Sustainable Development Goals*.

³ KOFI A. A. (2000): *We the Peoples: The Role of the United Nations in the 21st Century*.

⁴ A/RES/55/2: *United Nations Millennium Declaration*.

⁵ United Nations Non-Governmental Liaison Service. (2018): *MDG Targets and Indicators*.

⁶ ADDISON, T. - MAVROTAS, G. - MCGILLIVRAY, M. (2005): *Aid to Africa: An Unfinished Agenda*.

⁷ ANDERSON, E. - WADDINGTON, H. (2007): *Aid and the Millennium Development Goal Poverty Target: How Much is Required and How Should it be Allocated?*

⁸ THIELE, R. - NUNNENKAMP, P. - DREHER, A. (2007): *Do Donors Target Aid in Line with the Millennium Development Goals? A Sector Perspective of Aid Allocation*.

⁹ United Nations (2015): *The Millennium Development Goals Report 2015*, s. 71.

Guinea, Guinea-Bissau, Juhoafrická republika, Južný Sudán, Kamerun, Kapverdy, Keňa, Komory, Kongo, Konžská demokratická republika, Lesotho, Libéria, Madagaskar, Malawi, Mali, Mauritánia, Maurícius, Mozambik, Namíbia, Niger, Nigéria, Pobrežie Slonoviny, Rovníková Guinea, Rwanda, Stredoafriická republika, Svätý Tomáš a Princov ostrov, Senegal, Seychely, Sierra Leone, Somálsko, Sudán, Tanzánia, Togo, Uganda, Zambia a Zimbabwe.¹⁰ V nasledujúcej časti príspevku priblížime situáciu v Afrike v roku 2015 na základe ukazovateľov sledovaných v rámci Miléniových rozvojových cieľov.

2.1 Výsledky Miléniových rozvojových cieľov v Afrike

Za jeden z najväčších úspechov Miléniových rozvojových cieľov sa považuje dosiahnutie zámeru 1.A znížiť o polovicu podiel ľudí žijúcich z menej ako 1,25 amerických dolárov na deň. Tento cieľ sa podarilo naplniť aj v takmer všetkých jednotlivých regiónoch s výnimkou dvoch, západnej Ázie a subsaharskej Afriky. Západná Ázia takmer naplnila cieľ, keďže podiel obyvateľov žijúcich v extrémnej chudobe klesol o 46 %. Subsaharská Afrika tak výrazne zaostala, keďže podiel sa znížil iba o 28 %. V severnej Afrike sa podarilo podiel znížiť až o 81 %.¹¹ Pri zámere 1.B dosiahnuť plnú a produktívnu zamestnanosť sú výsledky lepšie v prípade subsaharskej Afriky v porovnaní so severnou Afrikou, kde je navyše veľkým problémom nezamestnanosť mladých. Naopak, problémom subsaharskej Afriky je vysoký podiel zamestnaných ľudí, ktorí žijú v extrémnej chudobe a tiež podiel ľudí pracujúcich v nebezpečných podmienkach.¹² V subsaharskej Afrike sa nepodarilo dosiahnuť ani zámer 1.C znížiť na polovicu podiel podvyživených obyvateľov. Tento cieľ však naplnili iba 4 regióny. Pokrok v subsaharskej Afrike bol veľmi nerovnomerný, pričom najhoršia zostáva situácia v strednej Afrike. V severnej Afrike bol už v roku 1990 podiel podvyživenej populácie menej ako 0,5 % a v sledovanom období sa krajinám severnej Afriky podarilo výrazne znížiť aj podiel podvyživených detí do 5 rokov.¹³

V prípade cieľa č. 2 sa v severnej Afrike podarilo dosiahnuť takmer univerzálne základné vzdelanie. Subsaharská Afrika v tomto ukazovateli stále zaostáva, keďže dosiahla 80 % mieru zápisu do základných škôl, pokrok v tomto ukazovateli je však významný.¹⁴ Otáznou však zostáva kvalita škôl a miera dokončenia školskej dochádzky v subsaharskej Afrike.¹⁵

Okrem dosahovania univerzálneho primárneho vzdelávania bolo cieľom aj dosiahnutie rodovej rovnosti na všetkých stupňoch vzdelávania. Kým v primárnom a sekundárnom vzdelávaní subsaharská Afrika postupuje smerom k rodovej rovnosti, ktorá už bola v severnej Afrike na týchto stupňoch dosiahnutá, terciárne vzdelávanie výrazne zaostáva. Naopak, v severnej Afrike je podiel žien na terciárnom vzdelávaní vyšší ako podiel mužov. V celej Afrike stúpa tiež podiel žien v národných parlamentoch. Kým v subsaharskej Afrike sa darí zvyšovať podiel žien pracujúcich v priemysle a službách, v severnej Afrike tento podiel zostáva nízky a od roku 1990 sa ani nezvýšil.¹⁶

Severná Afrika je jedným z troch regiónov, kde sa podarilo znížiť detskú úmrtnosť (deti do 5 rokov) o dve tretiny. Subsaharská Afrika znížila detskú úmrtnosť o 52 % a zvýšila zaočkovanosť detí proti osýpkam na 74 %. Cieľ znížiť úmrtnosť matiek o dve tretiny sa nepodarilo dosiahnuť v žiadnom regióne, v severnej Afrike však podiel poklesol o 57 % a v subsaharskej Afrike o 49 %. Podiel pôrodov za účasti kvalifikovaného zdravotníckeho personálu sa v severnej Afrike takmer zdvojnásobil na 90 %, v subsaharskej Afrike je zlepšenie

¹⁰ Ibid, s. 71.

¹¹ Ibid, s. 14.

¹² Ibid, s. 17-19.

¹³ Ibid, s. 21-22.

¹⁴ Ibid, s. 24.

¹⁵ LEWIN, K. M. (2009): *Access to education in sub-Saharan Africa: patterns, problems and possibilities.*

¹⁶ United Nations. (2015): *The Millennium Development Goals Report 2015*, s. 28-31.

minimálne, a to zo 43 % na 52 %, pričom je výrazný rozdiel medzi mestom a vidiekom. Problémom v subsaharskej Afrike zostáva tiež vysoký počet mladých matiek. Epidémia HIV, ktorá je najviac rozšírená v subsaharskej Afrike, je v tomto regióne na ústupe. Naopak, v severnej Afrike sa počet ľudí nakazených vírusom HIV zvýšil.¹⁷

Cieľ č. 7 zameraný na environmentálnu udržateľnosť je v Afrike relevantný najmä z pohľadu vodných zdrojov, keďže emisie CO₂ sú v Afrike v porovnaní so zvyškom sveta minimálne. Pri sledovaní ukazovateľa odobratia vody sa však do popredia dostávajú práve africké regióny. V stave závažného nedostatku vody sa nachádza región severnej Afriky, naopak, subsaharská Afrika ako celok má podľa štatistík dostatok vodných zdrojov. Problémom je však dostupnosť zdravotne nezávadných zdrojov pitnej vody a sanitácia. K udržateľnosti prispievajú štáty Afriky tiež rozširovaním chránených oblastí na svojom území v súlade s celosvetovým trendom.¹⁸

Miléniové rozvojové ciele boli vytvorené ako univerzálna rozvojová agenda, avšak z cieľov a zámerov je zrejmé zameranie na rozvojové regióny a ich problémy. Pokrok dosiahnutý v rámci Miléniových rozvojových cieľov v Afrike je nepopierateľný, avšak vo väčšine prípadov sa ciele ukázali ako príliš optimistické.¹⁹ V roku 2015 boli Miléniové rozvojové ciele nahradené Cieľmi udržateľného rozvoja.

3 Ciele udržateľného rozvoja

V roku 2012 bol na Konferencii OSN o udržateľnom rozvoji prijatý plán pokračovania celosvetovej rozvojovej agendy aj po roku 2015 pod názvom Ciele udržateľného rozvoja (SDGs – Sustainable Development Goals).²⁰ Ciele udržateľného rozvoja boli prijaté 25. septembra 2015.²¹ Nová podoba globálnej rozvojovej agendy obsahuje 17 cieľov, 169 zámerov a 232 ukazovateľov.²² Ciele udržateľného rozvoja majú byť podľa dokumentov univerzálne, rozvojovo orientované a navzájom prepojené.

Agenda nadväzuje na Miléniové rozvojové ciele, používa niektoré rovnaké indikátory ale zámery sú ambicióznejšie. Niektoré ciele boli rozšírené a rozdelené do viacerých cieľov, najmä v prípade environmentálnej udržateľnosti. Podobne ako Miléniové rozvojové ciele, aj Ciele udržateľného rozvoja boli hodnotené odborníkmi na základe ich efektívnosti, opodstatnenosti a uskutočniteľnosti.

V procese prípravy Cieľov udržateľného rozvoja vedci upozorňovali na nutnosť vedeckých podkladov pri vypracovaní nového setu cieľov, zámerov a indikátorov, a to napríklad v oblasti vodných zdrojov,²³ či správy a využívania lesov.²⁴ W. Colglazier²⁵ volá po vedeckom prístupe nielen na úrovni OSN, ale aj v národných stratégiách a T. Hák, S. Janoušková a B. Moldan²⁶ zdôrazňujú dôležitosť vedeckej relevantnosti zvolených ukazovateľov.

¹⁷ Ibid, s. 32-44.

¹⁸ Ibid, s. 53-58.

¹⁹ MCARTHUR, J. W. - RASMUSSEN, K. (2018): *Change of pace: Accelerations and advances during the Millennium Development Goal era.*

²⁰ United Nations. (2012): *The future we want.*

²¹ A/RES/70/1: *Transforming our world: the 2030 Agenda for Sustainable Development.*

²² United Nations Statistics Division. (2017): *Revised list of global SDG indicators.*

²³ UHLENBROOK, S. - ORTIGARA, A. - MINELLI, L. (2017): *Water Sciences - Connecting the dots to achieve the 2030 Agenda for Sustainable Development.*

²⁴ GRATZER, G. - KEETON, W. S. (2017): *Mountain Forests and Sustainable Development: The Potential for Achieving the United Nations 2030 Agenda.*

²⁵ COLGLAZIER, W. (2015): *Sustainable Development Agenda: 2030.*

²⁶ HÁK, T. - JANOUŠKOVÁ, S. - MOLDAN, B. (2016): *Sustainable Development Goals: A need for relevant indicators.*

Univerzálnosť cieľov nepovažujú všetci za výhodu. Podľa T. Poggeho a M. Senguptu²⁷ sa týmto stráca zodpovednosť za plnenie cieľov. Negatívne vníma presun kompetencií aj B. Deacon.²⁸

3.1 Ciele udržateľného rozvoja v Afrike

Plnenie Cieľov udržateľného rozvoja na africkom kontinente podlieha 17 rozvojovým cieľom, jednotlivé krajiny však postupujú na základe vlastných plánov rozvoja. Národné stratégie sú prispôsobené potrebám a problémom jednotlivých členských štátov OSN. V prípade Afriky môžeme hovoriť nielen o národných prioritách, ale aj prioritách pre jednotlivé regióny. Podľa dokumentu Africkej hospodárskej komisie OSN²⁹ má päť regiónov Afriky v rámci Agendy 2030 rozdielne priority. V severnej Afrike sú prioritami zníženie marginalizácie a sociálneho vylúčenia zraniteľných obyvateľov, prechod k ekologickému a inkluzívnemu hospodárstvu, zabezpečenie univerzálneho prístupu k základným službám a budovanie mieru. Najviac priorit má v rámci Agendy 2030 západná Afrika, a sice zníženie extrémnej chudoby a hladu, dosiahnutie rodovej rovnosti a univerzálneho primárneho a sekundárneho vzdelania, zlepšenie zdravia matiek a detí, univerzálny prístup k zdravotnej starostlivosti, zlepšenie infraštruktúry a manažmentu miest, inkluzívny hospodársky rast, štruktúrnu ekonomickú transformáciu, dobrú správu vecí verejných, mier a bezpečnosť, zníženie degradácie životného prostredia a zlepšenie globálneho partnerstva pre rozvoj. V regióne strednej Afriky sú prioritami podpora mieru, bezpečnosti a sociálno-politickej stability, dobrá správa vecí verejných, rozvoj fyzickej, ekonomickej a sociálnej infraštruktúry, boj proti chudobe a potravinová bezpečnosť, zelený rast a zamestnanosť, zlepšenie prístupu k zdravotnej starostlivosti, zabezpečenie vysokoškolského a odborného vzdelávania, ochrana životného prostredia a podpora sociálnej inklúzie, rodovej rovnosti a zlepšenia postavenia žien. Východná Afrika sa v rámci Agendy 2030 zameriava na udržateľný a inkluzívny ekonomický rast, potravinovú bezpečnosť, udržateľné využívanie pôdy a ochranu biodiverzity, podporu vedy a technológií, manažment rizika katastrof, verejnú správu, mier a bezpečnosť. V regióne južnej Afriky sú prioritami odstránenie chudoby, zlepšenie vzdelania, rodová rovnosť a posilnenie postavenia žien, zlepšenie zdravia a výživy, udržateľnosť životného prostredia a verejná správa a inštitúcie. Jednotlivé priority odrážajú rozdielny stav vývoja v regiónoch Afriky.

Získavanie údajov o pokroku v jednotlivých ukazovateľoch Cieľov udržateľného rozvoja v Afrike naráža na rôzne problémy. Africká únia³⁰ uvádza päť hlavných problémov so získavaním štatistických údajov na africkom kontinente. V prvom rade ide o nedostatočné financovanie a obmedzené právomoci národných štatistických úradov. Problémy s financovaním sa začali zlepšovať už počas obdobia platnosti Miléniových rozvojových cieľov, kým nezávislé štatistické úrady má v Afrike z 54 štátov iba 12. Ďalším problémom je nedostupnosť údajov, keďže dotazníkové prieskumy v domácnostiach a cenzy na národnej úrovni sú zriedkavé. Kvalita vykazovaných dát je problémom vyplývajúcim z infraštruktúrnych nedostatkov, keďže rôzne agentúry využívajú rôznu metodiku a údaje sú nekompatibilné. Problémom je aj dostupnosť údajov, ktoré sú často publikované neskoro a nedostupné v rôznych formátoch. Na riešenie niektorých problémov je možné využiť priestorové dáta, ktorých zber by bol možný využitím mobilných telefónov. Práve toto je cieľom Iniciatívy OSN pre globálny priestorový informačný manažment.

²⁷ POGGE, T. - SENGUPTA, M. (2016): *Assessing the sustainable development goals from a human rights perspective.*

²⁸ DEACON, B. (2016): *Assessing the SDGs from the point of view of global social governance.*

²⁹ Economic Commission for Africa. (2015): *Africa Regional Report on the Sustainable Development Goals Summary.*

³⁰ African Union et al. (2017): *2017 Africa Sustainable Development Report*, s. 3-5.

Databáza Štatistickej divízie OSN³¹ poskytuje v zbierke ukazovateľov prislúchajúcich k Cieľom udržateľného rozvoja 355 rôznych ukazovateľov. V úvode kapitoly uvádzame, že Ciele udržateľného rozvoja obsahujú 232 ukazovateľov, v databáze sú však niektoré údaje uvedené vo viacerých verziách, napríklad absolútna hodnota aj podiel. Z týchto 355 ukazovateľov sú údaje za Afriku dostupné iba v prípade 93 ukazovateľov. Toto predstavuje 37,8 % dostupnosť údajov.

V databáze nie sú dostupné žiadne údaje prislúchajúce k piatim cieľom: 8. Zabezpečiť trvalý, inkluzívny a udržateľný ekonomický rast, plnú a produktívnu zamestnanosť a slušnú prácu pre všetkých; 10. Znížiť nerovnosť v jednotlivých krajinách a medzi krajinami; 12. Zabezpečiť udržateľnosť spotreby a výroby; 13. Vytvoriť plán boja proti klimatickým zmenám a ich dopadom a 14. Zachovať a udržateľne využívať oceány, moria a morské zdroje pre udržateľný rozvoj. V ďalších prípadoch sú údaje v databáze dostupné iba za obdobie do roku 2015 a neobsahujú novšie údaje (napr. cieľ 1. Odstrániť chudobu všade, vo všetkých formách). Údaje sú dostupné najmä v prípade ukazovateľov, ktoré neboli obsahom Miléniových rozvojových cieľov.

Príkladom je ochrana biodiverzity, v ktorej je situácia v Afrike lepšia ako je svetový priemer, avšak väčšina miestnych odrôd zatiaľ z pohľadu ohrozenia nebola zhodnotená. Nové ukazovatele tiež poukazujú na klesajúce štátne investície do poľnohospodárskeho sektora. Tento vývoj môže byť vnímaný pozitívne ako prejav industrializácie, ale aj negatívne, keďže investície sa môžu presúvať do sektora služieb, ktorý je často v Afrike nízko produktívny.

Jedným z nových ukazovateľov súvisiacich s cieľom 3. Zabezpečiť zdravý život a podporovať blahobyt pre všetkých a v každom veku je aj konzumácia alkoholu, kde sa subsaharská Afrika nachádza na úrovni svetového priemeru, kým v severnej Afrike je konzumácia alkoholu oveľa nižšia. V ukazovateli počtu úmrtí pri dopravných nehodách na 100 000 obyvateľov vykazujú regióny subsaharskej Afriky a severnej Afriky najhoršie výsledky, pričom v severnej Afrike má ukazovateľ rastúcu tendenciu.³²

Nové ukazovatele v prípade cieľa 4. Zabezpečiť pre všetkých kvalitné a celoživotné vzdelávanie odhaľujú nové nedostatky v školskom systéme predovšetkým v subsaharskej Afrike. Iba 61 % učiteľov má dostatočné vzdelanie a väčšina škôl v najmenej rozvinutých štátoch, z ktorých väčšina je v Afrike, nemá zavedenú elektrinu či tečúcu vodu.³³

Dosahovanie rodovej rovnosti sa v aktuálnej Agende 2030 hodnotí aj podľa ukazovateľa prijatých zákonov zabezpečujúcich rodovú rovnosť v šiestich oblastiach: rovnaká mzda, nediskriminačné zamestnávanie, platená alebo neplatená materská dovolenka, domáce násilie, znásilnenie v manželstve a sexuálne obťažovanie. V subsaharskej Afrike má väčšina krajín zákony v troch (25,5 %) až štyroch (29,8 %) zo šiestich oblastí. Iba 2,3 % krajín nemá žiadny zo zákonov a 4,2 % krajín má zákony vo všetkých oblastiach. Klesajú tiež ukazovatele podielu dievčat, ktoré boli podrobené ženskej obriezke, avšak čísla sú stále extrémne vysoké najmä v severnej Afrike (69,6 %). Ženy v Afrike majú v porovnaní s mužmi stále nízky prístup k finančným službám a nízke majetkové práva.³⁴

V prípade prístupu k bezpečnej pitnej vode a sanitácii je v Afrike, najmä v subsaharskej Afrike, veľký rozdiel medzi tzv. nestabilnými štátmi a ostatnými štátmi. V nestabilných štátoch je prístup k týmto službám výrazne nižší. Subsaharská Afrika rozvíja aj integrovaný manažment vodných zdrojov, a teda proces, ktorý podporuje koordinovaný rozvoj a riadenie zdrojov vody, pôdy a súvisiacich zdrojov s cieľom dosiahnuť spravodlivé maximalizovanie výsledného hospodárskeho a sociálneho blahobytu bez ohrozenia udržateľnosti životne dôležitých

³¹ United Nations Statistics Division. (2018): *SDG Indicators*.

³² African Union et al. (2017): *2017 Africa Sustainable Development Report*, s. 27-64.

³³ United Nations. (2018): *The Sustainable Development Goals Report 2018*, s. 6.

³⁴ African Union et al. (2017): *2017 Africa Sustainable Development Report*, s. 65-80.

ekosystémov.³⁵ V tomto ukazovateli je subsaharská Afrika pred Latinskou Amerikou a Karibikom a strednou a južnou Áziou. Subsaharská Afrika vyniká spomedzi rozvojových regiónov aj v oblasti spolupráce pri správe cezhraničných vodných zdrojov.³⁶

Z 20 krajín s najväčšími nedostatkami v prístupe k elektrickej energii je až 16 v Afrike (Mali, Niger, Burkina Faso, Nigéria, Čad, Sudán, Etiópia, Keňa, Uganda, Konžská demokratická republika, Angola, Zimbabwe, Mozambik, Madagaskar, Malawi a Tanzánia) a iba 3 štáty majú plné pokrytie (Egypt, Tunisko a Maroko). Pozitívom je však klesajúca energetická náročnosť v Afrike, pričom jej pokles je rýchlejší ako v rozvinutých krajinách.³⁷

Pre dosiahnutie cieľa 9. Budovať spoľahlivú infraštruktúru, zabezpečiť udržateľnú industrializáciu a podnecovať inovácie sa za najväčšie rezervy v Afrike považuje nedostatočná infraštruktúra. Práve dobudovanie infraštruktúry, a to predovšetkým cestnej a železničnej, by malo naštartovať rozvoj, podobne ako tomu bolo v dnes už rozvinutých regiónoch sveta. Následne sa krajiny v Afrike môžu viac sústrediť aj na zvyšovanie výdavkov na vedu a výskum.³⁸

Až 189 miliónov ľudí žije v subsaharskej Afrike v slumoch, pričom toto číslo narastá, aj keď podiel klesá. S tým súvisí aj najnižší podiel odvázaného tuhého odpadu spomedzi všetkých svetových regiónov, čo negatívne vplýva na zdravie obyvateľov. Kvalita ovzdušia v Afrike, meraná koncentráciou mikročastíc PM_{2,5}, nevyhovuje požiadavkám stanoveným Svetovou zdravotníckou organizáciou. Tento štandard však zo svetových regiónov spĺňa iba Austrália a Nový Zéland.³⁹

V súvislosti s udržateľnou výrobou a spotrebou majú krajiny Afriky ako súčasť rozvojového sveta nízku uhlíkovú aj materiálovú stopu v porovnaní s rozvinutými ekonomikami. Materiálová stopa v rozvojových krajinách rastie, čo je však v tomto prípade nevyhnutné na zlepšenie životnej úrovne obyvateľov a zabezpečenie ich základných potrieb. Najrýchlejšie rastie využívanie nekovových minerálov, čo zahŕňa predovšetkým stavebné materiály.⁴⁰

S rozvojom súvisí aj negatívny vývoj týkajúci sa straty zalesneného územia, ktorá je najdramatickejšia práve v subsaharskej Afrike. Väčšina pôvodne zalesnených oblastí je totiž využívaná na rozšírenie poľnohospodárskej pôdy. Pozitívom je v regióne spomalenie odlesňovania a rast podielu chránených oblastí a oblastí s dlhodobým plánom spravovania. Hrozbou do budúcnosti je však degradácia pôdy najmä v oblasti južnej Afriky, ale aj na pobrežiach a v oblasti Sahelu.⁴¹

Veľké množstvo nedostatkov v zbere a zverejňovaní údajov o súčasnom stave plnenia Cieľov udržateľného rozvoja nám zatiaľ nedovoľuje hodnotiť Agendu 2030 po necelých troch rokoch jej platnosti. Rozsah nových ukazovateľov a ich hodnoty v predchádzajúcom období však ponúkajú možnosť zhodnotiť východiskovú situáciu v Afrike a porovnať ju s ostatnými regiónmi sveta. Afrika je stále jednou z najchudobnejších častí sveta, a tento fakt sa odzrkadľuje aj v indikátoroch. V niektorých oblastiach má ale Afrika hodnoty prekračujúce nielen iné rozvojové regióny, ale aj časti rozvinutého sveta. Nepochybne existuje na tomto kontinente potenciál dosiahnuť v časti ukazovateľov významný pokrok do roku 2030.

³⁵ Global Water Partnership. (2017): *The Need for an Integrated Approach*.

³⁶ United Nations. (2018): *The Sustainable Development Goals Report 2018*, s. 18-21.

³⁷ Ibid, s. 22-23.

³⁸ African Union et al. (2017): *2017 Africa Sustainable Development Report*, s. 81-94.

³⁹ United Nations. (2018): *The Sustainable Development Goals Report 2018*, s. 24-25.

⁴⁰ Ibid, s. 26-27.

⁴¹ Ibid, s. 28-29.

Záver

Tento príspevok sa zaoberá porovnaním Miléniových rozvojových cieľov a Cieľov udržateľného rozvoja v afrických krajinách. Cieľom je porovnať súčasnú pozíciu afrických krajín vo finálnom hodnotení Miléniových rozvojových cieľov a východiskový stav v nových ukazovateľoch Cieľov udržateľného rozvoja.

Miléniové rozvojové ciele síce neboli dosiahnuté všade a pokrok bol nerovnomerný, zlepšenie situácie však bolo jednoznačné, a to aj v Afrike, ktorá ale vykazuje najslabšie výsledky po 15 rokoch existencie globálnej rozvojovej agendy pod patronátom OSN. Významný pokrok sa podarilo dosiahnuť v boji proti chudobe, v podiele detí zapísaných na základné a stredné školy, v znižovaní počtu úmrtí detí a matiek a v prevencii chorôb.

Nové ukazovatele vo väčšine prípadov stále stavajú africké krajiny na koniec rebríčkov, najmä pokiaľ ide o ukazovatele ekonomického a sociálneho charakteru. Pozitívne však možno hodnotiť v Afrike ukazovatele ochrany životného prostredia a environmentálnej záťaže, kde regióny Afriky prekonávajú nielen ostatné rozvojové regióny, ale aj rozvinuté časti sveta.

Použitá literatúra:

1. A/RES/70/1: *Transforming our world: the 2030 Agenda for Sustainable Development*. 25. september 2015.
2. A/RES/55/2: *United Nations Millennium Declaration*. 18. september 2000.
3. ADDISON, T. – MAVROTAS, G. – MCGILLIVRAY, M. (2005): *Aid to Africa: An Unfinished Agenda*. In: *Journal of International Development*, 2005, roč. 17, č. 8, s. 989-1001.
4. African Union et al. (2017): *2017 Africa Sustainable Development Report: Tracking Progress on Agenda 2063 and the Sustainable Development Goals*. Addis Abeba: Economic Commission for Africa, 2017. ISBN 978-92-1-362743-3.
5. ANDERSON, E. – WADDINGTON, H. (2007): *Aid and the Millennium Development Goal Poverty Target: How Much is Required and How Should it be Allocated?* In: *Oxford Development Studies*, 2007, roč. 35, č. 1, s. 1-31.
6. ANNAN, K. A. (2000): *We the Peoples: The Role of the United Nations in the 21st Century*. New York: United Nations, Department of Public Information, 2000. ISBN 978-92-1-100844-9.
7. BARRO, R. J. (1999): *Determinants of Democracy*. In: *Journal of Political Economy*, roč. 107, č. S6, s. 158-83.
8. BROCK-UTNE, B. (2002): *Whose Education For All?: The Recolonization of the African Mind*. New York: Routledge, 2002. ISBN 978-1-135-57828-2.
9. BROWN, D. S. (2000): *Democracy, Colonization, and Human Capital in Sub-Saharan Africa*. In: *Studies in Comparative International Development*, roč. 35, č. 1, s. 20.
10. COGNEAU, D. – MORADI, A. (2014): *Borders That Divide: Education and Religion in Ghana and Togo Since Colonial Times*. In: *The Journal of Economic History*, roč. 74, č. 3, s. 694-729.
11. COLGLAZIER, W. (2015): *Sustainable Development Agenda: 2030*. *Science*, roč. 349, č. 6252, s. 1048-1050.
12. DEACON, B. (2016): *Assessing the SDGs from the point of view of global social governance*. In: *Journal of International and Comparative Social Policy*, roč. 32, č. 2, s. 116-130.
13. Economic Commission for Africa. (2015): *Africa Regional Report on the Sustainable Development Goals Summary*. [online]. In: United Nations, 2015. [Citované 13. 10. 2018.] Dostupné na internete: https://www.uneca.org/sites/default/files/uploaded-documents/SDG/africa_regional_report_on_the_sustainable_development_goals_summary_english_rev.pdf.

14. FRANKEMA, E. H. P. (2012): The origins of formal education in sub-Saharan Africa: was British rule more benign? In: *European Review of Economic History*, roč. 16, č. 4, s. 335-355.
15. Global Water Partnership. (2017): *The Need for an Integrated Approach*. [online]. In: Global Water Partnership, 2017. [Citované 13. 10. 2018.] Dostupné na internete: <https://www.gwp.org/en/About/why/the-need-for-an-integrated-approach/>.
16. GRATZER, G. – KEETON, W. S. (2017): Mountain Forests and Sustainable Development: The Potential for Achieving the United Nations 2030 Agenda. In: *Mountain Research and Development*, roč. 37, č. 3, s. 246-253.
17. GRIER, R. M. (1999): Colonial Legacies and Economic Growth. In: *Public Choice*, roč. 98, č. 3 – 4, s. 317-335.
18. HÁK, T. – JANOUŠKOVÁ, S. – MOLDAN, B. (2016): Sustainable Development Goals: A need for relevant indicators. In: *Ecological Indicators*, roč. 60, s. 565-573.
19. LEWIN, K. M. (2009): Access to education in sub-Saharan Africa: patterns, problems and possibilities. In: *Comparative Education*, roč. 45, č. 2, s. 151-174.
20. MCARTHUR, J. W. – RASMUSSEN, K. (2018): Change of pace: Accelerations and advances during the Millennium Development Goal era. In: *World Development*, roč. 105, s. 132-143.
21. POGGE, T. – SENGUPTA, M. (2016): Assessing the sustainable development goals from a human rights perspective. In: *Journal of International and Comparative Social Policy*, roč. 32, č. 2, s. 83-97.
22. THIELE, R. – NUNNENKAMP, P. – DREHER, A. (2007): Do Donors Target Aid in Line with the Millennium Development Goals? A Sector Perspective of Aid Allocation. In: *Review of World Economics / Weltwirtschaftliches Archiv*, roč. 143, č. 4, s. 596-630.
23. UHLENBROOK, S. – ORTIGARA, A. – MINELLI, L. (2017): Water Sciences - Connecting the dots to achieve the 2030 Agenda for Sustainable Development, č. 19, s. 18236, 2017.
24. United Nations. (2012): *The future we want*. [online]. In: United Nations, 2012. [Citované 13. 10. 2018.] Dostupné na internete: http://www.un.org/en/development/desa/population/migration/generalassembly/docs/globalcompact/A_RES_66_288.pdf.
25. United Nations. (2015): *The Millennium Development Goals Report 2015*. New York: United Nations, 2015. ISBN 978-92-1-101320-7.
26. United Nations. (2018): *The Sustainable Development Goals Report 2018*. New York: United Nations, 2018. ISBN 978-92-1-363317-5.
27. United Nations Non-Governmental Liaison Service. (2010): *MDG Targets and Indicators*. [online]. In: UN-NGLS, 2010. [Citované 13. 10. 2018.] Dostupné na internete: <https://unnngls.org/index.php/background-mgd10/1386-mdg-targets-and-indicators>.
28. United Nations Statistics Division. (2017): *Revised list of global SDG indicators*. [online]. In: United Nations, 2017. [Citované 13. 10. 2018.] Dostupné na internete: <https://unstats.un.org/sdgs/indicators/official%20revised%20list%20of%20global%20sdg%20indicators.pdf>.
29. United Nations Statistics Division. (2018): *SDG Indicators*. [online]. In: UNSTATS, 2018. [Citované 24. 10. 2018.] Dostupné na internete: <https://unstats.un.org/sdgs/indicators/database/>.

Kontakt:

Ing. Natália Zagoršková, PhD.

Fakulta medzinárodných vzťahov
 Ekonomická univerzita v Bratislave
 Dolnozemska cesta 1/b
 852 35 Bratislava 5
 Slovenská republika
 natalia.zagorsekova@euba.sk

STÁLA ŠTRUKTÚROVANÁ SPOLUPRÁCA AKO CESTA K SPOLOČNEJ ARMÁDE EÚ

PERMANENT STRUCTURED COOPERATION AS THE WAY TO THE COMMON EU ARMY

Andrej Zrak

Fakulta medzinárodných vzťahov, Ekonomická univerzita v Bratislave, Dolnozemska cesta 1/b,
852 35 Bratislava, Slovenská republika, e-mail: andrej.zrak@euba.sk

Abstrakt: Stála štruktúrovaná spolupráca známa aj pod skratkou PESCO je dôležitou súčasťou Spoločnej zahraničnej a bezpečnostnej politiky Európskej únie. Cieľom práce je analyzovať jej fungovanie a zapojenie členských štátov do tejto spolupráce. Venuje sa tiež vývoju, ktorý predchádzal vzniku PESCO a rôznym postojom k jeho fungovaniu. Na zreteľ sú brané najmä názory veľkých štátov EÚ ako sú Nemecko a Francúzsko a tiež postoj Slovenska. Keďže so vznikom PESCO sa objavili aj názory, že je cestou k spoločnej armáde EÚ, práca tiež skúma potenciál tejto armády z pohľadu veľkosti a vybavenia a tiež prekážky, ktoré momentálne stoja v ceste k vytvoreniu takejto armády.

Kľúčové slová: EÚ, armáda, PESCO, SZBP

JEL klasifikácia: F52, F53

Abstract: Permanent Structured Cooperation known also under the abbreviation PESCO is an important part of the Common Foreign and Security Policy of the European Union. The aim of the thesis is to analyse its functioning and the involvement of the member states in this cooperation. It also deals with the development that preceded the emergence of PESCO and various attitudes towards its functioning. The opinions of large EU states such as Germany and France, as well as the attitude of Slovakia, are taken into account. Since the emergence of PESCO has also revealed the opinions that it is a path to a common EU army, the work also explores potential of this army from the point of view of its size and equipment, as well as the obstacles currently in the way of creating such an army.

Key words: EU, army, PESCO, CFSP

JEL Classification: F52, F53

Úvod

Európska integrácia prebieha už od konca druhej svetovej vojny. Kým vo východnej Európe bola riadená Sovietskym zväzom, na západe prebiehala o čosi demokratickejšie a bola silno ovplyvňovaná výsledkom čerstvo skončeného konfliktu. Pôvodne mala regionálny charakter, keď sa víťazné mocnosti západnej Európy – Francúzsko, Spojené kráľovstvo a štáty Beneluxu – spojili, aby zabránili Nemecku opäť dosiahnuť hospodársku a vojenskú silu, ktorou rozpútalo vojnu. Ekonomickým nástrojom sa stalo Európske spoločenstvo uhlia a ocele (ESUO), pomocou ktorého západoeurópske štáty kontrolovali obchod s najvýznamnejšími komoditami Nemecka. Vojenskou zárukou malo byť jeho odzbrojenie a podpísanie Bruselskej dohody, v ktorej sa štáty zaviazali spoločne chrániť svoje hranice v prípade napadnutia. Následne prišlo niekoľko pokusov vo vojenskej integrácii v Európe, akými boli Západoeurópska únia alebo Európske obranné spoločenstvo. Práve to bolo prvým, a zatiaľ aj posledným, pokusom o spoločnú európsku armádu. Hneď po vojne sa však do obrannej integrácie v Európe začali zapájať Spojené štáty, na ktorých nevyhnutnosti pri zabezpečovaní mieru trvalo najmä Spojené kráľovstvo. Vznikom Organizácie severoatlantickej zmluvy (NATO) sa čisto európska obranná a vojenská integrácia dostala na druhú koľaj, zatiaľ čo ekonomickej sa nadmieru darilo. K ESUO pribudli v roku 1958 Euratom a Európske

hospodárske spoločenstvo (EHS) a od 1. novembra 1993 nahradila tieto spoločenstvá Európska únia, do ktorej medzitým vstúpila väčšina štátov západnej a severnej Európy a v 21. storočí sa pridali aj krajiny Balkánu a strednej Európy. Po lisabonskej úprave Zmluvy o Európskej únii, ktorá bola prijatá v roku 2009 a nahradila neúspešné pokusy o vytvorenie európskej ústavy sa postupne opäť začalo hovoriť o užšej integrácii aj v rámci vojenskej spolupráce. Napriek tomu, že existovalo množstvo bojových skupín, ktoré vznikli na základe Článku 42.3, a ktoré fungovali ako súčasť SBOP, väčšinou mali regionálny charakter a vlastné velenie. Cieľom však bolo vytvoriť rámec, do ktorého by boli zapojené všetky (alebo aspoň väčšina) členské štáty EÚ pod velením EÚ.

1 Cesta k vytvoreniu PESCO

Maastrichtská zmluva, alebo Zmluva o založení Európskej únie, ktorá bola prijatá v roku 1992 zaviedla v Spoločenstve novú trojpilierovú štruktúru. Tri piliere Európskej únie tvorili Európske spoločenstvá, Spoločná zahraničná a bezpečnostná politika (SZBP) a Vnútro a justícia. Druhý a tretí pilier pokrývali oblasti, ktorými sa predtým Európske spoločenstvá nezaoberali. SZBP sa mala zaoberať najmä realizáciou politiky obrany, bezpečnosti, ľudských práv a zahraničných vzťahov.

Ciele SZBP vychádzajú zo všeobecných zásad, na základe ktorých bola vytvorená Európska únia, a ktoré sa štáty zaviazali podporovať aj v iných častiach sveta. Medzi tieto zásady patria „demokracia, právny štát, univerzálnosť a nedeliteľnosť ľudských práv a základných slobôd, zachovávanie ľudskej dôstojnosti, rovnosť a solidarita a dodržiavanie zásad Charty Organizácie Spojených národov a medzinárodného práva.“¹ Európska únia sa tiež snaží podporovať spoluprácu aj s tretími krajinami a medzinárodnými organizáciami, ktoré zdieľajú názor na dodržiavanie týchto zásad.²

Podstatnou súčasťou SZBP je Spoločná bezpečnostná a obranná politika (SBOP). Tá zahŕňa obranné štruktúry Únie a štruktúry krízového manažmentu. Zmluvne je zahrnutá v článkoch 42 až 46 Zmluvy o Európskej únii. Pôvodne bola založená v roku 1996 ako Európska bezpečnostná a obranná identita v rámci NATO, v roku 1999 sa pretransformovala na Európsku bezpečnostnú a obrannú politiku (EBOP) a prešla z NATO na EÚ a v súčasnej forme vstúpila do platnosti v roku 2009 v Lisabonskej zmluve.

EÚ chcela pomocou SBOP rozširovať a koordinovať vojenské možnosti členských štátov. Stanovila si ciele ako zvýšiť tieto možnosti a vylepšiť ich využiteľnosť, ako napríklad vytvorenie jednotky rýchlej reakcie a medzinárodné *EU Battlegroups*, teda bojové skupiny zložené z jednotiek viacerých členských štátov. Tieto skupiny však netvorí nijakú spoločnú európsku armádu, ale skôr jednotky, ktoré si jednotlivé národné armády môžu dovoliť uvoľniť na operácie EÚ. Na zlepšenie koordinácie v oblasti zbrojárskeho priemyslu bola v roku 2004 vytvorená Európska obranná agentúra (EDA), aby sa výdavky na obranu EÚ rovnomernejšie rozložili medzi všetkých členov.³

Užšia vojenská spolupráca sa spomínala už v Európskej ústave a neskôr sa preniesla aj do Lisabonskej zmluvy v Článku 42. Vďaka nej by mohli členské štáty, ktorých vojenské kapacity by spĺňali podmienky a boli by ochotné sa vzájomne zaviazat' k užšej spolupráci vytvoriť v rámci EÚ stálu štruktúrovanú spoluprácu. Avšak s odmietnutím ústavy sa objavili pochybnosti o užšej integrácii EÚ a o tom, že takáto spolupráca na základe Článku 42 by niekedy mohla vzniknúť.⁴

Zmena situácie nastala po roku 2010, kedy sa objavilo hneď niekoľko geopolitických výziev, na ktoré musela EÚ reagovať. Arabská jar, počas ktorej vypukli občianske vojny

¹ Konsolidované znenie Zmluvy o Európskej únii, Článok 21.1 [Online]. 2012.

² Ibid.

³ MIX, D. E.: The European Union: Foreign and Security Policy [Online]. 2013, s. 10.

⁴ BENAUNETE, E.: Time for the Sleeping Beauty to wake [Online]. 15. 11. 2017. [Cit. 23. 9. 2018].

v Líbii a Sýrii, vyvolala migračnú krízu v Európe. Tej napomohol aj vzostup teroristickej organizácie Islamský štát v Iraku a Levante. V roku 2014 bol Krym pričlenený k Rusku a konflikt naďalej pokračoval na východe Ukrajiny po tom, čo krajina podpísala asociačnú dohodu s EÚ. Keď sa Donald Trump stal americkým prezidentom v roku 2016, kritizoval európske štáty, že dostatočne neprispievajú na spoločnú obranu v rámci NATO a preto USA môžu zväžiť plnenie niektorých záväzkov vyplývajúcich z Článku 5 Severoatlantickej zmluvy. V tom istom roku sa tiež konalo referendum o vystúpení Spojeného kráľovstva, jednej z najsilnejších armád EÚ, z Únie. Toto referendum dopadlo v prospech vystúpenia a v marci 2017 Spojené kráľovstvo oznámilo, že z EÚ odíde.

Okolnosti sa teda výrazne zmenili oproti tým, ktoré existovali pri prvotnom návrhu stálej štruktúrovanej spolupráce. Odchod Spojeného kráľovstva navyše znamená odchod jedného z dlhodobo najväčších kritikov hlbšej európskej vojenskej integrácie.⁵ Diskusia o obrannej spolupráci zosilnela po marci 2017, kedy Komisia vydala Bielu knihu o budúcnosti Európy, v ktorej chcela posilniť obranyschopnosť EÚ do roku 2025.⁶ Dohoda o vytvorení Stálej štruktúrovanej spolupráci (PESCO) bola podpísaná 13. novembra 2017 dvadsiatimi tromi členmi EÚ a o mesiac neskôr sa pripojili aj Írsko a Portugalsko.⁷ Právo nezapájať sa do SBOP v tomto prípade využili Dánsko a Malta.⁸ Z pochopiteľných dôvodov dohodu nepodpísalo ani Spojené kráľovstvo, keďže v roku 2019 by malo opustiť EÚ.⁹

2 Fungovanie PESCO

PESCO vzniklo na základe Článku 42.6 Zmluvy o EÚ, ktorý hovorí, že „členské štáty, ktorých vojenské spôsobilosti spĺňajú prísnejšie kritériá a ktoré v tejto oblasti prevzali navzájom väčšie záväzky s cieľom plniť najnáročnejšie misie, zavedú v rámci Únie stálu štruktúrovanú spoluprácu. Na takúto spoluprácu sa vzťahuje článok 46...“¹⁰ V Článku 46 potom nachádzame samotné mechanizmy fungovania takejto štruktúrovanej spolupráce.

Pokiaľ krajiny splnia podmienky Článku 42.6, Rada EÚ do troch mesiacov zvolá hlasovanie, v ktorom rozhoduje kvalifikovaná väčšina. Rovnakým spôsobom sa hlasuje aj o prijímaní nových členov, avšak hlasujú len zástupcovia štátov, ktoré sa zúčastňujú na spolupráci. Štáty môžu z takejto spolupráce vystúpiť buď dobrovoľne alebo, pokiaľ si neplnia svoje povinnosti, môžu byť po hlasovaní Rady EÚ vylúčené. V ostatných prípadoch rozhodujú členovia spolupráce jednoducho.¹¹

Keďže PESCO vzniklo na základe Článku 42.6 Zmluvy o Európskej únii, úlohy a povinnosti členských štátov sú uvedené v Protokole 10 o stálej štruktúrovanej spolupráci. Štáty sa podľa neho zaväzujú:

- a) *spolupracovať od nadobudnutia platnosti Lisabonskej zmluvy, s cieľom dosiahnuť dohodnuté ciele týkajúce sa výšky investičných výdavkov na obranné prostriedky a pravidelne preskúmať tieto ciele v kontexte bezpečnostného prostredia a medzinárodnej zodpovednosti Únie;*
- b) *vzájomne harmonizovať svoje nástroje obrany v čo najväčšej možnej miere, hlavne harmonizáciou identifikácie ich vojenských potrieb, združením a prípadne, špecializáciou*

⁵ CORCORAN, K.: Almost the entire EU has signed up to a major joint military plan (but not Britain) [Online]. 14. 11. 2017. [Cit. 23. 9. 2018].

⁶ EURÓPSKA KOMISIA: A Europe that defends: Commission opens debate on moving towards a security and defence union [Online]. 7. 6. 2017. [Cit. 23. 9. 2018].

⁷ MARINI, A.: One Small Step in Defence, One Giant Leap for EU [Online]. 4. 1. 2018. [Cit. 23. 9. 2018].

⁸ TIMES MALTA: Malta among three countries opting out of EU's new defence agreement [Online]. 11. 12. 2017. [Cit. 23. 9. 2018].

⁹ GROVES, J. – LEDWITH, M.: Brexit date set.. [Online]. 10. 11. 2017. [Cit. 23. 9. 2018].

¹⁰ Konsolidované znenie Zmluvy o Európskej únii, Článok 42.6

¹¹ Konsolidované znenie Zmluvy o Európskej únii, Článok 46

ich obranných prostriedkov a spôsobilostí a podporovaním spolupráce v oblasti výcviku a logistiky;

- c) prijať konkrétne opatrenia na posilnenie dostupnosti, interoperability, pružnosti a schopnosti nasadenia ich ozbrojených síl, najmä pomocou určenia spoločných cieľov v záležitostiach nasadenia ozbrojených síl vrátane možnosti preskúmania ich vnútroštátnych rozhodovacích postupov;*
- d) spolupracovať s cieľom zabezpečiť prijatie potrebných opatrení na nápravu nedostatkov zistených v rámci „Mechanizmu rozvoja spôsobilostí“ vrátane pomocou mnohonárodných prístupov a bez toho, aby boli dotknuté príslušné záväzky v rámci Organizácie Severoatlantickej zmluvy;*
- e) zúčastniť sa podľa potreby na vývoji hlavných spoločných alebo európskych programov vyzbrojovania v rámci Európskej obrannej agentúry.¹²*

V skratke môžeme povedať, že štáty sa zaväzujú zvýšiť výdavky na obranu, spoločne vyvíjať vojenské kapacity tak, aby spĺňali štandardy požadované EÚ alebo sa podieľať na spoločných programoch vývoja a sprístupniť svoje vojenské jednotky a vybavenie pre operácie vedené v rámci PESCO.¹³

Keďže PESCO nie je organizáciou ani agentúrou, ale skôr rámcom na spoluprácu členských štátov, práve tie majú rozhodovacie právo o aktivitách, ktoré zahŕňajú najmä určovanie povinností členom. Rozhodovanie má prebiehať na úrovni Rady EÚ a na úrovni misií. V prvom prípade sa rozhoduje o záležitostiach týkajúcich sa všetkých členov, v druhom rozhodujú len štáty, podieľajúce sa na jednotlivých misiách.¹⁴ Ako súčasť SBOP bude mať PESCO podporu aj zo strany EDA a ESVČ, ktoré tvoria Sekretariát PESCO pod dohľadom Vysokého predstaviteľa. Bezpečnostná agentúra bude mať na starosti najmä podporu v oblasti projektov budovania kapacít a služba pre vonkajšiu činnosť bude podporovať operačné projekty.¹⁵

Projekty v rámci PESCO sú financované členskými štátmi, ktoré sa na nich podieľajú, avšak môžu byť podporované zo strany EÚ vďaka Európskemu obrannému fondu (EDF). Fond sa skladá z dvoch častí. Prvú tvoria príspevky na výskum, na ktoré bolo do roku 2019 alokovaných 90 miliónov eur (z toho 25 miliónov na rok 2017). Druhá časť je zameraná na vývoj a akvizície technológií. Tá má do roku 2020 rozpočet 500 miliónov eur. Predpokladá sa, že po tomto roku by celkové výdaje na obranu mohli byť v EÚ na úrovni 5,5 miliardy eur.¹⁶ Fond poskytuje členským štátom stimuly z európskeho rozpočtu na posilnenie vzájomnej spolupráce už od fázy výskumu až do fázy vývoja. Nové projekty môžu byť dotované až do výšky 30 %.¹⁷

3 Projekty PESCO

Na začiatku roka 2018 členské štáty identifikovali prvých sedemnást projektov, na ktorých budú pracovať. Medzi najvýznamnejšie patria vytvorenie európskeho vojenského výcvikového centra, spoločné štandardy v rádiovkej komunikácii, Európske zdravotnícke centrum, vytvoriť jednotky rýchlej reakcie na krízy, výmena informácií týkajúcich sa kybernetických hrozieb alebo vývoj podmorských dronov či hybridných útočných vozidiel.¹⁸

Významným je tiež projekt vojenskej mobility, ktorý by mal unifikovať a zjednodušiť procedúry pri prechode príslušníkov ozbrojených síl členských krajín cez hranice iných členov.

¹² LEWIK: Harmonizácia obrany v rámci štruktúrovanej spolupráce EÚ (Protokoly EÚ) [Online]. [Cit. 23. 9. 2018].

¹³ FIOTT, D. (2017): Permanent Structured Cooperation: What's in a name?, s. 10.

¹⁴ Permanent Structured Cooperation – PESCO [online]. 2018, s. 2.

¹⁵ FIOTT, D. (2017): Permanent Structured Cooperation: What's in a name?, s. 32.

¹⁶ EURÓPSKA KOMISIA: A European Defence Fund: €5.5 billion per year to boost Europe's defence capabilities [Online]. 7. 6. 2017. [Cit. 23. 9. 2018].

¹⁷ Permanent Structured Cooperation – PESCO [online]. 2018, s. 3.

¹⁸ DW: PESCO: EU army one step closer after defense pact agreement [Online]. 11. 12. 2017. [Cit. 23. 9. 2018].

Okrem odstránenia byrokratických prekážok by malo ísť aj o výstavbu vhodnej infraštruktúry, aby sa mohli jednotky presúvať bez fyzických obmedzení.¹⁹

Spoločné tréningové centrum pre európske armády by malo propagovať šandardizáciu procesov medzi vojskami členských štátov. Dôstojníci by mali precvičovať celé spektrum riadiacich akcií na zemi, vode aj vo vzduchu. Vojaci aj civilní zamestnanci by v simulovaných podmienkach skúšali rôzne scenáre, aby získali čo najviac spoločných skúseností a osvojili si spoločné postupy, čo môže v budúcnosti viesť k efektívnemu veleniu a priebehu spoločných európskych misií.²⁰

Svoj projekt v rámci PESCO má aj Slovensko. Ide o projekt nepriamej palebnej podpory EuroArtillery. Jeho cieľom je „vyvinúť presnú mobilnú delostreleckú platformu s ďalekým dostrelom vrátane spoločného systému riadenia palby na koordinované použitie zbraňových systémov v mnohonárodných operáciách.“²¹ Slovensko patrí medzi tradičných výrobcov delostreleckých zariadení a považuje túto oblasť za nedostatočnú tak v EÚ, ako aj v NATO, preto chce byť na čele tohto projektu. Ďalším dôvodom je, že vďaka projektu sa môže slovenský obranný priemysel zapojiť do mnohonárodnej spolupráce, čo je jednou z priorit Ozbrojených síl SR.²²

4 Postoje členských štátov k PESCO

4.1 Francúzsko a Nemecko

Od začiatkov európskej integrácie stáli obe krajiny na jej čele a inak tomu nebolo ani v prípade PESCO. Avšak ich predstavy o forme takejto spolupráce sa líšili. Francúzsko bolo zástancom efektívnej kooperácie, čo chcelo dosiahnuť vysokými vstupnými požiadavkami a silnými záväzkami. Naopak, Nemecko chcelo inkluzívny model, ktorý by zahŕňal čo najväčší počet členských štátov. Podľa Nemcov by príliš prísne podmienky na vstup do spolupráce znamenali len ďalšie rozdeľovanie krajín v rámci EÚ. Práve formát fungovania takejto spolupráce bol najväčším problémom v rokovaníach týchto krajín.²³

Postoje oboch krajín sa dajú chápať. Francúzsko je poloprezidentská republika, kde v prípade ohrozenia dôležité rozhodnutia vykonáva promptne prezident. Nemecko, ako spolkový štát, je zamerané skôr kolektívne a vojenské rozhodnutia sú v rukách parlamentu. Ďalším dôvodom, prečo obe krajiny zastávali rôzne postoje o fungovaní PESCO je geopolitické zameranie. Francúzsko sa zameriava skôr na juh, konkrétne Afriku a je akýmsi strážcom Európy pred hrozbami z tejto oblasti. Avšak Francúzi by chceli, aby sa na ochrane európskych hraníc z juhu podieľali aj ďalší členovia. Vzhľadom na charakter regiónu je však nutné reagovať čo najpohotovejšie. Nemci sa zameriavajú skôr na regióny strednej Európy a postkomunistické krajiny, kde sa problémy riešia diplomatickou cestou. Podľa Nemecka boli teda zmeny, ktoré chcelo Francúzsko príliš rýchle. Z francúzskeho uhla pohľadu to však vyzeralo, že Nemci sa stále neodhodlali zaviazat' sa k ťažkým vojenským operáciám, o čom svedčí aj povaha ich projektov v rámci PESCO (zdravotnícke centrum, logistika a tréningové centrum).²⁴

Krajiny nakoniec dospeli ku kompromisu, podľa ktorého by PESCO fungovalo na základe záväzkov. Aby krajina mohla vstúpiť do spoločného rámca, nepotrebovala disponovať vysokými operatívnymi kapacitami, ale stačilo, že sa zaviazá plniť ambiciózne ciele. Takto by

¹⁹ Permanent Structured Cooperation (PESCO) first collaborative PESCO projects – Overview [Online]. 2018, s. 1.

²⁰ Ibid., s. 2.

²¹ MO SR: PESCO [Online]. [Cit. 23. 9. 2018].

²² TASR: Medzi finálne projekty PESCO sa dostal i slovenský [Online]. 9.12.2017. [Cit. 23. 9. 2018].

²³ BILLON-GALLAND, A. – QUENCEZ, M. (2017): Can France and Germany Make PESCO Work as a Process Toward EU Defense? [Online], s. 2.

²⁴ DIRECTORATE-GENERAL FOR EXTERNAL POLICIES (2017): Permanent Structured Cooperation: national perspectives and state of play [Online].

sa mohol zachovať inkluzívny charakter spolupráce a zároveň by členské štáty boli motivované zvyšovať svoje obranné snahy a koordinovať svoje politiky v tejto oblasti.²⁵

4.2 Slovensko

Slovensko malo už od začiatku iniciatívy PESCO kladný postoj k snahám o vojenskú integráciu pod záštitou EÚ. Slovenský minister obrany Peter Gajdoš sa vyjadril, že členstvo v takejto iniciatíve predstavuje skvelú príležitosť pre Slovensko posilniť svoje obranné kapacity ako pre národné záujmy, tak aj na plnenie si svojich zahraničných záväzkov.²⁶ Podľa štátneho tajomníka ministerstva zahraničných vecí Ivana Korčoka, ktorý spolu s ministrom obrany zastupoval Slovensko na zasadnutí Rady EÚ pri podpise dohody je PESCO dôkazom rozdielnej rýchlosti integrácie v rámci EÚ.²⁷ V návrhu slovenskej účasti v PESCO Slovensko nepovažuje tento rámec ako konkurenciu NATO, ale skôr ako posilnenie európskeho piliera Aliancie Dohoda tiež prispeje k angažovanosti slovenskej armády aj mimo oblastí doterajšieho záujmu a prinesie lepšiu spoluprácu medzi jednotkami členských štátov. Ďalšou výhodou pre Slovensko je možnosť zapojenia slovenského obranného priemyslu do medzinárodnej spolupráce.²⁸ Podpora výskumu a vývoja vojenských technológií zo strany EÚ by navyše mohla pomôcť k rýchlejšej modernizácii slovenskej armády, ktorá sa v súčasnosti nachádza v zlom stave.²⁹

5 PESCO ako cesta k spoločnej armáde EÚ?

S oznámením plánu o vytvorení PESCO sa okamžite začali ozývať hlasy, že ide o vytvorenie armády EÚ alebo aspoň o cestu k vytvoreniu takej armády.³⁰ Európski predstavitelia však tieto tvrdenia vyvrátili. Napriek tomu, že vytvorenie spoločnej armády EÚ nie je v súčasnosti v plánoch ani členských štátov Únie, jej potenciál je nesmierny. Avšak v ceste jej stojí niekoľko prekážok.

5.1 Potenciál európskej armády

Podľa údajov Európskej bezpečnostnej agentúry by takáto armáda mohla mať približne 1,3 milióna aktívnych vojakov, čím by sa zaradila na štvrté miesto za Čínou, Indiou a Spojenými štátmi.³¹ Ako môžeme vidieť na grafe 1, najväčšie zastúpenie by mali vojaci z Francúzska (207 tisíc), Talianska (183,5 tisíc) a Nemecka (179 tisíc). Naopak najmenšie zastúpenie by malo Luxembursko s osemsto vojakmi. Slovensko sa s 13,3 tisícmi vojakov nachádza v druhej polovici.³²

²⁵ BILLON-GALLAND, A. – QUENCEZ, M. (2017): Can France and Germany Make PESCO Work as a Process Toward EU Defense? [Online], s. 2.

²⁶ SPECTATOR: Slovakia joins PESCO initiative [Online]. 13. 11. 2017. [Cit. 23. 9. 2018]

²⁷ SITA: Slovensko sa zapojilo do užšej obrannej spolupráce v rámci EÚ [Online]. 13. 11. 2017. [Cit. 23. 9. 2018].

²⁸ SITA: Slovensko oficiálne potvrdí záujem pripojiť sa k PESCO [Online]. 4. 11. 2017. [Cit. 23. 9. 2018].

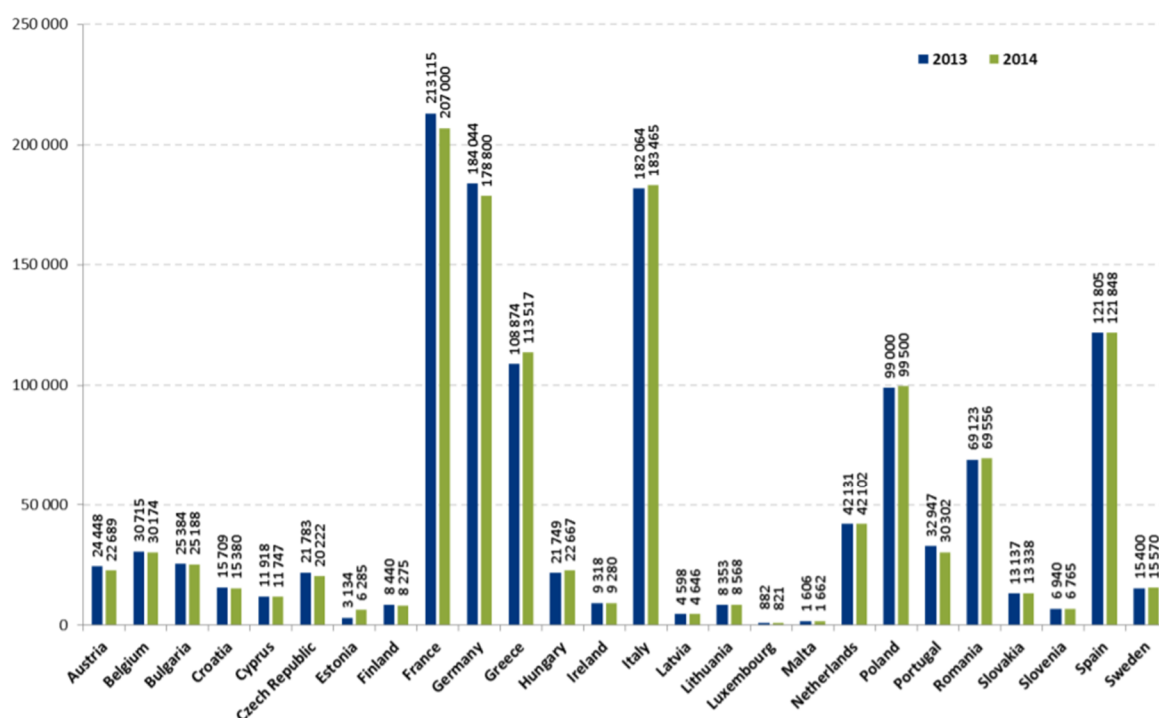
²⁹ SITA: Štátny tajomník Ondrejcsák: Slovenská armáda je v zlom stave [Online]. 16. 9. 2017. [Cit. 23. 9. 2018].

³⁰ TOGAWA MERCER, Shannon: No, Europe Isn't Ambushing NATO [Online]. 3. 1. 2018. [Cit. 23. 9. 2018].

³¹ EDA: Defence Data 2014 (2016) [Online], s. 31.

³² EDA: National Defence Data 2013-2014 and 2015 (est.) of the 27 EDA Member States [Online], s. 10.

Graf 1: Vojenské jednotky členských štátov EDA

Prameň: Dostupné na: < <https://www.eda.europa.eu/info-hub/defence-data-portal/Slovakia/year/2015#1> >

Čo sa týka vybavenia tejto armády, vlastnila by približne 7 tisíc tankov, 12 tisíc obrnených transportérov, takmer 8 tisíc delostreleckých zariadení a 570 útočných helikoptér.³³ Letectvo by disponovalo 1,6 tisícami stíhačiek a 360 dopravnými lietadlami.³⁴ Európske námorníctvo by mohlo mať 470 lodí, z toho dve lietadlové a štyri ponorky schopné niesť balistické rakety s nukleárnymi hlavicami.³⁵ Vďaka vlajkovej lodi francúzskej flotily *Charles de Gaulle* by tiež námorníctvo EÚ vlastnilo jedinou loď poháňanú jadrovým reaktorom mimo USA.³⁶

V oblasti vybavenia jadrovými zbraňami je otázka zložitejšia. Priamo nimi disponuje len Francúzsko, ktoré ich má 300.³⁷ Okrem toho sa však na území EÚ nachádzajú aj zbrane prostredníctvom programu NATO zdieľania jadrových zbraní. Vďaka tomu sa na území Belgicka, Holandska, Nemecka a Talianska nachádzajú americká zbrane hromadného ničenia.³⁸

Kde Únia odchodom Spojeného kráľovstva stratí sú výdavky na armádu. Spojené kráľovstvo ich má najvyššie spomedzi všetkých členských štátov a tvorí až štvrtinu všetkých výdavkov všetkých členských štátov dohromady. Rovnako je s Gréckom a Poľskom³⁹ jedinou krajinou, ktorá dodržiava výdavky 2 % HDP na obranu stanovené v NATO. Rovnaký podiel si navyše v rámci obrannej stratégie stanovili aj štáty, ktoré sa chcú podieľať na PESCO.⁴⁰

³³ MINISTRY OF DEFENCE: Vehicle & Aircraft Holdings within the scope of the Conventional Armed Forces in Europe Treaty 2016 [Online]. 25. 2. 2016.

³⁴ FLIGHTGLOBAL INSIGHT: World Air Forces 2014 [Online]. 2014.

³⁵ GFP: Total Naval Strength by Country [Online]. 2018. [Cit. 23. 9. 2018].

³⁶ MARINE NATIONALE: Charles de Gaulle (R 91) [Online]. 7. 3. 2018. [Cit. 23. 9. 2018].

³⁷ ROSS, E.: The nine countries that have nuclear weapons [Online]. 6. 1. 2016. [Cit. 23. 9. 2018].

³⁸ KRISTENSEN, H. (2005): U.S. Nuclear Weapons in Europe [Online], s. 13.

³⁹ EDA: National Defence Data 2013-2014 and 2015 (est.) of the 27 EDA Member States [Online]. 2016, s. 6.

⁴⁰ SCHULTZ, T: Can PESCO provide a new European identity? [Online]. 13. 11. 2017. [Cit. 23. 9. 2018].

5.2 Prekážky vzniku spoločnej armády EÚ

Projekt spoločnej armády môže teoreticky vyzerat' zaujímavo, no v ceste mu stojí množstvo prekážok, ktoré by EÚ musela prekonať, aby mohol byť zrealizovaný. Nejde len o prekážky z vnútra Únie, ale aj o vonkajšie.

Prvým problémom, ktorý sme spomínali pri bojových skupinách EÚ, je neochota členských štátov nasadiť svoje jednotky. Zveriť spoločnú obranu Únie pod jednotné európske velenie by pre krajiny znamenalo vzdať sa významnej súčasti svojej suverenity a to ochrany vlastných hraníc. Bojové skupiny EÚ nám navyše ukázali, že síce by tieto jednotky mali byť schopné nasadenia do desiatich dní, realita bola iná a byrokracia spojená s rozdielnymi postupmi v armádach členských štátov zabránili použitiu týchto jednotiek. S vytvorením PESCO a jeho projektov spoločného výcvikového centra alebo vojenského štábu v Bruseli by časť týchto problémov mohla byť odstránená. Neochota nasadiť jednotky plynula aj z dôvodu, že krajiny museli samy znášať náklady takýchto operácií. To by sa opäť mohlo zmeniť vďaka Európskemu obrannému fondu, z ktorého bude EÚ prispievať na vývoj a vybavenie pre armády členských štátov.

Ďalším podstatným dôvodom sú kultúrne a politické rozdiely medzi krajinami. Už pri vytváraní konceptu PESCO boli spory medzi Francúzskom a Nemeckom o forme tejto spolupráce. Tieto spory vychádzali práve z politického a kultúrneho prostredia oboch krajín aj napriek tomu, že obe sú jasne proeurópske. Francúzsko ako centralistický štát chcel užšiu a efektívnejšiu spoluprácu. Nemecko, ako spolková republika, kde je väčšina rozhodnutí konaná kolektívne, chcelo kolektívny model. Rovnaké problémy by mohli nastať aj pri tvorení konceptu pre európsku armádu, keďže Francúzsko vždy patrilo medzi zástancov vytvorenia takejto armády, kým Nemecko sa zameriavalo skôr na ekonomickú integráciu. Ako príklad môžeme uviesť aj krajiny ako Írsko, Malta, Švédsko a Rakúsko. Tie majú v svojich ústavách zakotvenú neutralitu,⁴¹ ktorá by mohla byť zapojením sa do spoločnej európskej armády narušená, pokiaľ by sa tá zapojila do nejakého konfliktu. Problémovým by mohlo byť aj Dánsko, ktoré má trvalú výnimku na zapájanie sa do SBOP.⁴²

Prekážkou vo vytvorení spoločnej armády môže byť aj NATO. Dvadsaťdva členských štátov EÚ je aj súčasťou Severoatlantickej aliancie a niektoré sa obávajú, že európska armáda by jej mohla konkurovať. V podobnom duchu sa vyjadril aj generálny sekretár NATO Jens Stoltenberg keď povedal, že EÚ by mala zabrániť vytváraniu rovnakých štruktúr, pretože peniaze investované do takejto armády by znamenali stratu pre NATO a zníženie efektivity spolupráce týchto dvoch organizácií.⁴³ Všeobecne môžeme povedať, že v Európe existujú dva názory na obranu. Jeden tábor tvrdí, že Európa by mala byť schopná sa brániť sama, bez závislosti na USA. Tento názor zdieľal už francúzsky prezident Charles de Gaulle.⁴⁴ Druhá skupina je naopak za čo najužšiu transatlantickú spoluprácu. Najsilnejším hlasom v tomto smere je Spojené kráľovstvo, ktoré sa vždy otvorene stavalo proti nápadu európskej armády. Kritické sú aj Spojené štáty, ktoré plnia 70 % rozpočtu NATO a podľa nich by sa štáty EÚ mali zamerať skôr na plnenie si svojich záväzkov voči Aliancii, než premýšľať nad spoločnou armádou. Rovnako je spochybňovaná aj efektivita takejto armády, ktorá by údajne mala naraziť na nerozhodnosť a komplexnosť rozhodovacích procesov EÚ.⁴⁵ V roku 2019 má Spojené kráľovstvo vystúpiť z EÚ a tak je možné, že s jeho odchodom sa zmenia aj postoje ďalších štátov k spoločnej armáde. V blízkej dobe je ale veľmi nepravdepodobné, že by EÚ chcela súťažiť s NATO v oblasti armády.

⁴¹ ADDUCATION: Neutral Countries [Online]. [Cit. 23. 9. 2018].

⁴² DANISH MINISTRY OF DEFENCE: EU - The Danish Defence Opt-Out [Online]. 8. 3. 2018. [Cit. 23. 9. 2018].

⁴³ NATO: Joint press point with NATO Secretary General Jens Stoltenberg and the Supreme Allied Commander Europe, General Phillip Breedlove [Online]. 19. 5. 2015. [Cit. 23. 9. 2018].

⁴⁴ FRIEDMAN, G.: France's Gaullist Foreign Policy [Online]. 15. 5. 2012. [Cit. 23. 9. 2018].

⁴⁵ COLLINS, T.: United we fall: a European army is a really bad idea [Online]. 24. 3. 2018. [Cit. 23. 9. 2018].

Záver

Európska armáda, alebo spoločné ozbrojené sily EÚ, teda nie je nový pojem. S návrhom prišiel už v 50. rokoch francúzsky premiér René Pleven a len kvôli napätej politickej situácii vo Francúzsku v tom období neprešiel. Obranu Európy odvtedy pod svoje krídla prebralo NATO, avšak v tejto organizácii je Európa závislá na pomoci od USA. Preto sa objavujú hlasy, že Európa by sa mala vedieť brániť sama. Tento názor zastával už generál de Gaulle, ktorý ako prezident Francúzska vyviedol krajinu z vojenských štruktúr NATO. Nutnosť obrans schopnej Európy podporuje aj fakt, že americký prezident Donald Trump kritizoval európskych členov Aliancie, ktorí si neplnia svoje záväzky. Európske štáty, z ktorých veľká časť si svoju nezávislosť musela vybojovať, sa však nechcú vzdať svojej suverenity v tak dôležitej oblasti, ako sú ozbrojené sily. Navyše, keď nevidíme žiadne výsledky od bojových skupín EÚ, ktoré sú priamo pod velením Únie, a to najmä kvôli pomalému rozhodovaniu a neochote členských štátov, je len ťažko predstaviteľné, že by za súčasných podmienok spoločné ozbrojené sily fungovali efektívne. Zmenou by mohlo byť PESCO. Pokiaľ táto spolupráca bude mať hmatateľné výsledky, je tu šanca, že povedie k tomu, aby EÚ bola schopná obrany svojho územia sama, bez pomoci USA. Potenciál na to má, ale museli by sa zapojiť všetky členské štáty. Ak však PESCO zlyhá, myšlienka európskej armády bude na dlhé roky neuskutočniteľná.

Použitá literatúra:

1. ADDUCATION: Neutral Countries [Online]. In: *Adducation*. [Cit. 26.9.2018]. Dostupné na: <<https://www.adducation.info/general-knowledge-politics-religion/all-neutral-countries/>>
2. BENAUNETE, E.: Time for the Sleeping Beauty to wake [Online]. 15.11.2017. [Cit. 23.9.2018]. Dostupné na: <http://www.ecfr.eu/article/commentary_time_for_the_sleeping_beauty_to_wake>
3. BILLON-GALLAND, A. – QUENCEZ, M.: Can France and Germany Make PESCO Work as a Process Toward EU Defense? [Online]. 2017. Dostupné na: <<http://www.gmfus.org/sites/default/files/publications/pdf/Can%20France%20and%20Germany%20Make%20PESCO%20Work%20as%20a%20Process%20Toward%20EU%20Defense%20.pdf>>
4. COLLINS, T.: United we fall: a European army is a really bad idea [Online]. In: *Spectator*. 24.3.2018. [Cit. 26.9.2018]. Dostupné na: <<https://www.spectator.co.uk/2018/03/united-we-fall-a-european-army-is-a-really-bad-idea/>>
5. CORCORAN, K.: Almost the entire EU has signed up to a major joint military plan (but not Britain) [Online]. In: *Business Insider*. 14.11.2017. [Cit. 23.9.2018]. Dostupné na: <<http://uk.businessinsider.com/eu-nations-sign-pesco-joint-military-plan-but-not-britain-2017-11>>
6. DANISH MINISTRY OF DEFENCE: EU - The Danish Defence Opt-Out [Online]. 8.3.2018. [Cit. 26.9.2018]. Dostupné na: <<http://www.fmn.dk/eng/allabout/Pages/TheDanishDefenceOpt-Out.aspx>>
7. DIRECTORATE-GENERAL FOR EXTERNAL POLICIES: Permanent Structured Cooperation: national perspectives and state of play [Online]. 2017. Dostupné na: <http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2017/603842/EXPO_STU%202017%29603842_EN.pdf>
8. DW: PESCO: EU army one step closer after defense pact agreement [Online]. In: *Deutsche Welle*. 11.12.2017. [Cit. 23.9.2018]. Dostupné na: <<http://www.dw.com/en/pesco-eu-army-one-step-closer-after-defense-pact-agreement/a-41741828>>
9. EDA: Defence Data 2014 [Online]. 2016. Dostupné na: <<https://www.eda.europa.eu/docs/default-source/documents/eda-defencedata-2014-final>>

10. EDA: National Defence Data 2013-2014 and 2015 (est.) of the 27 EDA Member States [Online]. 2016. Dostupné na: <[https://eda.europa.eu/docs/default-source/documents/eda-national-defence-data-2013-2014-\(2015-est\)5397973fa4d264cfa776ff000087ef0f.pdf](https://eda.europa.eu/docs/default-source/documents/eda-national-defence-data-2013-2014-(2015-est)5397973fa4d264cfa776ff000087ef0f.pdf)>
11. EURÓPSKA KOMISIA: A Europe that defends: Commission opens debate on moving towards a security and defence union [Online]. 7.6.2017. [Cit. 23.9.2018]. Dostupné na: <http://europa.eu/rapid/press-release_IP-17-1516_en.htm>
12. EURÓPSKA KOMISIA: A European Defence Fund: €5.5 billion per year to boost Europe's defence capabilities [Online]. 7.6.2017. [Cit. 23.9.2018]. Dostupné na: <http://europa.eu/rapid/press-release_IP-17-1508_en.htm>
13. FIOTT, D.: Permanent Structured Cooperation: What's in a name? [Online]. 2017. Dostupné na: <https://www.iss.europa.eu/sites/default/files/EUISSFiles/CP_142_ONLINE.pdf>
14. FLIGHTGLOBAL INSIGHT: World Air Forces 2014 [Online]. In: *Flightglobal Inside*. 2014. Dostupné na: <[https://www.realclearworld.com/articles/2012/05/15/france_gaullist_foreign_policy_100051.html](http://img.en25.com/Web/flightglobal/%7B88f2f053-6c3d-4ab4-a297-0b453358a560%7D_FC055_PREM_201312.pdf?elq={00000000-0000-0000-0000-000000000000}&elqCampaignId=>>
15. FRIEDMAN, G.: France's Gaullist Foreign Policy [Online]. In: <i>Real Clear World</i>. 15.5.2012. [Cit. 26.9.2018]. Dostupné na: <
16. GFP: Total Naval Strength by Country [Online]. In: *Global Fire Power*. 2018. [Cit. 26.9.2018]. Dostupné na: <<https://www.globalfirepower.com/navy-ships.asp>>
17. GROVES, J. – LEDWITH, M.: Brexit date set.. [Online]. In: *Dailymail*. 10.11.2017. [Cit. 23.9.2018]. Dostupné na: <<http://www.dailymail.co.uk/news/article-5068373/Brexit-date-set-leave-hour-early.html>>
18. Konsolidované znenie Zmluvy o Európskej únii, Článok 21.1 [Online]. 2012. Dostupné na: <https://www.ecb.europa.eu/ecb/legal/pdf/c_32620121026sk.pdf>
19. Konsolidované znenie Zmluvy o Európskej únii, Článok 42.6 [Online]. 2012. Dostupné na: <https://www.ecb.europa.eu/ecb/legal/pdf/c_32620121026sk.pdf>
20. Konsolidované znenie Zmluvy o Európskej únii, Článok 46 [Online]. 2012. Dostupné na: <https://www.ecb.europa.eu/ecb/legal/pdf/c_32620121026sk.pdf>
21. KRISTENSEN, H.: U.S. Nuclear Weapons in Europe [Online]. In: *VHO*. 2005. s.13. Dostupné na: <<http://aaargh.vho.org/fran/livres5/euro.pdf>>
22. LEWIK: Harmonizácia obrany v rámci štruktúrovanej spolupráce EÚ (Protokoly EÚ) [Online]. In: *Lewik*. [Cit. 23.9.2018]. Dostupné na: <<https://www.lewik.org/term/8599/harmonizacia-obra-v-ramci-strukturovanej-spoluprace-eu-protokoly-eu/>>
23. MARINE NATIONALE: Charles de Gaulle (R 91) [Online]. 7.3.2018. [Cit. 26.9.2018]. Dostupné na: <<https://www.defense.gouv.fr/english/marine/intervention/batiments-de-combat/porte-avions/charles-de-gaulle-r-91>>
24. MARINI, A.: One Small Step in Defence, One Giant Leap for EU [Online]. In: *EU Inside*. 4.1.2018. [Cit. 23.9.2018]. Dostupné na: <<http://www.euinside.eu/en/news/one-small-step-in-defence-one-giant-leap-for-eu>>
25. MINISTRY OF DEFENCE: Vehicle & Aircraft Holdings within the scope of the Conventional Armed Forces in Europe Treaty 2016 [Online]. 25.2.2016. Dostupné na: <https://www.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/502574/Vehicle_Aircraft_Holdings_within_the_scope_of_the_Conventional_Armed_Forces_in_Europe_Treaty_2016.pdf>
26. MIX, D. E.: The European Union: Foreign and Security Policy [Online]. In: *Federation of American Scientists*. 2013. Dostupné na: <<https://fas.org/sgp/crs/row/R41959.pdf>>

27. MO SR: PESCO [Online]. [Cit. 23.9.2018]. Dostupné na:
<<https://www.mod.gov.sk/pesco/>>
28. NATO: Joint press point with NATO Secretary General Jens Stoltenberg and the Supreme Allied Commander Europe, General Phillip Breedlove [Online]. 19.5.2015. [Cit. 26.9.2018]. Dostupné na:
<https://www.nato.int/cps/on/natohq/opinions_118046.htm>
29. Permanent Structured Cooperation – PESCO [online]. 2018. Dostupné na:
<https://eeas.europa.eu/sites/eeas/files/eu_factsheet_pesco_permanent_structured_cooperation_en_0.pdf>
30. Permanent Structured Cooperation (PESCO) first collaborative PESCO projects – Overview [Online]. 2018. Dostupné na: <<http://www.consilium.europa.eu/media/32079/pesco-overview-of-first-collaborative-of-projects-for-press.pdf>>
31. ROSS, E.: The nine countries that have nuclear weapons [Online]. In: *Independent*. 6.1.2016. [Cit. 26.9.2018]. Dostupné na: <<https://www.independent.co.uk/news/world/politics/the-nine-countries-that-have-nuclear-weapons-a6798756.html>>
32. SCHULTZ, T.: Can PESCO provide a new European identity? [Online]. In: *Deutsche Welle*. 13.11.2017. [Cit. 26.9.2018]. Dostupné na: <<http://www.dw.com/en/can-pesco-provide-a-new-european-identity/a-41362789>>
33. SITA: Slovensko oficiálne potvrdí záujem pripojiť sa k PESCO [Online]. In: *SITA*. 4.11.2017. [Cit. 26.9.2018]. Dostupné na: <<https://europa.pravda.sk/aktuality/clanok/447042-slovensko-oficialne-potvrdi-zaujem-pripojit-sa-k-pesco/>>
34. SITA: Slovensko sa zapojilo do užšej obrannej spolupráce v rámci EÚ [Online]. In: *SITA*. 13.11.2017. [Cit. 26.9.2018]. Dostupné na: <<https://domov.sme.sk/c/20695521/pesco-armada-europska-unia-eu-gajdos-korcok.html>>
35. SITA: Štátny tajomník Ondrejcsák: Slovenská armáda je v zlom stave [Online]. In: *SITA*. 16.9.2017. [Cit. 26.9.2018]. Dostupné na:
<<https://spravy.pravda.sk/domace/clanok/441888-statny-tajomnik-ondrejcsak-slovenska-armada-je-v-zlom-stave/>>
36. SPECTATOR: Slovakia joins PESCO initiative [Online]. In: *Spectator*. 13.11.2017. [Cit. 26.9.2018]. Dostupné na: <<https://spectator.sme.sk/c/20695566/slovakia-joins-pesco-initiative.html>>
37. TASR: Medzi finálne projekty PESCO sa dostal i slovenský [Online]. In: *TASR*. 9.12.2017. [Cit. 23.9.2018]. Dostupné na: <<http://www.teraz.sk/slovensko/mo-sr-medzi-finalne-projekty-pesco-sa-do/297021-clanok.html>>
38. TIMES MALTA: Malta among three countries opting out of EU's new defence agreement [Online]. In: *Times of Malta*. 11.12.2017. [Cit. 23.9.2018]. Dostupné na:
<<https://www.timesofmalta.com/articles/view/20171211/local/malta-among-three-countries-opting-out-of-eus-new-defence-agreement.665421>>
39. TOGAWA MERCER, S.: No, Europe Isn't Ambushing NATO [Online]. In: *Foreign Policy*. 3.1.2018. [Cit. 26.9.2018]. Dostupné na:
<<http://foreignpolicy.com/2018/01/03/no-europe-isnt-ambushing-nato/>>

Kontakt:

Ing. Andrej Zrak

Fakulta medzinárodných vzťahov
Ekonomická univerzita v Bratislave
Dolnozemska cesta 1/b
852 35 Bratislava 5
e-mail: andrej.zrak@euba.sk

ISSN 1339-3502